

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE HOŞGÖRÜ
-ESKİŞEHİR ODUNPAZARI İLÇESİ SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLERİNİN TUTUM VE GÖRÜŞLERİ-**

Seda ÖNGER

Denizli-2013

**SOSYAL B LG LER E T M NDE HO GÖRÜ
(ESK EH R ODUNPAZARI LÇES SOSYAL B LG LER
Ö RETMENLER N N TUTUM VE GÖRÜ LER)**

**Pamukkale Üniversitesi
E itim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İkô retim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler E itimi Bilim Dalı**

Seda ÖNGER

Danı man: Doç. Dr. Süleyman NAN

Ocak 2013

DEN ZL

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç.Dr.Süleyman İNAN

Üye : Doç.Dr.Mithat AYDIN

Üye : Yrd.Doç.Dr.İbrahim SARI

İmza
.....
.....
.....

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Akademik Unvan, Ad SOYAD
Enstitü Müdürü

TE EKKÜR

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, ara tırlmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel eti e ve akademik kurallara özenle riayet edildi ini; bu çalı manın do rudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel eti e uygun olarak kaynak gösterildi ini ve alıntı yapılan çalı malara atfedildi ini beyan ederim.

mza :

Ö renci Adı Soyadı : Seda ÖNGER

ÖZET

Sosyal Bilgiler E itiminde Ho görü (Ö retmen Görü leri)

Seda ÖNGER
Yüksek Lisans Tezi, İlkö retim Anabilim Dalı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Süleyman NAN

Ocak 2013, 144 Sayfa

E itim sürecinin bir a aması olan ilkö retimde çocu un ho görü kazanmasına katkıda bulunan derslerin ba nda Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Sosyal Bilgiler dersi; ö rencilerin insan ili kilerini anlamaları, ho görülü olmaları, bir fert olarak sorumluluklarını ö renmeleri, ulusal niteliklerin bilincinde olmalarını sa lamaktadır. Ayrıca; ö rencilere ya adıkları çevre, geçmi ve gelecek hakkında bakı açısı kazandırmaya çalı maktadır. Ho görülü, toplumsal sorunlara duyarlı, dostlu a önem veren, uzla macı nesiller yeti tirmede sosyal bilgiler e itiminin büyük önemi bulunmaktadır. Bu sebeple, önemli bir yere sahip olan Sosyal Bilgiler dersinin ülkenin gereksinimleri de dikkate alınarak bilimsel bir yakla ımla sıklıkla güncellenmesi gerekmektedir.

Bu çalı manın amacı; sosyal bilgiler e itiminde ho görüyü ö retmenlerin algılarına göre ara tırmaktır. Bu amaçla, evrenini Eski ehir ili devlet okullarında e itim vermekte olan ö retmenler arasından kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 103 ö retmene anket uygulanmı tır. Anket sonuçları SPSS 18.0 programına girilerek de erlendirilmi tir. Ara tırma sonuçlarına göre ö retmenlerin cinsiyet, ya , yöneticilik yapma durumları ve meslekteki hizmet sürelerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler E itimi, ho görü, tolerans.

ABSTRACT**Latitude in Social Studies Education (Teacher Opinions)**

Seda ÖNGER

Post Graduate Thesis, Department of Primary Education

Thesis Administrator: Doç. Dr. Süleyman NAN

January 2013, 144 Pages

Social Studies lesson leads the lessons which contribute to the process of gaining tolerance of the child in primary education which is the first phase of education period. Social Studies Lesson provides students in understanding human relationships, being tolerance, learning their responsibilities as an individual and being aware of their national qualifications. In addition; it is trying to gain a perspective to the students about their environment, past and the future. Social studies education has a great importance in raising generations which are tolerance, sensitive to social problems, emphasis on friendship and agreeable. For this reason, Social Studies lesson which has an important place in curriculum needs to be updated frequently with a scientific approach by taking the requirements of country into account.

The purpose of this study is searching the tolerance in social studies education according to the perceptions of teachers. For this purpose, a questionnaire which selects its population among the teachers who are giving education in State Schools of the province of Eskisehir selected with convenience sampling method and 103 teachers are conducted to this questionnaire. The results of this questionnaire were evaluated by entering data to the SPSS 18 software. According to the results of this questionnaire, there are differences between gender, age, condition of being or have been in management of teachers and participation rate to tolerance perception attitude scale according to their period of service in the profession of them.

Key Words: Social studies, social studies education, tolerance.

Ç NDEK LER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
Ç NDEK LER.....	iv
TABLolar D Z N	vi
EK LLER D Z S	viii

B R NC BÖLÜM

G R

G R	1
1.1. PROBLEM DURUMU	5
1.1.1. Problem Cümlesi.....	6
1.2. ARA TIRMANIN AMACI.....	6
1.3. ARA TIRMANIN ÖNEM	7
1.4. LG L L TERATÜR.....	7
1.4.1. Türkiye’de Yapılan Çalı malar	7
1.4.2. Yurtdı ında Yapılan Çalı malar	8
1.5. TANIMLAR	9
1.6. SAYILTILAR	10
1.7. SINIRLILIKLAR	10

K NC BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve SOSYAL B LG LER E T M NDE HO GÖRÜ

2.1. HO GÖRÜ KAVRAMI.....	11
2.2. HO GÖRÜ KATEGOR LER	22
2.2.1. Dinde Ho görü.....	22

2.2.2. Kültürel Ho görü	34
2.2.3. Siyasette Ho görü.....	37
2.2.4. Ailede Ho görü	40
2.2.5. E itimde Ho görü	41
2.3. TÜRK YE'DE SOSYAL B LG LER E T M VE SOSYAL B LG LER Ö RET M NDE HO GÖRÜ.....	45
2.4. SOSYAL B LG LER N TANIMI VE ÖNEM	45
2.5. SOSYAL B LG LER N Ö RET MDEK YER VE ÖNEM	47
2.6. SOSYAL B LG LER Ö RET M N N AMACI.....	50
2.6.1. Vatanda lık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden.....	50
2.6.2. Toplumda nsanların Birbiriyle Olan li kileri Yönünden	52
2.6.3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yönünden	53
2.6.4. Ekonomik Ya ama Fikrini ve Yeteneklerini Geli tirme Yönünden....	53
2.7. TÜRK YE'DE SOSYAL B LG LER Ö RET M NDE HO GÖRÜ.....	54
2.7.1. De erler E itimi Açısından Ho görünün Yeri ve Önemi	54
2.7.2. İlkö retim Sosyal Bilgiler Programlarında Ho görünün Yeri ve Önemi.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARA TIRMANIN DESEN	84
3.2. VER TOPLAMA ARACI	84
3.3. EVREN VE ÖRNEKLEM	85
3.4. VER LER N ANAL Z	86
3.5. GEÇERL L K VE GÜVEN RL K.....	88
3.6. ARA TIRMADA KAR ILA ILAN SORUNLAR	89

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUM

4.1. ÖRNEKLEM GRUBUNDAKİ KİŞİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE LİGİN BULGULARI	90
4.2. TARTIŞMA	110

BİRİNCİ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKLAR	113
EKLER	128
EK-1 ANKET	128
EK-1 ÖZGEÇMİŞİ	132
EK-3 UYGULAMA ZARFI	133

TABLolar D Z N

Tablo 1.1. Ö retmenlerde Bulunması Gereken Demokratik De er ve Davranı lar.....	70
Tablo 2.1. Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 3. 1.Ö retmenlerin Cinsiyetlerine Göre Da ılımı.....	83
Tablo 3. 2. Ö retmenlerin Ya Gruplarına Göre Da ılımı	84
Tablo 3. 3. Ö retmenlerin Medeni Durumlarına Göre Da ılımı.....	84
Tablo 3. 4. Ö retmenlerin Yöneticilik Durumlarına li kin Da ılımı	86
Tablo 3. 5.Ö retmenlerin Mesleki Sürelerine li kin Da ılımı.....	87
Tablo 3. 6. Önermelere li kin Da ılım.....	89
Tablo 3. 7. Ö retmenlerin Cinsiyeti ile Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki	93
Tablo 3. 8. Ö retmenlerin Ya Grupları ile Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki.....	94
Tablo 3. 9. Ö retmenlerin Medeni Durumları le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki.....	94
Tablo 3. 10. Ö retmenlerin Yöneticilik Yapmı Olma Durumları le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki.....	95
Tablo 3. 11. Ö retmenlerin Meslekteki Hizmet Süreleri le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki.....	96

EK LLER D Z S

ekil 2.1. Sosyal Bilgiler Ö retim Programının Temel De erleri.....	56
ekil 3.1. Ö retmenlerin Cinsiyetlerine Göre Yüzde Da ılım Grafi i	84
ekil 3.2. Ö retmenlerin Ya ı Gruplarına Göre Yüzde Da ılım Grafi i.....	85
ekil 3.3. Ö retmenlerin Medeni Durumlarına Göre Yüzde Da ılım Grafi i	85
ekil 3.4. Ö retmenlerin Yöneticilik Durumlarına li kin Yüzde Da ılım Grafi i	87
ekil 3.5. Ö retmenlerin Mesleki Sürelerine li kin Yüzde Da ılım Grafi i	88

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
akt.	aktarma
bkz.	bakınız
ev.	Çeviren
haz.	hazırlayan
s.	sayfa
vb.	ve benzeri.
yay.	yayınlayan

B R NC BÖLÜM

G R

*Gelin tanı olalım, i in kolayın tutalım
Sevelim sevillelim, dünya kimseye kalmaz.*

Yunus Emre

Günümüzde, insanlara yeni yeni imkânlar, teknolojiler sunulmasının yanında, bireylerin ve toplumların bir arada ya amaları, farklı sorunlarla kar ı kar ıya kalmalarına neden olmaktadır. Bireylerin ve toplumların sorunların üstesinden gelebilmelerinde önemi rol ise e itime dü mektedir. E itim aile, okul ve hayatın her a amasında ömür boyu devam eden bir süreçtir.

E itim kurumlarının esas amacı, çocukların toplumsalla masını sa lamak ve onları etkin, üretken, katılımcı, haklarını ve sorumluklarını bilen iyi bir yurtta olarak yeti tirmektir. İlkö retim kurumlarında da bu amaca ula tırmayı kolayla tıracak ders üphesiz Sosyal Bilgilerdir. Sosyal Bilgiler ders içeri i, konularını güncel ya amdan alması nedeniyle ö rencilerin toplumsalla masında, sosyal ya ama uyumlu bireyler olarak yeti tirilmelerinde di er dersler yanında farklı bir öneme sahiptir. Sosyal Bilimlerin toplum, o toplumun kültürü, de erleri, bunların insanlar üzerindeki etkileri ve benzeri konularını ilkö retim ö rencilerine uyarlayarak i leyen Sosyal Bilgilerin, toplum ya antısının sınıfa yansımaları eklindedü ünüdü ünde de erlerin ö rencilere kazandırılmasında ne derece etkili oldu u açıkça fark edilebilir. Sosyal de erler, sosyal bilimleri olu turan disiplinler kapsamındadır. Sosyal bilgiler dersi de bu disiplinlerden seçilmi ve düzenlenmi konulardan olu maktadır. Bu açıdan, sözü edilen dersin ö rencilere de er kazandırmada önemli bir i levi vardır (Co kun, 2011: 4).

Her ülkede oldu u gibi Türkiye’de de belli amaçlar do rultusunda bireyleri e itmek adına alan, içerik ve hedef bakımından farklı programlar, dersler yer almaktadır. Bu derslerden biri de Sosyal Bilgilerdir. Sosyal Bilgiler dersinin bili sel hedeflerinin yanı sıra, bazı de erleri kazandırmak gibi duyusal

hedefleri de vardır. Sosyal Bilgiler dersi bir de erler e itimi dersidir ve ho görü de de erler e itiminde yer alan bir de erdir. Dolayısıyla, ho görü kavramını, de erler e itimini temel amaç edinmi Sosyal Bilgiler dersiyle birlikte dü ünme yanlı de ildir.

Ho görüyü genel olarak tanımlayan bir liste sunmak mümkünse de, biz burada birkaçına imdilik yer verece iz. Kavramsal olarak bir tanımlama yapmak gerekirse ho görü; i. kendi ya am tarzımıza uymayan farklı inanç, dü ünçe ve davranı lara müdahale etmemektir; ii. onaylamadı ımız bir davranı ı güç kullanarak de i tirmeye çalı mamaktır; iii. bireyin kendisinininkinden farklı, dinî veya dinî olmayan inançlara, ahlâkî de erlere, dünya görü lerine veya farklı cinsel yönelimlere sahip olan ba ka insanlara fizikî veya sözlü bir müdahalede bulunmama durumudur (Barsak, Tarihsiz: 1).

Ho görü, ki inin benimsemedi i dü ünçeyi anlayı la kar ılayıp, onu ho görmesidir. Ho görülü bir hayat sürmek adına insanların birbirlerine saygılı davranıp, eksikliklerini, hatalarını ho kar ılayıp, iyimser gözlerle bakabilmesidir: Mevlana'nın ça lar öncesinden günümüze ula an çok de erli ö ütlerinden olan "Ba kalarının kusurlarını örtmede gece gibi ol" sözü bunu açıklamaktadır.

Ho görü, tarihsel süreçte bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındı ı ve özgürlüklere önem verildi i modern, demokratik ve ço ulcu toplumların geli imlerine paraleldir ve günümüzde artık merkezi öneme sahiptir. Ayrıca küreselle en dünyamızda kitle haberle me araçlarının ve teknoloji imkânlarının artması, göç hareketleri gibi nedenlerle farklı din ve kültüre sahip ki ilerle geçmi e göre daha fazla kar ıla ma ve birlikte ya ama deneyimi ho görüye olan gereksinimi daha fazla arttırmı tır. Ça ımızın önemli de erlerinden biri olan ho görünün gereklili i ailede, okulda, sokakta, i yerinde, kısacası sosyal hayatın her kesitinde hissedilmektedir. Bu bakımdan bir arada ya adı ımız ki ilerle uyumlu ve sa lıklı ileti im kurabilmenin zeminini olu turan ho görü, güven ve saygının egemen oldu u bir hayat sürdürebilmenin en temel unsurudur. Birlikte ya amanın getirdi i sorunların üstesinden gelebilmek için ho görüye ihtiyaç vardır. Dolayısıyla toplumda bir ho görü kültürü olu turmak, öncelikle ho görünün e itimde bir ilke olarak

benimsenmesine ve yeni yeti en bireylerin bu ilke do rultusunda e itilmelerine ba lıdır (Tatar, 2009: 2).

Küreselle menin etkisiyle birlikte artık dünyada bir arada ve birbirine saygı duyarak, duyarlı bir ekilde ya amanın önemi tüm uluslararası kurulu larca da vurgulanır hale gelmi tir. Bunu sa lamanın en etkili yolu olarak e itim görülmü tür. Bu çerçevede okullarda farklılıkları kabul ve bir arada ya amayı sa layıcı bir e itim anlayı nın uygulanması giri imlerinde bulunulmaya ba lanmı tır. Bu uygulamalar özellikle de toplumsal de erlerin ve toplumlar arası ili kilerin en çok yer verildi i ve ö rencilere kültürel aktarımın yapıldı ı tarih dersi ile verilme fikri öne çıkmı tır. Bu fikir etrafında gerek Birle mi Milletler ile UNESCO, gerekse Avrupa Birli i tarafından projeler olu turulmu tur (Gültekin, 2007: 9). Birle mi Milletler Genel Kurulu 1995-2004 yıllarını Birle mi Milletler nsan Hakları E itimi On Yılı, 2000 yılını da Barı Kültürü Uluslar Arası Yılı olarak ilan etmi ve bunu sa lamak için UNESCO'yu e güdümlerle görevlendirmi tir. Bu do rultuda 1995 yılının UNESCO tarafından Ho görü Yılı olarak ilan edilmesiyle ho görü ile de er, barı , güvenlik ve kültürlerarası diyalogun önemi daha da artmı , bu kavramlar üzerinde daha çok dü ünülmeye ve bu de erleri sa lamaya yönelik çalı malar ortaya konulmaya ba lanmı tır (Reardon, 2001).

Özellikle gün geçtikçe daha da küçülen ve “büyük bir köy“ olmaya do ru ilerleyen günümüzde farklı kitlelere, farklı dinlere, mezheplere, siyasi görüşlere ve ırklara mensup insanların iç içe ya ama zorunlulu u kaçınılmaz görünmektedir. Böyle bir dünyanın insanları olarak, ho görüye her zamankinden daha fazla ihtiyaç olaca ı ortadadır (Tatar, 2009: VII). Genel olarak, benzerliklerden bazen de aynılıklardan hareket ederek kümelenme, daha sonra da bu kümeler hakkında önyargılarımızı olu turma e ilimindeyiz.

te bu noktada, bu önyargıları a manın yolu ‘ho görü’ dür. Aslında bu eskiden beri bütün dinlerde, ahlak anlayı larında rastlanılan ö retilerden biridir. “Ba kalarına, onların sana davranmasını istedi in gibi davran ya da kendine yapılmasını istemedi in bir eyi ba kasına yapma”, dü üncesi günlük hayatta sık kullandı ımız ho görü cümlelerinden bir tanesidir; ama bu dü ünceyi ne

derece hayata geçiriyoruz? Peki, bildiğimiz halde yapamıyorsak nasıl katacağız
bu görüşü hayatımıza?

Bu noktada, bu görünümün önemini belirten Melih Yürümen'in (1996: 9) anlamlı sorularını da tekrarlayabiliriz: "Niçin kendisine en çok ihtiyaç duyan durumlarda bu görüşü bulamayız? Bu görünümün, bir ihtiyaç olarak, kendisini iddetle hissettirdiği alanlar hangileridir? Bu alanların bu görünümün konusu olmasının sebepleri nelerdir? Hem, aslında, bu görüş nedir? Biz bu görüşten söz ederken, gerçekten mi söz ediyoruz? Yoksa onu, çok kez oldu gibi başka kavramlarla mı karıştırıyoruz?"

Bu çalışmada çeşitli seviyeleri itibarıyla, Sosyal Bilgiler eğitiminde bilinenin aksine bilinmeyen bu görüş kavramını açıklayıp, bu görüş eğitiminin verimini, etkisini artırabileceği düşünülmüştür. Dört bölüme ayrılan çalışmanın ilk bölümünde bu görüş kavramı ve bu görünümün Sosyal Bilgiler öğretimindeki yerinden bahsedilmiştir. Bundan sonraki bölümler, esas itibarıyla eğitimin bizzat uygulayıcıları olan öğretmenlerin bu görüş algısını ölçmeye yönelik nicel araştırmamızın yöntemi, bulguları ve değerlendirmelerini içermektedir. Dolayısıyla bu tez hem literatür taraması, hem de anket uygulamasını birleştirerek bu konudaki boşluğu doldurma amacındadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

İnsanoğlu doğası itibarıyla sosyal bir varlıktır. Nitekim varoluşundan itibaren hep bir grup yaratma ve grup içinde olma gibi eğilimler göstermiştir. Ayrıca her geçen gün ya oluşan gruplarda ya da oluşan grubun birey sayısında artmalar olmuştur. İlk olarak aile şeklinde başlayan gruplaşma zamanla kabile, millet, devlet hatta milletler ya da devletler birliği gibi oluşumlara kadar gitmiştir. Günümüzde ise *küreselleşme* adı altında daha da büyük bir grup oluşturulmaya çalışılmaktadır. İnsanoğlu tek bir grup içinde olmakla da yetinmemekte toplum içinde kendine roller buldukça, sorumluluklar edindikçe içinde bulunduğu grup sayısını arttırmaktadır. Kendini bir gruba ait hissetmediğinde ise kendine uygun yeni bir grup oluşturma yoluna gitmektedir. Bu gruplaşmaların hepsi ortak değerlere, fikirlere, inanılara sahip insanların bir arada ya da ama istekleri sonucunda ortaya çıkmakta ve bir arada ya da ama isteklerinin artması ise daha fazla kuralın, değerlerin, inanının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Gültekin, 2007: 1).

Teknolojik, bilimsel gelişmelerin sonucu olarak sosyal hayatta, eğitimde önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin yanında bir arada yaşamın beraberinde getirdiği çatışmalar son dönemde hoşgörünün önemini artırmıştır.

Hoşgörünün neden önemli olduğunu ve iyi bir anlam çağrısı olduğunu düşünürüz? Bu soruya verilen cevap hoşgörünün anlaşılması ve önem kazanması açısından üzerinde durulmaya değerdir. Hoşgörünün neden önemli ve gerekli olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bunlardan bazılarını dile getirmek problemin anlaşılması bakımından yararlı olacaktır.

İlk olarak, John Locke'ın görüşünden yola çıkabiliriz. Locke'a göre hoşgörü gereklidir; ama bu gereklilik hoşgörünün iyiliğinden değil, hoşgörüsüzlüğün yarattığı ve yaratabileceği sonuçların kötülüğünden dolayıdır. Kısaca, ona göre, hoşgörü gereklidir; çünkü hoşgörüsüzlüğün yarattığı sonuçlar daha aşırdır. O hoşgörüsüz olanlara hoşgörüsüz olmalarının ulaşmaya

çalı tıkları amaçlar bakımından ne kadar beyhude, ne kadar faydasız oldu unu kanıtlamayı hedefliyordu (Yürü en, 1996: 77).

1.1.1 Problem Cümlesi

Bu ara tırmanın problem cümlesi “Ö retmenlerin algılarına göre sosyal bilgiler e itiminde ho görü düzeylerindeki farklılıklar nedir?” olarak belirlenmi tir. Burada cevaplanmaya çalı ılan soruya anketten elde edilen bulguların de erlendirilmesi yardımıyla cevap bulunmaya çalı ılmı tır.

Ara tırmaya ili kin hipotezler u ekildedir:

H₁: Ö retmenlerin cinsiyetlerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₂: Ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine katılım düzeyleri ya gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₃: Ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine katılım düzeyleri medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₄: Ö retmenlerin yöneticilik yapma durumlarına göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₅: Ö retmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

1.2. ARA TIRMANIN AMACI

Ara tırmamız, sosyal bilgiler e itiminde ö retmenlerin algılarına göre ho görü düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmi tir. Ho görü barındıran davranı ların hayatın her alanında oldu u gibi e itimde de önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir e itim kurumunda ö retmen-yönetici-ö renci üçgeninde ve sınıf ortamında kar ılıklı ho görünlere verilen önemin düzeyi arttıkça e itimden alınan verimlili in ve e itim kalitesinin artması beklenir. Bu durum “Sosyal Bilgiler E itimi” özelinde dü ünüldü ünde de farklılık göstermez.

Ara tırmada kullanılacak anket bu do rultuda hazırlanmı tır. Ara tırmanın ana amacı do rultusunda anketimize katılan ö retmenlerin konu ile ilgili görü lerine ba vurulmu tur.

1.3. ARA TIRMANIN ÖNEM

Ara tırmanın;

- Ho görü e itimi ve duyu sal alan üzerine yapılacak olan yeni çalı malara katkı sa layıcı olaca ı,
- Sosyal Bilgiler ö retimi üzerine yapılacak olan çalı malara katkı sa layaca ı,
- Ö retmenlerin ho görü de eri konusundaki bilgilerini ortaya koyaca ı,
- Ö retmenlerin ho görü de erine karşı tutumlarını ortaya koyaca ı,
- Ö retmenlerin ho görü e itimi ve duyu sal alan ile ilgili yeni bilgiler ve açılımlar kazandıracaca ı,
- Milli E itim Bakanlığı ı tarafından ö retmenler ve duyu sal alan ile ilgili düzenlenecek çalı malarda yarar sa layıcı olabilece i dü ünülmektedir.

1.4. LG L L TERATÜR

İlgili ara tırmalar ba lı ı altında yurt içinde ve yurt dı ında de er e itimi ile ilgili yapılan ara tırmalar ve ara tırmalar sonucunda ula ılan sonuçlara de inilmi tir.

2.4.1 Türkiye’de Yapılan Çalı malar

Yurtiçinde yapılan ho görü de eri çalı maların ço u, de er e itimi içerikli insani de erler e itimi, karakter e itimi programları, vatandaşlık e itimi ve ya insan hakları e itimi üzerine yo unla mı tır. Ho görü adı altında kapsamlı ara tırmalar bulunmaktadır; fakat ho görü e itimi ve ho görü e itiminde aile sosyo-ekonomik düzeyinin etkisi ve ailenin ö renim düzeyi ve yeni ilkö retim programının etkisi üzerine yeterli sayıda çalı ma yapılmamı tır. Melih Yürü en

(1996) “Liberal Bir De er Olarak Ahlaki ve Siyasi Ho görü” içerikli bir çalı ma hazırlamı tır. Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanan bu kitapta ho görü tanımlarına, içeri ine, ili kili oldu u di er kavramlara yer verilmi tir.

1995 yılı Birle mi Milletler “ho görü” yılı ilan edildi inden oldukça önemlidir. Bu yıl içerisinde yapılan sempozyumlardaki sunulan bildiriler çalı mamıza yardımcı olmu tur. Toktamı Ate , 2007 yılında “Ho görü ve Uzla ma” kitabıyla Türkiye’deki ho görü sorunlarını ele almı tır. Yurtdışında ho görü ile ilgili çalı malar son yıllarda göze çarpmakla birlikte ara tırmaların ço u yine dini ho görü, siyasi ho görü vb. üzerinedir, yani e itim üzerine odaklanmamaktadır. Bütün bunların gereklili i dı nda uanda ülkemizde ilkö retim sosyal bilgiler programında uygulanan de erler e itimi içerisinde bir de er olan ho görüye dair yeterli sayıda ara tırma yer almamaktadır. Ho görü de erinin kazanımı için yapılan programların önemi kadar, bu programların de erlendirmesi de yapılmalıdır. Programların etkili olması için çe itli ara tırmalarla e itimlerin desteklenmesi gerekmektedir.

1.4.2 Yurtdı nda Yapılan Çalı malar

Ho görü sözcü ünün Batı dillerinden olan tolerans (tolerance) kavramıyla kar ıla tırılması ho görü ve tolerans üzerine yazılmı eserlerde sıkıntı yaratmaktadır. Yurtdı nda toleransla ilgili çok sayıda kayna a rastlamak mümkündür. Bizim bu çalı mada kaynak olarak seçti imiz çalı malar genellikle e itimde ho görü üzerinedir. Bu alandaki bo lu u dolduran eserlere baktı ımızda, John Lock’un “A Letter Concerning Toleration”, Michael Walzer’ın “On Toleration”, Perez Zagorin’in “How the Idea of Religious Toleration Came to the West” Scott Plous’un “Understanding, Prejudice and Discrimination” Betty Reardon’un “Ho görü: Barı a Açılan Kapı 1” Jean Baechler’in “Politikada Ho görü ve Sınırları: Ho görü” Ian Davies’in “Education for European Citizenship and the Teaching and Learning of History Teaching for Citizenship in Europe” Kawsar Kouchok’un “Çocuklara Ho görüyü Ö retmek için Neler Yapmalı, Neler Yapmamalı: Mısır Örne inden Bazı Yansımalar” eserleri ile ho görü de eri üzerindeki etkilili i belirlenmeye çalı ılmı tır.

1.5. TANIMLAR

Kavramların anlamları literatür taraması sonucu belirlenmiştir ve ara tırma bu anlamlar üzerinden yorumlanacaktır.

Ho görü: Bu ara tırmada ho görü, insanların birbirinden ayrı, farklı duygu, düşünce, davranış, tutum, eylem biçimleri olabileceğini bilmek ve kabul etmek, belirli sınırlar içinde insanı ve insanlığı anlamak, bilmek ve saygı duymak anlamları ile kullanılmıştır (Köknel, 1996: 67). Elbette bu tanımın dışında da güvenilebilir ve toparlayıcı başka tanımlar da vardır.

Ho görünün bu genel tanımının yanı sıra, yine bu ara tırmalarda sıklıkla atıfta bulunulmuş bazı öznel ho görü tanımlamalarına yer vereceğiz. Bunlar, kısa tanımlama denemesiyle aşağıdaki gibi birer kategori olarak kullanılmıştır.

Dinde Ho görü: Dini ho görü farklı dinler arasında olan ve olması gereken ho görüdür.

Kültürel Ho görü: Devletle ilgili veya devletle ilgili, küçük veya büyük ayrımı gösterilmeksizin her türlü toplum ve bunların kültürleri arasındaki ilişkilerde olan ve olması gereken ho görüdür.

Siyasette Ho görü: Devletlerarası ho görü gerek komşu gerekse birbirine uzak devletler arasında olan ve olması gereken ho görüdür.

Ailede Ho görü: Ailedeki kişiler arasında birebir ilişkilerde olan ve olması gereken ho görüdür.

Eğitimde Ho görü: Eğitimde, şu an mevcut programda yer alan ve olması gereken bir ho görüdür.

1.6. SAYILTILAR

Bu ara tırmada a a ıdaki sayıltılar do ru kabul edilmi tir:

- Bu ara tırma için seçilen örneklemin evreni temsil etti i varsayılmı tır.
- Bu süreçte uygulanan anket formlarının ö retmenlerin do ru ve içten doldurdukları kabul edilmi tir.
- Bu ara tırmada kullanılacak ölçme araçlarının ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenirlidir.

1.7. SINIRLILIKLAR

- Ara tırma Eski ehir li Odunpazarı İlçe Milli E itim Müdürlü üne ba lı ilkö retim okullarında yansız olarak seçilen örneklem ile yapılarak sınırlandırılmı tır.
- Ara tırma bir yıllık (2010-2011) bir e itim-ö retim dönemi ile sınırlıdır.
- Veri toplama aracı anket ile sınırlıdır.
- Ara tırma ilkö retim sosyal bilgiler programında yer alan ho görü de eri ile sınırlıdır.
- 4. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersine sınıf ö retmeni girdi i için, Odunpazarı İlçe Milli E itim okullarındaki 103 (58 Sosyal Bilgiler Ö retmeni, 45 Sınıf Ö retmeni) ö retmen ile sınırlıdır.

K NC BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve SOSYAL B LG LER E T M NDE HO GÖRÜ

2.1. HO GÖRÜ KAVRAMI

Geçmi e göre bugün, hem ülkemizde hem de dünyada daha çok ho görüye ihtiyaç vardır; çünkü küresel bir ortamda ya ıyoruz dolayısıyla farklı insanların bir arada ya ama zorunlulu u ho görüyü gerekli kılmaktadır. Bu yüzden ho görü, günümüz dünyasında en önemli de erlerden bir tanesidir. Bu bölümde ho görü kavramına de inilip, etimolojik kökeninden bahsedilip, ho görü kavramı çe itli açılardan açıklanmaya çalı ılacaktır.

“Ho görü”, anlamını tam kar ılayamasa da, genelde “müsamaha” ile açıklanmaktadır. “Müsamaha” ise, bir suçluya kar ı iddet göstermeme, göz yumma, ho görme ayrıca gev eklik ihmal, dikkatsizlik, olarak tanımlanmaktadır. nsanların kullandı ı ho görü, bir otoritenin insiyatif alanı çerçevesinde kusurlu durumda olanı bir ekilde rahat bırakmasıdır. Kendisine bakan yönüyle bazen bilinen duruma bir nevi “tahammül” etmesidir (<http://www.koprudergisi.com>).

Etimolojik açıdan sözcüklerin, Türkçe, ngilizce, Fransızca, Arapça gibi ait oldukları bir dil ailesi vardır. Ho görü sözcü ü be enilen, duyguları ok ayan anlamlarına gelen Farsça kökenli “ho ” sıfatı ile Türkçe “görmek” fiilinin birle mesiyle olu an bir (isim) sözcüktür. Türkçede ho görü kavramı, daha çok tahammül edilebilen, sabredilebilen, göz yumulan, görmezden gelinen, taassup gösterilmeyen, bazen de affedilen, müsamaha edilen durum ya da ki i anlamında kullanılmaktadır. Anlam ve içerik yönünden kısmî farklılıklar olsa bile, hemen her sözcü ün di er dillerde de bir kar ılı ı bulunmaktadır. *Ho görü* ve *tolerans* gibi tüm insanlı ın ya amına ve hayat felsefesine mal olmu türdeki kelimelerin, di er dillerdeki kar ılıklarını bulmak öteki kelimelere göre belki daha da kolaydır. Böyle olmakla birlikte sözlük ve ansiklopedilerde birbirinin kar ılı ı olarak verilen bu kavramların hepsinin aynı eyler olduklarını söylemek oldukça zordur (Aslan, Tarihsiz: 2).

Ho görü kavramı, tanımının yapılması zor ve kültürlere göre farklılık gösteren bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Ho görünün bu anlamına vurgu yapan e itimci Betty Reardon ho görünün farklı dillerdeki tanımlarını u ekinde vermiştir. Buna göre,

- *Tolerancia- spanyolca*, kendi fikir veya görüşleri dışında diğer görüşleri ve fikirleri kabul edebilmek
- *Kuang rong-Çince*, izin vermek, kabul etmek, bakalarına karşı cömertlik göstermek. *Tolerantnost, terpimost-Rusça*, bir eylem veya bir kişiye dayanabilmek yani bir eylemin bir kişinin varlığını kabul etmek, bir eylemle bir kişiyle uzlaşmak, bir eylemle bir kişiye sevecen olmak.
- *Tolerance-Fransızca*, bakalarının kendisinden farklı düşünebileceğini veya davranabileceğini kabul eden bir tavır.
- *Tolerance- İngilizce*, ho görüş göstermeye e ilimli olmak, tahammül göstermek. *Tolerate- İngilizce*, dayanmak, izin vermek, eylem, davranış, bir (kişi, mezhep veya görüşün) müdahale veya taciz edilmeden var olmasına izin vermek. 1530'larda ise bir yetkiliden izin almak anlamında kullanılmıştır, dolayısıyla o tarihte edilgen bir kavram olarak doğmuştur.
- *Tasamül-Arapça*, bakılmak, rahatlık göstermek, af, merhamet, bakalarını kabul etmek ve bakılmak. (Gözübüyük, 2002: 40).

Ho görünün ilk bakışta kolay görünen tanımı, günümüzde ona daha çok ihtiyaç duyuldukça farklılaşabilmektedir. Bu yüzden bu kavram üzerinde tek bir tanım yapılması güçtür. Ho görüş tanımı yazarlara göre, anlamı, içeriği ve sınırları ile anlatılması zor bir kavramdır. Ayrıca ho görüş kavramının diğer kavramlarla karıştırılması da, bu kavram üzerinde evrensel bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir. Bu bölümde; ho görüş ile ilgili kavramlara ve bunların tanımlarına atıfta bulunarak anlam karışıklığı giderilmeye çalışılacak; ayrıca, ho görünün çıkış noktası üzerinde de diğer düşünürlerin görüşlerine yer verilecektir.

Birle mi Milletler Ho görü Yılı ilan edildi inden beri tanımlamalar ve yorumlar alabildi ince arttı. Uluslararası düzeyde yapılan toplantılarda her katılımcı kendine göre bir yorum getirmeye başlamıştır. Diyebiliriz ki, filolojik ve dinsel açılardan yapılan tanımlamalar; sosyolojik, hukuksal ve siyasal açıdan yapılanlara pek benzememektedir. Hele tarihsel gelişmeler içinde ele alınırsa, ho görü kavramı büsbütün karışık duruma gelmiştir (Topuz, 1995: 5).

Ho görünün Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan tanımı şudur: "Her şeyi anlayı la kar ılayarak olabildi i kadar ho görme durumu, müsamaha, tolerans (TDK, 1988: 653). Filozof Andre Lalande'ın "Felsefe Sözlü ü"nde ho görü öyle tanımlanmıştır: "Dü üncelerini payla mamaya ra men di erlerine görü ve dü üncelerini ifade etmeye olanak sa lama ortamı ve ruh hali" (Öktem, 1995: 159).

Ho görünün erdemi kolayca anlaşılabilir, tanımlanması kolay bir kavram değildir. Ho görü edilgen bir kabullenmeden ya da ötekilere karşı ilgisizlikten daha güçlü olarak anlaşılmalıdır; ama daha doğrusu insan çe itlili inin olumlu bir kabullenmesi olarak kavranmalıdır. Ho görü ba kalarına ho görüsüz bir tarzda davrananlara karşı ilgisiz olmakla da karıştırmamalıdır (Topuz, 1995: 295)

Ho görü ba kalarına karşı saygı göstermektir. Yani onların inançlarına, dinine, ırkına, ulusuna, rengine, kültürüne, siyasal e ilimlerine, ahlakına, geleneklerine ve dü üncelerine saygı göstermektir. Ho görü kendi inançlarımızın ve kökenlerimizin ba kalarından üstün olduğuna inanmamak demektir. Ho görü özürülü insanlara karşı saygılı olmayı, onları anlamayı gerektirir. Ho görü ba kalarındaki farklılı ı tanıyıp, onları dinlemek, anlamak ve onlarla iletişim kurmak demektir. Ho görü kültürlerdeki farklılı ı tanıdıktan sonra onlara açık olmak, onlardan yararlanmak demektir. Ho görü hiçbir kültürün, ulusun, dinin ve ideolojinin ötekilerden üstün olduğunu savunmamak demektir. Ho görü azınlıkların, yabancıların, sını nmacıların haklarına, kültürlerine saygı demektir. Ho görü ön yargıların ve dogmaların karşısında özgürlük demektir. Ho görü bilimsel gelişmelere anlayı gösteren, kalıplara bağlı kalmadan de i ebilen olumlu bir tutumdur (Topuz, 1995: 6).

Ho görü tarih boyunca filozof ve din bilgilerinin akademik ilgi alanına girmi tir. Dolayısıyla literatürde hâkim olan tanımlamalar, hep onlardandır. Son zamanlarda e itimciler de yeni tanımlamalar yapmaya ba lamı lardır.

Ho görünün bir tanımını yapan ngiliz yazar Maurice Crasston'ın ifadesiyle: "Ho görü, sevilmeyen ya da onaylanmayan bir eyin varlı na tahammül etmektir. Ho görü, özgürlük ve serbestlikten apayrı bir kavramdır." Fransız tarihçi, sosyolog Jean Baubérot ise, "Özgürlük dedi imiz ey, ho görü adını verdi imiz kavramlardan do mu tur." diyerek ho görünün özgürlü ü de kapsadı nı vurgulamı tır. Aynı konuda talyan filozof Norberto Bobio daha anlamlı bir tanımla "Ho görü kavramının kalbinde, farklı olanların barı içinde, ayrımsız ve bir arada ya amaları duygusu yatar" diyor (Pehlivan, 1995: 39). Amerikalı Haham ve yazar Joshua Liebman ise ho görüyü tanımlarken anlayı olgusuna i aret ederek, ho görünün ba kalarının inançlarını, uygulama ve huylarını, onları kabul etme ya da payla ma gere i olmadan anlamak için sarf edilen olumlu ve içten bir anlayı oldu unu ileri sürmü tür (Akt. Gülerüz, 1995: 206).

Ho görüyü, bir toplumda tüm farklılıklara ra men bir arada ya amayı mümkün kılan kar ılıklı sevgi, saygı, güven ve anlayı esasına dayalı olarak kurulan fonksiyonel bir ileti im süreci olarak, isim Birgen Kele (1995: 73) ise "Ki inin kendi dü ünçe ve de er yargılarına uymayan dü üncelere ve de er yargılarına sahip ki ilerin haklarına saygılı olması olarak tanımlamı tır." Bunlardan ba ka Ahmet Pembegüllü (1998: 12) "Ho görüyü dü manlık ve çeki meyi insanlar arasından kaldırarak, kin ve nefret duyguları yerine sevgi, dostluk ve tahammül duygularının geçmesini amaçlayan barı çıl bir metod." olarak görürken, Mehmet Kuyurtar (2000: 14) ho görüyü "Ba kalarının farklı inanç ve de erlere sahip olma, onları savunma hakkı" olarak nitelemi tir. Özcan Köknel (1996: 68) ise ho görüyü "Ruhbilim açısından ele almı ve ho görüyü insanın kendisini ba kalarının yerine koyması, onun duygularını dü üncelerini davranı larını, tutumlarını, eylemlerini anlamaya, tanımaya, yorumlamaya çalı ması" anlamına gelen empati kavramıyla e görmü tür.

Ho görü kavramı her eyi görmezlikten gelmek, dolayısıyla vurduymazlık anlamını içermedi i gibi, ho görünün kayıtsızlık, serbest bırakmak ve icazet etmek gibi kavramlarla da tanımlanamaz. Bu kavramlar ho görünün çıkı noktası olan toplumsal çe itlilik kar ısında ho görünün ko ullarını olu turacak ekilde ortaya çıkan kınama, i renme ve ho lanmama duygularını içermezler. (Yürü en, 1996: 32) Çünkü ho görü toplumsal çe itlilik kar ısında ortaya çıkmaktadır. (Yürü en, 1996: 35) Toplumsal çe itlilikten kastedilen bir toplumdaki bireylerin karakterleri, e ilimleri, yönelimleri v.s bakımlarından birbirlerinden farklı olu udur. Amerikalı yazar Micheal Walzer bunu u ekilde açıklamı tır: “Hiçbir ey insanların birbirlerinden farklı oldukları olgusundan daha açık de ildir. Bazıları tek bir cinsel partner tercih eder, bazıları çe itlili i. Kimileri toplumsal ili kilere aktif bir biçimde katılmaya çalı ır, kimileri kendi bahçelerini ekip biçmeyi tercih eder (Walzer, 1998: 77). Sonuçta bu çe itlilik ho görünün ortaya çıkmasına zemin te kil edecek olan kınama, i renme veya ho lanmama duygularını içerir. Ho görülü olmak için farklılıkların kabul edilmesi gerekir. Fakat bu insanların davranı larına ya da tercihlerine aldırmamayı ho görülü olmak ile aynı kefeye koymak anlamına gelmez. Aksi takdirde bu kayıtsızlık olur. Ho görülü olmak sadece sözsel bir ifade de ildir; aynı zamanda ho görü gösterilenin de fark etti i ve kendisine ili kin eyi ancak ho görü sayesinde sürdürülebilece inin bilincinde oldu u bir eydir (Yürü en, 1996: 35).

Ho görü ile anılan, adeta yan yana getirilen bir di er kavram toleranstır. Tolerans ve ho görünün tanımına ili kin farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bu farklı tanımlara ra men ho görünün yabancı dillerde kullanılan tolerans kelimesi ile aynı anlamı ta ıdı ı yönünde tanımlamalar günümüzde daha yaygındır; ancak bu iki kavramı birbirinden ayırt etmek gerekir.

Tolerans sözcü ü, Türkçeye Fransızcadan geçmi olan ve ngilizcede de kullanılan bir sözcüktür. Üstelik, ngilizcede ‘tolerance’ın yanı sıra toleration’ ve tolerationism kelimeleri de vardır. ngilizce’deki bu durum, ilgili sözcüklerin birbirinden ayırt edilmelerini gerektirmi tir (Yürü en, 1996: 17). ngilizce Tolerans sözcü ü di er Batı dillerinin hemen hemen aynısıdır. (Fransızca

tolerance, Almanca *toleranz*, talyanca *tolleranze*, v.s) Latince'den gelen *tolerare* fiili "dayanmak ve katlanmak" anlamına gelir (Zagorin, 2003: 5).

Orhan Hançerlio lu'nun (2000, 338) Felsefe Sözlü ü'nde tolerans 'kendi dü ünçe ve inançlarına kar it bulunan dü ünçe ve inançlara katlanma, onlara tepki göstermeme' olarak tanımlanıyor. Ahmet Cevizci'nin (2002: 505) Felsefe Sözlü ü'nde ise 'ba kalarının kendimizden farklı olan dü ünme tarzlarını ve ya am biçimlerini anlayı la kar ılama tavrı; kar ımızdakilere payla madı ımız görü , fikir ve duyguları özgürce dile getirme imkânı tanımaya dayanan anlayı '. Türk Dil Kurumu sözlü üne göre tolerans sözcü ü ho görü sözcü ü ile e anlamlıdır. Aynı ekilde, Oxford Dictionary'de (2000: 1261) tolerans sözcü ü ho görü sözcü üne kar ılık gelmektedir.

Tolerans herhangi bir insanın; dil, din, mezhep, dü ünçe, etnik yapı, cinsiyet ve siyaset konularında kendi de erlerinden ba ka de erlere varlık tanımama gücü elinde iken, kendi güç ve iradesini sınırlayarak, onların varlık alanında yer almalarına ses çıkarmaması demektir. (Aslan, Tarihsiz: 51).

Tolerans ve ho görü sözcüklerinin birbirlerinin kar ılıkları olmadı ı yönünde vurgulamalar söz konusudur. Toleransın ho görü kelimesinden daha dar bir içeri e sahip oldu u belirtilmektedir. Özellikle Batı'da tolerans kavramının 17. asırda Avrupa'da Otuz Yıl Sava ları (1618-1648) denilen mezhep kavgalarından sonra ve 18. Asırda Voltaire ve John Locke'un yazılarıyla amacı belirlenmi tir. Ba langıçta sadece dinî bir anlamı ifade ederken sonradan daha geni alanlarda telaffuz edilir bir kavram haline gelmi tir. Bu yönüyle tolerans Batı'da ki inin üstünde ve ki iyi baskı altında tutan kilise ile devletin i birli inin sonucunda açılan bir sava ın ödülü olarak elde edilen bir hakkı, siyasî, hukukî zemine ta ımı olmaktan do an bir içerik kazanmı tir. Toleransın bu anlamının Do u toplumları, özellikle de Türk- slam dünyası için söz konusu olmayaca ı açıktır. Taner Akçam da tolerans kavramının biri nisan Hakları Evrensel Beyanname'si, di eri de hukuki e itlik prensibi olmak üzere iki temel dayana ı oldu unu dolayısıyla da ho görü ya da müsamahadan farklı bir kavram oldu unu dile getirmektedir (Gültekin, 2007: 50).

Tolerans ve ho görü kavramları sürekli olarak birbirinin karılığ gibi kullanılmasına rağmen, hâlâ bu iki kavramın kullanımı, anlam ve içeriği ile ilgili net bir tavır alınamaz. Çünkü tolerans, ho görü kelimesinin içerdiği sosyal, kültürel, tarihi muhtevayı barındırmadığı Batuhan tarafından belirtilmiştir. Ayrıca İber Ortaylı'nın bu konudaki tespitleri dikkat çekicidir (Atalay, 2008: 45):

Tolerans dediğimiz zaman bir müessese ile karışık karışık ve bu çok yanlış yorumlanıyor kanaatimce. Çok yerinde olmayan tavsifler, atribüsyonlar, nitelendirmeler yapılıyor. Maalesef bu kelime bizde halkçı bir yorumla 'ho görü' diye tercüme edilmiştir. Ho görü, Anadolu ağızlarından alınmıştır 'Ho gör canım' gibi bir laftır. 'Ne kadar güzel, toleransı ifade ediyor' diye kullanılır; ama alakası yoktur. 'Ho görmek' tolerans kadar ciddi bir olay değildir. Mesela, 'kalabalığın karışına kravatsız çıkıyorum, bunu ho görün' gibi. Buradaki fiil çok ciddi değildir. Aile içinde birisi fazla içip bağırmıştır, ho görelim. Arkadaşlarımızdan birisi, bir çilik, bir kabalık yapmıştır ho görelim ekinde gider. Bu bir müesseseyi ifade etmez (Akt: Atalay, 2008: 45).

Tolerans, Batı'ya özgü bir kavram olup kurumsal bir ifadeyi çağırır. Daha önce de üzerinde durduumuz gibi tarihi bir arka planı vardır. Bütün bunları yok sayıp ho görü ve tolerans sözcüklerini anlamlı saymak yanlış bilgi vermek olacaktır. Kısacası tolerans ve ho görüyle ilgili bu farklar gösteriyor ki, toleransın tarihî bir geçmişi varken, ho görü günümüzde yeni kullanılmaya başlanılan ve evrensel anlamlar içeren bir kavramdır. Ho görünün tanımlarına, etimolojik kökenine, tolerans sözcüğüne ve iki sözcük arasındaki farka değindikten sonra, ho görünün karışık ho görüsüzlükten ve ho görünün unsurlarından bahsetmek ho görü kavramının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Ho görüyü daha iyi anlamanın bir diğer yolu zıttıyla düşünmektir. Bir kavram ancak karışıklıkla birlikte düşünülürdüğü zaman bir anlam ifade eder.

Ho görünün zıddı olan ho görüsüzlük, basit bir nezaketsizlikten ba layarak kasıtlı yok etme giri imlerine ve bunun için güç kullanmaya kadar uzanan sonuçlara neden olabilir. Pek çok toplumda bireyler arasında ba gösteren dü ünçe farklılı ı hemen bir ilke ayrılı ına dönü erek, her iki taraf di er tarafın yanlı oldu unu ve ona katılmanın suçlulu u payla makla aynı anlama geldi ini dü ünmektedir. Bu da, anla mazlıkların iddete dönü mesini ve kuvvete ba vurmaya do urur. Bu durum kar ısında alınabilecek en etkili önlem, her milletin, her ırkın, her din ve dinî dü ünçe mensubunun di erlerine kar ı ho görü göstermesini sa layabilecek bir anlayı ı toplum bireylerinde geli tirmektir (Yılmaz, 2004; 112). Ho görü, insanın kendi dü ünçesine, inançlarına, de erler sistemine olan güvenin sonucudur. Güveni olmayan insan ho görüsüz olur (Ate , 2007: 50). Bu bakımdan ho görünün kar ıtı ho görüsüzlüktür. Buna belki 'horgörü' de denebilirdi; ama denilmektedir. Ho görüsüzlük çe itli kaynaklardan do maktadır. Birinci kaynak genelde insanların do asındaki kıskançlıktır deniyor; ama insanlar do u tan kıskanç olurlar mı, bilmem, onu ara tırmak uzmanlara dü er. Belki de bazı genetik nedenlerle, ya da çevrelerindeki ilk etkilerle çocuklar kıskanç ve ho görüsüz olurlar; ama çocuk e itimiyle bunun çaresi bulunabilir, çocuklar ho görülü olmaya yönettirebilirler. Bazıları da ho görüsüzlü ün psikolojik bir olay oldu unu öne sürüyorlar. Bu da ayrı bir uzmanlık i i. Üçüncü kaynak, insanın toplumdaki dengesizli e, düzensizli e, e itsizli e, adaletsizli e gösterdi i tepkilerdir. Dünyanın her yerinde büyük spekülasyonlardan, vurgunlardan, sömürülerden sa lanan gelirlere ho görü ile bakılmaz. Gelir da ıtımındaki dengesizlikler ho nutsuzluklara ve ho görüsüzlüklere neden olur. Yapılması gereken i dengesizlikleri ortadan kaldırarak sosyal adaleti sa lamaktır (Topuz, 1995: 8). Melih Yürü en (1996: 19), ho görüsüzlükten i e ba layarak modern toplumlarda ho görüsüzlü ün en çok ırk, cinsiyet ve din konularında görüldü ünü vurgulamı tır. Fransız filozof Pierre Bayle'e göre ho görüsüzlü ün kayna ı "dü ünçemden asla vazgeçmem" anlayı ıdır. nsanlar gerçek olarak algıladıkları bir olgudan asla vazgeçmek istemezler. Özellikle yeterli bilgi ve deneyimi olmayan kimselerde bu tür bir duygu çok daha yaygındır (Öktem, 1995: 50).

Ho görü, ba kalarının inançları bizimkilerden farklı olsa bile onlara karı mamak ve saygı göstermektir. Bugün Avrupa ülkelerinde ya ayan insanların inançları, ideolojileri, dilleri, dinleri birbirinden farklıdır, her birinin kendi gelenekleri, kültürleri vardır: ama hiçbir ülke ötekinin özelliklerine karı maz. Avrupa kültürünü zenginle tiren bu de i ikliklerdir. Ho görüsüzlük ise farklılı a saygı göstermemek ba ka insanları ve toplumları bize benzemedikleri için hor görmektir. nsanlar ho görüsüzlüklerini türlü biçimlerde açı a vururlar, yani ho görüsüzlü ün çe itli biçimleri vardır. En belirgin dı a vurum davranı ları arasında unlar yer alır: nsanları kötölemek, küçümsemek, sert davranmak, insanların bazı özellikleri, gelenekleri, kültürleri ve inançlarıyla alay etmek, önyargılı davranmak, haksız yere suçlamak, dı lamak, etnik topluluk, ulus ve ırk ayrımı yapmak, baskı, silahlı saldırı, kıyım vb. (Topuz, 1995: 10).

Richard Bates, “*Dinsel özgürlük: Bir Ara tırma*” adlı yapıtının giri inde “Ho görüsüzlü ün tarihini yazmayı denemeyece im; bu, dünya tarihini yazmak olurdu” demekte. Richard Bates’in bu sözü, bir bakıma, aslolan ho görüsüzlüktür anlamına gelmektedir. Gerçekten de, dünya tarihine yüzeysel bir bakı bile, bir toplulukta veya toplumda zorlayıcı güç araçlarını elinde bulunduran ki ilerin, kurumların bu araçları, ya güçlerini peki tirmek, ya muhtemel bir tehdidi önlemek ya da kutsal bir amaca hizmet etmek vb. gerekçelerle tek tek ki ilere veya o toplum içindeki belli gruplara ve topluluklara kar ı kullandıklarını ve bu kullanımın kimi durumlarda son derece kanlı ve acı noktalara vardı ını fark etmek için yeterli olacaktır. Ho görüsüzlük modern toplumlarda kendisini en çok ırkçı ho görüsüzlük, cinsel ho görüsüzlük ve dinsel ho görüsüzlük ekinde göstermektedir (Yürü en, 1996: 19).

Ho görüsüzlük, her zaman sosyal, siyasal ve dinsel çatı malara neden olmu tur. Adalet, gerçek, düzen ve benzerleri adına mantıksal bir çerçeveye oturtulmu tur. Ho görüsüzlük üstün durumda olanların, kar ı koyma gücü daha zayıf olan gruplara ve azınlıklara kar ı baskı, zulüm, toplumdan dı lama ya da yok etme biçiminde belirir. Ho görüsüzlük, ho görüsüzlü ü do urur ve ho görüsüzlük kısır döngü olarak geli meye devam eder (İsaka, 1995: 195).

Bu noktada, ho görünün Ömer Aslan tarafından tespit edilen unsurlarını gözden geçirmemiz konuyu daha etraflı dü ünmemize katkı sa layacaktır. Ömer Aslan, ho görünün unsurlarını u ekilde sıralamaktadır:

1. *Ehemmiyet, önem*: Ho görünün bünyesinde aslolan önem, kıymet ve de erdir. Ho görü anlayı nda, mevcut olan bir olgu ya da vakıa hiçbir zaman önemsiz ve de ersiz de ildir. Onda, kayıtsız kalma diye bir anlayı yoktur. Zira kayıtsız kalınan meselelerde ho görüden bahsetmek söz konusu de ildir. Ho görü bizi derinden ilgilendiren meselelerde olmalıdır. Bir ırka ait olmayı çok önemli bir de er olarak gören birinin, etnik yönden di er ırkların varlı ını da kabul etmesi gibi. Zira etnik yapı, ya da herhangi bir olgunun önemli oldu unu kabul etmek demek, vakaya karşı kayıtsız kalınmadı ını ifade etmektedir.

2. *Muvafakat ve onaylama*: Ho görüde, mevcut olgu, ya da vakıayı kabul etme duygusu vardır. "...kar ılıklı olarak tanı p, birbirinizi tanıyasınız diye..." (Hucurât 49 / 13) ekindeki ayette anlamını bulan farklı ırk, cins ve farklı kültürel de erleri tabi e itlik ilkesine ba lı olarak tanıma anlamında bir kabul ve onaylama vardır.

3. *Sulh ve iyilik*: Ahlâki bir de er olarak ho görü, birey ve toplum için son derece elzem, do ru ve güzel bir olgudur. Zira ho görünün amacı, psiko-sosyal açıdan insanlar arası ili kilerde medeni ölçülere riayet edilerek barı ortamının sa lanması konusunda birey ve toplumun huzuruna katkıda bulunmaktır.

4. *Reddetmeme*: Ho görüde farklı anlayı , dü ünçe, inanç ve ya antıların tabiî seyrini reddetme diye bir ey yoktur. Bu kavramda her ey, tabii çerçevesinde kabul görmektedir. nanç yönünden ortaya tam ve eksiksiz bir ho görü tanımlayan, "Dinde zorlama yoktur" (Bakara 2 / 256) ayeti, bazı çevrelerce bu cümlenin bir ho görü övgüsü olmadığı, gayr-i müslimlerin bas e mezli i karşısında neredeyse gönülsüz bir kabulleni anlamında bir çe it rıza gösterme oldu u ileri sürülmü tür. Ayetin böyle bir mefhum içermedi i gayet açık olup burada özgür iradenin altı çizilmi tir. Fakat, neredede ve nasıl olursa olsun bu ekilde gönülsüz bir kabulleni duygusunun olması, ho görü alanının dı nda kalacaktır.

5. *Farklılık*: Ho görünün oluşmasında farklılık ve ba kalık gibi unsurların bulunma zorunluluğu vardır. Fakat bu farklılık, ayrımcılık anlamında değerlendirilmemelidir. Bunlar, insanın doğuştan getirdiği fitrata bağlı ya da am, din, dil, cinsiyet, etnik yapı gibi farklılıklardır. Farklılık, ya da ba kalı nın olmadığı yerlerde ho görüden bahsedilemez.

6. *Sapmama*: Ho görülen biçimsel ve nesnel değerler, ho görülenin tabii (öznel) yapısına uygun olmalıdır. Buna hadde tecavüz etmeme veya sınırı geçmeme de denilebilir.

7. *Tahammül, katlanma*: Ho görü anlayışında farklı din, inanç, düşünce, anlayış ve ya antıların tabii seyrini reddetme diye bir şey olmadığı için, bireyi içsel sıkıntıya sokacak herhangi bir negatif olgu da yoktur. Ho görünün alt ve üst sınırlarının olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Sınırsız bir ho görüden bahsetmek, ho görü olgusunu anlamamak veya inkar etmek anlamına gelecektir. Zira sınırın olmadığı bir yerde kimlik tayin etmek mümkün olmayacaktır. Böyle olması durumunda ho görülen ya da görülmeyen herhangi bir şeyin yokluğu ortaya çıkacaktır ki bu da; kendileri için herhangi bir değer varlığını kabul edemeyen a rı septik anlayışları tırabilecektir. Zira septik yaklaşımda herhangi bir konuda yargıda bulunmanın bir anlamı olmadığı gibi, önüne gelen hiçbir şeyden rahatsızlık duymamak ve hepsini doğrudan kabul etmek de aynı sonuca götürecektir. Hâlbuki ho görü demek, hiçbir şeyden rahatsızlık duymamak ve her şeyi olduğu gibi kabul etmek demek değildir.

Ho görü adına sıralamı olduğu üzere bu hususlar, normal şartlar altında geçerlidir. Savaş, zulüm, baskı vb. ola anüstü durumlarda ho görüden bahsedilemeyeceği gibi, bu özelliklerin olması da söz konusu değildir. Örneğin; dördüncü maddede ho görüde herhangi bir reddetmenin bulunmadığını ifade etmemiz; akla, hayale gelen her şeyin doğrudan kabul edilmesi anlamına gelmemelidir (Aslan, Tarihsiz: 21).

Her kavramın kendine özgü bir anlam alanı oldu u gibi, ho görünün de kendine ait bir anlam alanı bulunmaktadır. Yani nasıl ki her eyin bir sınırının olması zorunlu ise, ho görünün de bir sınırının olması mantıki bir zorunluluktur. Adam öldürmek, hırsızlık yapmak, tecavüz vb. insani de erlerin yok sayıldı ı durumlar ho görünün alanında de il; etik, adalet ve hukukun alanında mütalaa edilmelidir. Dolayısıyla birlikte ya ayabilmenin olumsuz etkilendi i bu tür davranı ların ho görü sınırları çerçevesinde de erlendirilecek bir yönünün olmadı ı bilinmelidir. Dil, din, ırk, etnik yapı, cinsiyet, renk, inanç ve mezhep gibi toplumların tabii dokusunu ekillendiren farklı ve fitri olgular ve bu olgular çerçevesindeki formlar ho görünün sınırları içinde de erlendirilmektedir (Hem inli, 2007: 55).

2.2. HO GÖRÜNÜN KATEGOR LER

Ho görünün önemine kısaca de indikten sonra, imdi ho görünün içerdi i ö eler gözler önüne serilerek kavramın daha iyi anla ılması için çalı ılacaktır. Ho görünün içerdi i ö eleri u ekilde sıralayabiliriz: Dinde Ho görü, Kültürel Ho görü, Siyasette Ho görü, Ailede Ho görü, E itimde Ho görü. Elbette ho görüyle ilintili olan birçok kavram vardır; ancak burada temel öğelere de inilip, bu öğeler açıklanmaya çalı ılacaktır.

2.2.1. Dinde Ho görü

Türk Dil Kurumu'na göre Din, Tanrı'ya, do aüstü güçlere, çe itli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemle tiren toplumsal bir kurum, diyanet. Din kavramı, Arapçada borç, itaat, yol, millet, örf, adet, hüküm gibi anlamlara gelir. Ahmet Hamdi Akseki ise dini u ekilde tanımlamaktadır: "Din ilahi bir kanun olup akıl ba lı olan kimseleri maddi ve manevi hayatlarında hayırlı yola götüren bir delil, Allah tarafından vaz olunmu bir kanun, Allah'ın emirlerini peygamberleri tarafından bildirdi i gibi ve insanlar tarafından inanılan yol demektir. Bu tanıma göre din deyince aklımıza tek tanrılı büyük dinler gelmektedir. Oysa dünya üzerinde çok çe itli dinler vardır; fakat dünyada dinsiz bir toplum görülmemi tir. Ne kadar ilkel olursa olsun her toplumun kendine özgü bir dini vardır (Tatlılıo lu, 1989: 9).

Temel olarak semavi dinlerde ho görünün büyük bir yeri vardır. Semavi dinlerde insan ve insani değerler; ho görü, ahlak, saygı, sevgi çok önemli olarak gösterilmiştir.

Dünya dinleri özellikle büyük din- Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm, Budizm ve Yahudilik- bir taraftan taraftarlarını kendi belirlediği kurallar çerçevesinde günahtan, nefretten, diğer insanlar kötülük etmekten men ederken diğer taraftan da onlara insanlar arasında barış, sevgi, ho görü, adalet, eşitlik ve birlikteliği emretmektedir. Dinlerde var olan bu ortak gayenin yanında dinlerin birbirinden farklı yönleri de bulunmaktadır. Dinlerin teolojileri, gelenekleri, ibadetleri, dünya görüşleri açısından farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklar tarihsel süreçte çoğu kez din mensupları arasında tartışmalara, savaşlara, dışlamacı tavırlara sebep olmuş ve az da olsa günümüzde de olmaya devam etmektedir. Bu tür olumsuzluklardan sakınmak veya onları en aza indirmek için günümüz dünyasında dinler arası ilişkilerde, dinler arasında var olan bu farklılıklardan ziyade, onları bir araya getiren ortak noktaların ön plana çıkarılması ve farklılıkları yerine bunların paylaşılması öncelikli bir şekilde dile getirilmektedir (Battal, 2008: 1).

İnsan, hemencilikte; “Tanrı’nın eliyle ve ona benzer şekilde ekillendirilerek yaratılmıştır ve O’na geri dönecektir. (Romalılara Mektup 8, 19-25)” hem Tevrat’ta “Ve Allah insanı kendi suretinde yarattı (Tekvin, Bab 1)” hem de Kur’an da “ Biz insanı en güzel surette yarattık” (Tin, Ayet 4) şeklinde ifade edilmiştir. Bu kitapların iç manalarını bize öğretip ya anır hale getiren tasavvuf, insanın Allah’ın manasının özü olduğunu ve Allah’ın âlemleri yaratma sebebinin de kendi özünü aşılamak olduğunu açıklar. O halde insan yani Âdem, her şeyin sahibinin dünyadaki tecellisidir. Dünyaya gelinden itibaren her şey, gerçek insan yani Âdem olmak yolunda mücadele verir. Allah’ın her yarattığı insanda isim ve sıfatları, yani hakkı vardır. İnsan kendi özü ile karşılaşma yolunda Allah’ın hakkını Allah’a teslim etme mücadelesini verir. Yani insan denen varlık yaratıcı kudretin özünü taşıma erefine sahiptir. Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler (sorumluluktan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok

cahildir. (Ahzab, 72). Ama insan, kendinde ta'idi bu emanetten haberdar ise insan olur. tekinin hoş görü sahibi olabilmesi için hem kendinde olanın de erini hem de herkesteki tecellinin kıymetini bilmesi lazımdır. Herkeste demek bile eksik kalır; yaratılan her zerrede Allah'ın hakkı vardır. O halde kâmil olan, eserden müessire geçen ve muamelesini ona göre yapan ki idir (<http://www.webhatti.com>).

Avrupa Konseyi'nin 2 ubat 1993 tarihli 1202 sayılı Tavsiye Kararı'nın 11. Maddesi "Tek Tanrılı üç dininde dayandı ı ilkelerin di er bir din mensuplarına kar ı saygınlık ve hoş görü kapsadı ını belirtmekte ve her insanın Tek Tanrı'nın eseri olup bu sıfatı ile dini görü ve inançları ne olursa olsun di er insanlar ile aynı de erde ve haklara sahip oldu unu vurgulamaktadır. Avrupa tarihi, tek Tanrılı üç din: Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik kültürlerinin kar ılıklı saygı ve hoş görü esasları çerçevesinde bir arada ya adıklarında uluslararası refah ve huzura katkıda bulduklarını ö retir" demektedir (Güleryüz, 1995: 151).

Hoş görü sözcü ü anlam olarak ba kalarının inanç, görü ve törelerine saygıyı kapsar. Hoş görülü bir insan sevgiye, alçak gönüllülü e, barı a, adalete ve erdemin ilkelerine önem verir. Tarih boyunca, din ve öteki ba nazlık, ayrılık ve anla mazlıkların insanlı a verdi i acılar ve sava lar günümüze ık tutmakta, hepimize ibret ve ders olmaktadır. Artık insanlık o karanlık günlerine dönmek istemektedir. Uluslararası zıtlı malar ve kutupla malar ortadan kalkmakta, merkezi insan olan yepyeni bir dünya düzeni olu turulmaya çalı ılmaktadır. nsan hakları, dü ünçe ve inanç özgürlükleri, demokrasi, barı , e itlik ve adalet ilkeleri, uluslararası güvenlik, dayanı ma, insanın ve çevrenin korunması vb. ça ımız insanın temel gündemidir. nsanlık bu temel gündemi gerçeikle tirmede yeni de erler olu turmalı ve yeni davranı lar izlemelidir. Hoş görü, bu de er ve davranı ların veya ba ka bir deyi le, evrensel ahlakın olu masının ba ı, yeni ya amın alfabesidir. Ku kusuz hoş görü çe itlenebilir. Ancak hoş görü bilgiden daha çok bilginin ve e itimin sa ladı ı davranı lar, kültür düzeyidir. Bu olu umda temel, ki inin inancı, maddelere ve olaylara bakı açısı, onların dar veya geni yorumudur. Öteki hoş görü çe itlerinin ba ı, dini hoş görüye dayanır.

İslam'ın temel kaynakları olan Kuran ve hadis kültürüne bakıldığında bu kalarının haklarına saygıyı da içine alan evrensel bir ahlak sisteminin olduğu açıkça görülmektedir. Evrensel olan Kuran'ın ortaya koyduğu ahlaki ilkelerde mantıksal olarak evrensellik özelliği taşıması zorundadır. Hoşgörü de evrensel ahlakın oluşmasında, yeni ve farklı uygulamaların bile kesinde önemli bir alfabedir (Doğan, 1995: 129).

Bilindiği gibi İslamiyet, insanlığı gönderilerin son Hak dinidir. Museviliğin ve Hristiyanlığın insanlık için veremediklerini İslamiyet tamamlayacak şekilde, yani tekemmül etmiş bir din olarak gönderilmiştir. Onun için İslamiyet, insanlık âlemine bir adalet güneşi gibi doğmuştur. Yani her şeyden önce insanlar arasında adaletin ve eşitliğin sağlanmasını ve herkesin hakkına saygı gösterilmesini istemiştir. Ayrıca İslamiyet insanlığı cehalet karanlığından kurtarmak için gönderilmiştir. İslam'ın burada saymakla bitmeyecek güzel prensiplerinden biri de barış severlik, hoşgörü ve yardımseverliktir. Müslümanların kavgadan uzak, hoşgörülü ve yardımsever olmaları, buldukları topluma ve insanlığı büyük katkı sağlayacağı gayet açıktır (Saray, 2002: 14).

Diğer dinler ve mensuplarına karşı hoşgörü söz konusu olduğunda İslam, diğer dinlerin tarihleriyle kıyaslandığında kesinlikle temiz ve beyazdır. İslam'ın yayılması ükrandır ki, ilk İslam fetihlerinin gerçekleştirildiği günlerden, Hristiyan veya Yahudi bir çok görgü ahidinin İslam'ın diğer din mensuplarına karşı gösterdiği hoşgörü hakkında rivayetlere sahibiz. Bilindiği gibi Hz. Muhammed (s.a.s) ilk İslam devletini Medine'de kurmuş ve oradaki Yahudiler ile Hristiyanlara sürekli koruma ve yardım güvencesi vermiştir. Daha sonra Mecusiler, Sabiiler, Hindular, Budistler ve gayr-i müslim topluluklar İslam egemenliği altında yaşamaya başladıklarında, silah taşıma, barışı korumaları ve İslam koruması karşılığında cizye ödemeleriyle onlar da aynı imtiyazlardan yararlanmışlardır. Esasen Hz. Muhammed (s.a.s) ve ilk halifeler, bütün yöneticilerine, *“Egemenlikiniz altında bulundurduunuz insanlara hoşgörü ve iyilikle davranmanızı emrediyorum”* demişlerdir. Dördüncü Halife Ali b. Ebi Talib'in Mısır'a atadığı valisi Malik el-Etr'e verdiği bu emir, İslam kültüründe, adalet ve hoşgörünün esasları olarak kabul edilmiştir: *“(Her) Müslüman olsun, ister*

olmasın) Kalbini halkına kar ı merhametli, efkatli ve ho görülü olmaya alı tır. Onlara kar ı onları yalayıp yutmak yeterlidir diyen açgözlü bir sı ır gibi olma; çünkü onlar iki sınıftır: Ya dinde karde in yahut yaratılı ta senin gibi bir insan karde indir” (Fı lalı, 1995: 143).

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim insanların birlikte ho görü içinde ya amaları için ilk önce din özgürlü ü sa lamı . Daha sonra ise farklılıkların bir arada yasayabilmesi için çe itli tavsiyelerde bulunmu ; barı , huzur, ho görü ortamının bozulmasına sebep olanlarla da mücadele edilmesini emrederek bununla da yine din, vicdan ve ya ama hürriyetinin korunmasını hedeflemi tir.

Lügatlar ve ansiklopedilerin verdi i bilgilere göre lâiklik: Yunanca “laikos”, Latince “laicus”dan gelen ve dünya i lerini din i lerinden, dini otoriteden ayrı olarak ele alma manasına gelmektedir. Bugün hukuki manada lâiklik: devlet ile din i lerinin ayrılı ı ve devletin vicdan hürriyetinin gerçekte mesinde tarafsız kalmasıdır. Ba ka ifade ile lâiklik: devletin Allah ile kul arasından çekilmesi ve dinin de devlet i lerinde karı maması, yani akıl imanın yetki alanlarının birbirinden ayrılmasıdır. Di er bir ifadeyle laiklik, egemenli in be eri iradeye dayalı (Hâkimiyet kayıtsız artsız milletindir) olu undan hareketle, ülkede kanunlar, idare ve egemenlik haklarının ilahi bir iradeye dayanmaması, yani Tanrısal kökten gelmemesi anlayı ına dayanan Pozitif Hukuk kuralıdır. Lâikli in tarihi geli mesi tetkik edildi ine göre göze çarpan ilk manasının Latince “tolerare” fiilinden türetilen “tolerans” oldu u görülür ki, ho görmek, göz yummak veya müsaade etmek anlamına gelir. Bu manasıyla Lâiklik, Türk insanının yaratılı ında ve slam'ın zuhurunda var olan ho görü, ba kalarının dü ünçe ve inancına saygı gösterme fikri ile tamamıyla uyu maktadır (Saray, 2002: 2).

Yavuz Abadan'a göre lâiklik; dinin siyaset ve devlet i lerine karı tırılmamasını ve her vatanda için vicdan hürriyetinin sa lanmasını gerektirir. Laiklik ne dinsizlik ne de din dü manlı ıdır. Lâiklik bilimsel anlamıyla sadece teokratik devlet düzenini reddetmektir. Lâiklik dinsel duyguları ve inançları çe itli çıkarılara araç yapmaya engel olmaktır. Lâiklik Allah ile kul arasına hiçbir gücün hiçbir bahane ile girmemesidir. Lâiklik insanların hukuki,

mali, siyasi, kültürel ve toplumsal yaamlarında dinsel disiplin dıında olmalarıdır. Lâiklik yurtta lar arasında din mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapılmaması, devletin ÷lkedeki bütün din ve mezheplere aynı mesafede bulunmasıdır (Özkan, 2006: 2).

Lâik bir devlet, dini ço ulculu un korunması için din ve vicdan özgürlüklerini güvence altına alır. Vatanda larına e it muamele yapan lâik devlet, herhangi bir din ya da mezhebe mensup oldu u için vatanda ları arasında pozitif ya da negatif ayrımcılık yapamaz. Bunun bir gere i olarak da topluma herhangi bir dini inancın ya da dinsel tirilmi dünyevi ö retinin dayatılmasına izin veremez. Kısacası lâiklikli in kurumsalla ması için, devletin tarafsızlı ının sa laması gerekir. Lâik devlet farklı din ve mezheplere kar ı e it mesafede durmalıdır. Lâiklikten beklenen i lev, geni anlamıyla bütün felsefe ve dü ünce sistemlerinin ço ulculuk içinde özgürlü ünü ve geli mesini sa layacak ortamı temin etmektir. Bir ba ka deyi le özgürlü ü ve toplumsal barı ı sa lamak ve korumaktır; fakat dini inanı ların, dü ünce sistemlerinin beraber ya ayacakları bir zemin; ancak kamu alanına dini inanı lardan ba ımsız belli çerçeve kuralların getirilmesiyle mümkündür (Türköne, 2007: 541).

Özetle Lâiklikle birlikte ho görü dü üncesi olacaktır çünkü kavram olarak lâiklik dü üncesi ho görülü olmak anlamına da gelmektedir, fakat ho görü tek ba ına laiklik de ildir. Lâik dü üncede ho görü vardır. Atatürk'e göre, "*Ho görü o kimsede vardır ki, vatanda ının veya herhangi bir insanın vicdani inanı larına kar ı, hiçbir kin duymaz; bilakis saygı duyar. Hiç olmazsa, ba kalarının, kendininkine uymayan inanı larını bilmezlikten duymazlıktan gelir. Ho görü budur.*" sözü bunu açıklamaktadır (<http://atam.gov.tr>).

Günümüz dünyasında insanlar arasındaki ili kilerde, dinler arasındaki farklılıklar gittikçe artmaktadır, insanları bir araya getiren noktalar ön plana çıkartılmalı, ho görü dü üncesi vurgulanmalıdır. Bu yüzden ho görü do rultusunda dinler arası diyalog kavramı üzerinde durmakta fayda var.

Bugün, slam dünyasından ve Türkiye'den de katılımlarıyla yakla ık 40 yıldır Vatikan'ın yürütmekte oldu u dinler arası diyalö un tabiatının ve amacının ne oldu unu anlamak için tarihini bilmek son derece önem arz etmektedir

(Bayrakdar, 2009: 13). Dinler arası diyalog, Vatikan'ın 1962-1965 yılları arasında yaptığı II. Vatikan Konsili'nde alınan bir karardır. Bu karara istinaden Vatikan Kilisesi dünya dinleri mensuplarıyla diyalog başlatmıştır. (Bayrakdar, 2009: 45). Dinler arası diyalog, farklı dinlere mensup insanların inançlarını ve düşüncelerini birbirlerine zorla kabul ettirme yolunu seçmeksizin eşitlik, hoşgörü, doğruluk, samimiyet, sevgi, saygı ve iyi niyet içinde ortak olan veya olmayan bir meselede barış, hürriyet ve açıklık atmosferinde, ötekini öğrenmek, bilmek, tanımak, dinlemek ve anlamak maksadıyla, karılıklı konuşturmalarını, birbirlerine öğüt verilmelerini, birlikte yaşayabilmelerini, hatta uzlaşabilmelerini sağlayan bir karlılamadır. Mensupları diyalog içinde olan dinler arasında farklılık ne kadar çok olursa olsun, önemli olan din mensuplarının birbirlerini oldukları gibi kabul etmesidir. Değişik bir ifadeyle dinler arası diyalog; dinleri temsil eden cemaatlerin, aralarındaki sorunları temsilcileri vasıtasıyla karılıklı görüşmeler, sorunların, çözüme ulaşma ve adil ve gayretlidir (Bahadır, 2007: 16). Dinler arası diyalog, din mensuplarının birbirleriyle diyalogu demektir. Elbette ki dinlerin birbirleriyle diyalogu, insanlar üzerinden yapılacaktır ve sonuçta istenen ve beklenen din mensuplarının birbirleriyle diyalogudur yoksa inanç ve ibadet sistemi olan dinlerin kutsal metinlerinin ve kurallarının birbirleriyle diyalogu, dinleriyle ilgili verilen değer hükümlerinin ötesinde söz konusu değildir. Dinler arası diyalog; dinleri birleştirme veya bir potada eritip yeni bir din üretme teebbüsü değildir. Dinler arası diyalog; tüm farklılıkları koruyarak herhangi bir zorlamaya girmeden hoşgörü ve anlayış içinde ortak meseleleri konuşma, müzakere etme ve birlikteliği yolları arama gayretidir (Yılmaz, 2007: 14).

Dinler arası diyalog kavramı Hıristiyan Kiliseleri, özellikle de Katolik Kilisesi yetkililerinin, zamanın değişimiyle birlikte meydana gelen gelişmelere paralel olarak misyonerlik faaliyetlerinin etkisiz hale gelmesi üzerine yeni bir misyon yöntemi olarak Hıristiyan dünyada yerini alan bir kavramdır. Bu çerçevede tüm dünyada etkili olan dinler arası diyalog faaliyetlerinde Türkiye, özellikle 1990'lı yıllardan sonra aktif olarak yer almaya başlamıştır. Hıristiyan Kiliseler, diğer din mensuplarını görmezden gelerek misyonerlik yapamayacaklarını fark ederek geleneksel dışlayıcı anlayışlarından vazgeçti ve tamamen misyonerlik amacıyla diğer dinlerle ilişkilerin yollarını aramaya

ba ladılar. Bu amaç do rultusunda ortaya çıkan dinler arası diyalog kavramı tüm dünyada yankı bulmu ve pek çok farklı kültüre ve dine mensup olan insanlar di er din ve költürlere mensup insanlarla ileti im kurmak için harekete geçmi tir. Böylece farklı din ve költürlere mensup insanlarla diyaloga girme süreci etkin bir şekilde ba lamı oldu (Battal, 2008: 157).

Mevlana, Hacı Bekta i Veli, Yunus Emre, Ahmet Yesevi gibi büyük sufiler slam'ın sevgi ve hoş görüye dayanan özünü dile getirmeye çalı mı lardır. Çalı mamızda bu sufilerin hoş görü ile ilgili dü üncelerine yer vermek hoş görünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Mevlana'nın ya adı ı devir, 13. Yüzyıl Anadolu'sunun sıkıntılı, huzursuz bir dönemidir. Mevlana, bu yüzyılın ilk çeyre inde Asya'daki Belh ehirinden Anadolu'ya göçmü , 1228 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin baş ehri Konya'ya gelerek bu ehirde yerle mi tir. Daha önce 1. ve 3. Haçlı Seferleri sırasında bir hayli hırpalanmış , yıkılmış ve yakılmış Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat (1219-1237) zamanında biraz olsun kendine gelmiş , imar görmüş ve refaha ulaşmış sa da, ondan sonra 1243 yılı Köse'de sava ıyla Selçuklular do udan gelen Mo ol ordularına yenilmiş , Asya'yı kasıp kavuran ta üstünde ta bırakmayan azgın Mo ol istilası, Anadolu'yu tekrar yakıp yıkmış , bundan sonraki Selçuklu sultanlarını ve Anadolu topraklarını kendi egemenlikleri altında istedikleri gibi idare etmiş lerdir. Halk a ır vergiler, ya malar, baskınlar altında inim inim inlerken, ço u Asya Türkistan'ından Anadolu'ya göçen, ehirlerde, kasabalarda yerleşen ve kendilerine "Horasan Erenleri" denen mutasavvıf bilginler, eyhler, dervişler, bezgin ve bitkin halka huzur dolu ilahi ufuklar göstermiş , onları bu yolda aydınlatmış lardır. Suluca Karahöyük'te Hacı Bekta i , Kır ehir'de Ahi Evran olmuş lardır. Hepsi de slam tasavvufunun kendilerine göre yorumcusu ve yayıcısıdır. Onlara göre bu dünya geçicidir. Tüm canlıları yaratan Tanrı, insanları gerçekleri bilsin, ö rensin diye bu dünya ya belli zamanlar içinde göndermiş tir. İnsan kendi nefesine uymaz, kin kavga sava gibi azgın, hayvani duygulardan, ehvetten, geçici zevklerden a ırı kazanç, para ve mevki hırslarından kendini korur, gönlündeki o tertemiz, o saf ve sevgi dolu ilahi sese uyarsa gerçek huzuru bulacaktır. Bu huzurun asıl kayna ı ilahi a ktır. İnsanın önce yaratan Tanrı'yı, daha sonra da hem cinsini

sevmesi a kıdır. Ahmet Yesevi'nin de, Mevlana'nın, Hacı Bekta 'ın, Ahi Evran'ın ve bunları tanıyarak, Türk dilinde ya atan, sevgi denizi Yunusemre'nin de söylemek istedi i budur (Önder, 1995: 135).

Mevlânâ, 6 Rebûlevvel 604'te (30 Eylül 1207) Belh'de dünyaya gelmiştir. Mesnevî'nin girişindeki kayda göre, adı Muhammed b. Hüseyin el-Belhî'dir. Lakâbı Celâleddîn olup, 'efendimiz' anlamına gelen 'Mevlânâ' unvanı ise, kendisine gösterilen saygı ve sevgiyi ortaya koymak ve onun de erli bir ahsiyet oldu unu ifade etmek için kullanılmı tır. Di er yandan Anadolu'ya nispetle 'Rûmî, Mevlânâ-î Rûm, Mevlânâ-î Rûmî'; müderris oldu u için, 'Molla Hünkâr, Mollâ-yı Rûm'; do um yerine izafeten ise, Belhî olarak da anılmaktadır (Kulu, 2006: 9). Büyük Türk- slam mütefekkeri Mevlana Celaleddin-i Rumi, XIII. Yüzyılda ya amasına ra men, insanlı ın XXI. Yüzyıla girmeye hazırlandı ı u günlerde önemini ve güncelli ini hala korumaktadır. Aradan geçen 700 yıllık uzun zaman dilimi, O'nun dü ünçesindeki ve insanlı a mesajlarındaki tazeli i etkileyememi tir. Özellikle "Dünya Ho görü Yılı"nda Mevlana'nın bütün insanları hiçbir ayırım yapmadan kucaklayan görü ve dü ünceleri büyük bir anlam ifade etmektedir (Cin, 1995: 11).

Mevlana'ya göre insanı ho nut etmenin yolu, dar kalıp içinde de ildir. İkin insan, insanın vicdan özgürlü üne saygılı olmalıdır. Mevlana'nın gayri Müslimlerin çocu unu sevdi ini, papazlara dostça davrandı ını biliyoruz. Hatta cenazesine üzüntü içinde gayrimüslim din adamları da katılmı ve onun büyüklü ünü anmı lardır. Mevlana "*Dinde zorlama yoktur*" (Bakara Suresi, ayet: 256) ayetinin anlamını çok iyi kavramı bir dü ünürdür. Hangi mezhepten olursa olsun insanlara kötü gözle bakmazdı. nsanın erdemine önem verirdi. Onun vicdan özgürlü üne verdi i de er, slam'ın ho görüsünü yansıtması ve sevilmesi bakımından da önem ta ımaktadır. XIII. Yüzyılda Anadolu'nun karı ık sosyal yapısında Mevlana'nın ho görüsü huzura katkıda bulunmu tur (Çubukçu, 1994: 62).

Mevlana, insanlara iyi gözlerle bakan, ho görü yetisi yüksek olan bir dü ünürdür. Kendisi gibi dü ünmeyenlere bile kucak açarak ho görülü oldu unu göstermi tir. u sözleri ho görü açısından önemlidir:

Gel, yine gel, her ne olursa ol, yine gel, kâfir, mecusi, putperest olsan da yine gel, bizim dergâhımız umutsuzlar dergâhı de ildir, yüz kere tövbeni bozmu olsan da yine gel.” “Pergel gibi bir aya ım slam’da öteki aya ımla tüm inanç ve milletleri dola ıyorum” Ney gibi yetmi iki millet ve mezhebi birle tiriyorum.” Sevgide güne gibi ol, dostluk ve karde likte akarsu gibi ol, hataları örtmede gece gibi ol, tevazuda toprak gibi ol, öfkede ölü gibi ol, her ne olursan ol, ya oldu un gibi görün, ya göründü ün gibi ol.

Mevlana, bu örneklerle, sözleri gibi ho görü dü üncesini açıkça ortaya koymu tur:

Bir adamca ız kötü yoldan para kazanıp bununla kendisine bir inek alır. Neden sonra, yaptıklarından pi man olur ve hiç olmazsa iyi bir ey yapmı olmak için bunu Hacı Bekta i Veli’nin dergâhına kurban olarak ba ı lamak ister. O zamanlar dergâhlar aynı zamanda a evi i levi görüyordu. Durumu Hacı Bekta Veli’ye anlatır ve Hacı Bekta Veli helal de ildir diye bu kurbanı geri çevirir. Bunun üzerine adam Mevlevi dergâhına gider ve aynı durumu Mevlana’ya anlatır. Mevlânâ ise bu hediyeyi kabul eder. Adam aynı eyi Hacı Bekta Veli’ye de anlattı ını ama onun bunu kabul etmedi ini söyler ve Mevlânâ’ya bunun sebebini sorar. Mevlana söyle der: Biz bir karga isek Hacı Bekta Veli bir ahin gibidir. Öyle her le e konmaz. O yüzden senin bu hediyeni biz kabul ederiz ama o kabul etmeyebilir der. Adam ü enmez kalkar Hacı Bekta dergâhına gider ve Hacı Bekta Veli’ye, Mevlana’nın kurbanı kabul etti ini söyleyip bunun sebebini bir de Hacı Bekta Veli’ye sorar. Hacı Bekta da söyle der: ‘Bizim gönlümüz bir su birikintisi ise Mevlânâ’nın gönlü okyanus gibidir. Bu yüzden, bir damlayla bizim gönlümüz kirlenebilir ama onun engin gönlü kirlenmez. Bu sebepten dolayı o senin hediyeni kabul etmi tir der.’

(www.nef.balikesir.edu.tr)

Bir gün kendisiyle sema etmeye kalkan bir sarho , ikide bir ona çarpıp onu rahatsız edince orada bulunanlardan bir kısmı, engel olup sarho u çıkarmak isterler. Mevlânâ, onlara öyle söyleyerek engel olur: 'O içmi ama siz sarho luk ediyorsunuz.' (<http://dhgm.meb.gov.tr>)

Onun engin ho görüşüne verilecek bir örnek ise u olaydır. 'Bir gün yolda iki ki i kavga ederlerken birisi diyor ki: Bir söyle bir i it! Bu sözü duyan Mevlânâ, derhal yanlarına giderek o adama: 'Ne söyleyeceksen bana söyle, benimle kavga et diyor, bana bin söyle bir bile i itmezsin!' Bu sözden sonra adamlar Mevlânâ'ya saygı göstererek barı ıyorlar. (<http://dhgm.meb.gov.tr>)

Mevlânâ'nın ho görüşü ve merhameti sadece insanları de il bütün canlıları kapsamaktadır. Yavrularından ayrılma ve aç kalmı bir köpe i görünce ona ekmek götürüyor. Bir ba ka zamanda bir kadının gönderdi i iki tepsi yeme i silip süpüren köpe i gördü ünde de kimseye dokundurtmuyor, 'O sizden daha muhtaç.' diyerek, bu örnekle hayvanlara olan ho görüşünü ortaya koymu oluyor. (<http://akademik.semazen.net>)

Hacı Bekta i Veli'nin felsefesi, ho görü, insan sevgisi, e itlik, dürüstlük, barı , payla ım de erleri üzerine kurulmu tur. Hacı Bekta i Veli'ye ait olan aslı Arapça oldu u söylenen ve birçok nüshası bulunan Makalât adlı eserinde çe itli dini konular ve dü ünceler üzerinde durmu tur. Ho görüye dayalı dü ünceleri geni halk kitlelerine ula tırmı tır.

Horasan'ın Ni abur kentinde eyh Amet'in kızı Hatem Hatun ve Seyyid Sultan brahim Sani'den dünyaya gelen, asıl adı Mehmet (Muhammed), mahlası Bekta olan Hacı Bekta 'ın hayatı ile ilgili bilgi ve belgelerimiz yok denecek kadar azdır, var olanlar da gerçek ile taban tabana zıt menkıbelerle örülüdür. Onun do umu, yeti mesi ve Anadolu'ya kadarki hayatı hakkında güvenilir belgeler maalesef yok denecek kadar azdır. Bu bakımdan hayatının o dönemi ile ilgili söylenenler menakıpnameler ve dolaylı belge ve rivayetlerden derlenmi genellemelerdir (Dindi, 2006: 4).

Bugün Hacı Bekta i Veli denince ilk anımsanan ho görü kavramıdır. Bu yüzeysel bir yorum, bir nitelendirme de il, yüzyıllar boyu süregelen, daha çok kırsal kesimlerde yayılan bir ya am gelene inin do al sonucudur (Eyübo lu, 1995: 39). Hacı Bekta i, ho görü kavramına affedici, tatlı sözlü, sevgi dolu olma durumu olarak bakmaktadır. O, bütün insanları, ho görüden, özveriden, do ruluktan yana aydınlatmaya çalı mı tır (Tezcan, 1995: 194). Hacı Bekta i Veli, özünde yorumladı ı slam, onun yüce ilkelerini, önce nefsinde sevgi, dostluk, birlik, beraberlik, karde lik, ho görüsü ile uyarlamı , arınımı ya antısında bu anlamları gönüllere i lemi , eserlerinde halk dili ile özetler halinde belirlemi tir. Makalât'ında, bunları birer öz halinde görüyoruz (Do an, 1995: 43). Makalât dört kapı, kırk makam tertibi üzere kaleme alınmı tır. Dört kapı (eriat-tarikat-marifet-hakikat) kırk makam anlayı ı Türk mutasavvıflarının kabul ve takip ettikleri bir anlayı tır.

Makalât'ın dördüncü kapı olan hakikat bölümünde: “ imdi azizim! Hakikatin birinci makamı, toprak olmak; ikinci makamı, yetmi iki milleti ayıplamamaktır.” Sözü yer alır (Co an, 1990: 20). Bu kısımda Hacı Bekta i'nin *Yetmi iki milleti ayıplamamak* ifadesi ho görü içerir. Ayrıca, *'Her ne ararsan kendinde ara'*, *'Gönül ek, gönül biçersin'*, *Dü manınızın dahi insan oldu unu unutmayınız'*, *'Eline, diline, beline sahip ol'*, *Bir Olalım, iri olalım, diri olalım,'* sözleri de ho görüyü içermektedir.

Yunus Emre, her eyden önemlisi bir gönül insanıdır. nsanın ilk önce gönlüne önem verir. Bir kalp kırmayı büyük günah sayar. Bu da Yunus Emre'nin insan, ho görü üzerine verdi i önemdir. Yunus Emre insanlara ho görüyü yıllar önce dile getirmi tir; *“Yaratılanı ho gör yaratandan ötürü”* diyerek bütün insanlı ı, yaratılmı olan her eyi sevmemiz gerekti ini söylemi tir. Ayrıca Yunus Emre'nin *“Bir kez gönül yıktın ise, bu kıldı ın namaz de il, yetmi iki millet dahi, elin yüzün yumaz de il”* sözleri ho görüyü vurgulamaktadır.

Tarihî belgelerin yetersiz olu undan dolayı, airin do um tarihi ve yeri, tarikati, yasadı ı çevre, iirleri ve vefat tarihi ve mezarı konusunda muhtelif fikirler ortaya atılmı tır Tarihi hayat ve ahsiyeti hakkında pek az ey bildi imiz Yunus Emre, Anadolu Selçuklu Devleti'nin da ılmaya ve Anadolu'nun çe itli

bölgelerinde küçük-büyük Türk Beyliklerinin kurulmaya ba landı ı XIII. yüzyıl ortalarından, Osmanlı Beyli i'nin filizlenmeye ba ladı ı XIV. yüzyılın ilk çeyre inde Orta Anadolu havzasında do up yaşamı bir Türkmen kocası, air bir erendir (Yaykan, 2007: 60). Yunus Emre'nin bütün iirlerinde ho görü çizgisi içinde yorumlanabilecek nefis terbiyesi, dervi lik a aması, dostu ula mak çabası temel ö elerdir (Onaran, 1995: 246).

Sonuç olarak; Mevlâna, Hacı Bekta i Veli, Yunus Emre, Ahmet Yesevi gibi burada bahsetmedi imiz nice büyük tasavvufçular ho görünün yayılmasına aracı olmu lar, bütün insanları ho görüden yana aydınlatmaya çalı mı lardır, yukarıda bahsetti imiz sözleriyle, dü ünceleriyle insanlı ı geni ölçüde etkilemi , benimsenmi ve uygulanmı tır.

2.2.2. Kültürel Ho görü

Kültür kelimesinin çe itli manaları vardır. Aslında Latince'de "topra ı i leme" demek olan bu tabir, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandı ı "yüksek umumi bilgi" manası ile Türkçeye de girmi tir (Kafeso lu, 2005: 15). Türk Dil Kurumu'na göre kültür; Tarihsel, toplumsal geli me süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi de erler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın do al ve toplumsal çevresine egemenli inin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekindir.

Kültür, toplumların ya am biçimini belirleyen en önemli unsurlardan birisi olarak kabul edilir. Toplumlar, co rafi ve iklimsel faktörlerle birlikte gelenek ve görenekleri birle tirerek, kendilerine has bir kültür olu turmu lardır. Ortaya çıkan kültürel atmosfer o toplumu di er toplulardan ayıran temel unsurdur. Dünyada farklı yer, iklim, din, dil ve millet var ise o kadar da farklı kültürlerin olması çok do aldır. Dünya üzerindeki bu kültürel çe itlilik ya am alanlarına ayrı bir zenginlik katmaktadır. Bu zenginli in yanında ortaya çıkan farklılıklar vardır. Bu farklılıklar toplulukların gösterecekleri ho görü ile bir arada ya amalarını kolayla tıracak, kültür çe itlili inin ya anmasına temel te kil edecektir.

Diğer canlılardan kültürel bir varlık olma özelliği ile ayrılan insan, içinde yaşadığı kültür tarafından biçimlendirilirken, diğer taraftan da o kültürü etkiler, zaman içinde gelişiminin dinamiğini yaratır. Kültürel yapılanma içerisinde oluşturulan semboller ve işaretler ki kültür varlıkları bu kapsamda değerlendirilir. Yaşadığımız kültürel çevre içerisinde soyut bir mekânı anlamlı bir yer haline getirir. Küreselleşen dünyada kültürel miras artık tek bir ülkenin varlığı olarak görülememektedir. Onların insanlığın mirası olduğu bilinci yaygınlaştıkça da koruma ve kullanma politikalarının yalnız kimlik oluşturucu öğeler ve katmanlarla sınırlandırılması savunulamaz hale gelmektedir. Artık bir toprak üzerinde yaşayanların bu toprakların geçmişiyle, bilgisiyle, nesnesiyle sahip çıkması ve bunları dünya insanlarının hem şimdi hem de gelecekte yararlanmasına olanak verecek halde tutması gerekmektedir (Görebakan, 2010: 202).

Ho görü prensibi, bir felsefi ve sosyal düşünce yöntemi olarak, millilik ve evrensellik bütünleşmesinde, baka bir deyişle, millilik ve evrenselliğin birbirini tamamlaması ile meydana çıkar. Müslüman-Türk tefekküründe ortaya çıkan bu ho görü anlayışının merkezinde adalet, insanlık ve sevgi duygusu yatmaktadır. Dünyanın neresinde ve hangi zaman diliminde olursa olsun, adalet ve adalete baka yasalarla yönetilmek toplumların tercihi olagelmistir (Hemşinli, 2007: 96).

Toplumların gelişmişlik seviyesi, “insan” kavramına atfettiği değerlerle ölçülüdür. Bütün sosyal ilişkiler, bu değerler tarafından şekillendirilir. İnsanlığı yücelten hürriyet, eşitlik ve adalet prensipleri, belirli değerlerle hayat bulur. Türk kültürü bakımından bu değerlerin en önemlilerinden biri, insanı Allah’ın mukaddes bir emaneti olarak görmektir. Hiç şüphesiz bu slamiyet’in Türk kültürüne kazandırdığı bir değerdir; ancak Türk kültürünün de buna uygun bir yapıya sahip olduğunu da belirtmeliyiz. Türk kültürü buna uygun olmasaydı, bu değerler boşa bir çerçevede kuru bir mahiyette kalabilirdi. İnsanı Allah’ın emaneti olarak gören değer, Türk kültürünün var olduğu bütün alanlarda tayin edici bir fonksiyon ortaya koymuştur. Ho görü, Türklerde belirli bir bilginin gereğini yapmakla sınırlı değildir. Türkler ho görüyü kendi hayat tarzlarının bir fonksiyonu haline getirmişlerdir. O sebeple, Türkler nereye gitmişlerse, oraya ho görüyü de götürmüşlerdir. Ho görü Türk kültürünün tabii halinden baka bir

ey de ildir. (Güner, 1995: 77). Türk kültüründe ho görünün önemli bir kayna ı, ku kusuz slam dinidir. slam'da din, her zaman te vik edilmidir. Bu da halkımız arasında gelenek yaratmı tır. Eski kültürümüzde Türklerin azınlıklarla olan ili kilerinde ne kadar ho görülü oldukları yabancı gazeteler, seyyahlar ve filozoflar çe itli kaynaklarda belirtilmi lerdir. Bu ki iler, Türk ho görüsünü özellikle slam dinine ba lamı lardır. Ba ka dinden olanlara, kötülere olan muamelelerde bu ki ilerce Türk ho görüsü daima övülmü tür (Tezcan, 1995: 194).

El-Câhız'ın *Fezâil'ül-Etrâk* adlı eserinde Türklerin faziletiyle ilgili olarak vefalı, anlayı lı, ho görülü, insafalı, anlayı lı, alçak gönüllü gibi özelliklere yer verilir. Türkler göçebe bir ulus oldu undan gittikleri yerlerde kar ıla tıkları kültürlerle alı veri te bulunmu lar, ba naz olmamı lardır. Türklerin ilk yazılı eserleri olan Orhun Abideleri'nde de Türk beylerine hitaben söylenen "millete zahmet çektirmeyin, incitmeyin" sözü anlayı lı ve ho görülü bakı ı içeren ifadelerdendir. *Divanü Lügat-it Türk'te* "Toplumca takdir edilen insan tipleri arasında "uku lug" (anlayı lı, zeyrek ki i), "akı" (eli açık cömert), "tüzün" (yumu ak huylu, halim) "açuklu " (huyu güzel) ve "sun" (iyi huylu) söyleyi leri yer alır (Özcan, 2002: 1). 14. Yüzyılın ba larında Anadolu'da bir gezi yapan ve izlenimlerini seyahatnamesinden ö rendi imiz, tanınmı Arap Seyyahı Tancalı bni Batuta, eserinin bir yerinde: "Dünyanın birçok ülkesini gezdim, insanları tanıdım; ama hiç biri Türkler kadar konuksever, Türkler kadar sevecen ve ho görülü de illerdi." der. bni Batuta'nın 650 yıl önceki bu sözleri, gerçekte tarih boyunca, Türk insanının sevgi, efkat ve ho görü ile yo rulmu ya am tarzının bir ifadesidir (Meriç, 1996: 121).

Nice uygarlıkların do up geli ti i Anadolu, çok farklı etnik yapı, dinsel köken ve kültürden gelen insanları ba rında yo urmu , ho görü ile ya atmı tır. Türk ulusu karakterindeki enginli ini gönülden katıldı ı slam irfanı ile uzla tırarak, bugün bütün insanlı ın su kadar özledi i ho görüye, insan sevgisine 13. Asırda örnek olmu tur. Yaratandan ötürü, tüm yaratmaları efkat ve onları sevgi ile saran, 72 millete aynı gözle bakan, zıtlardan hayat sa layıp uzla tıran ruh, bu ho görünün temel ilkeleridir (Do an, 1995: 41). Tarihte kurulmu bütün Türk devletlerinde, Türk halkı ile yan yana veya iç içe ya amı

olan yabancı kökenli insanlar, dil, din ve kültürlerini rahatça muhafaza etmişlerdir. Çünkü Türk insanı onların kendi dil ve dinlerini kullanmalarını ve ya amaları için gerekli hoşgörü ve saygıyı göstermiştir. Nitekim en uzun ömürlü Türk devleti olan Osmanlı Devleti altı asır sonra yıkıldı. O zaman, onun enkazı üzerinde 24 ayrı devlet kurulmuştur ki, bu tablo Türk hoşgörüsünün en güzel örneğini temsil etmektedir (Saray, 2002: 2).

Osmanlı İmparatorluğu 7 yüzyıla kadar bir süre hoşgörülü idari rejimini sürdürmüştü ve değişik din mensuplarının beraberce sorunsuz ve ahenk içinde yaşayabileceklerinin en çarpıcı örneğini sergilemiştir (Güleryüz, 1995: 204). Osmanlı Türk toplumunda, halk, eyletilmemiş kitle baskılarının dinine ve kültürüne karşı her zaman hoşgörülü davranmıştır, onların inanç ve geleneklerine saygılı olmuştur (Bağcıoğlu, 1995: 170). Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey'e kayınpederi de olan âlim şeyh Edebalî'nin söylediği şu sözler de Türklerdeki hoşgörü anlayışına güzel bir örnektir: *"Ey Osmancık, be sin, bundan sonra öfke bize, uysallık sana; güvenlik bize gönül alma sana; suçlama bizde katlanma sende; bundan böyle yanılğı bize, hoşgörme sana."*

Hoşgörünün kültürümüzdeki etkilerine günlük hayatta da sıkça rastlıyoruz. Buna en güzel örnekler atasözleri ve sözlerdir. Örneğin; *Gülü seven, dikenine katlanır, Hatasız kul olmaz, Her güzelin bir kusuru vardır, Tatlı dil yılanı deli inden çıkarır*. Anadolu'muzda birçok kahraman hoşgörünün sembolü olmuştur. Türk'ün yapısında olan hoşgörü anlayışı tasavvufî da birleştirdiği ulaşılmıştır. Bu dünyaca tanınmış ahsiyetlere dini hoşgörü bölümümüzde yer vermiştir. Özetle hoşgörü kültürümüzde yaygın biçimde var olan bir değerdir, yukarıda bahsettiğimiz gibi halk, yöneticiler her zaman birbirlerine hoşgörülü davranmıştır, inançlarına, geleneklerine göreneklerine saygılı olmuştur.

2.2.3. Siyasette Hoşgörü

Türk Dil Kurumu'na göre siyaset; Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış. Siyaset kelimesi Arapça bir kelimedir. Köken itibarıyla at eylemi anlamına gelmektedir; at bakıcısı olan seyis kelimesi

de aynı kökten gelmektedir. Türk- slam gelene inde ise siyaset kelimesi, devlet yönetme sanatının yanında, devlete karşı işlenen suçlara verilen veya kamu düzenini sağlamak için uygulanan cezaları da ifade etmektedir (Türköne, 2007: 4).

Ho görünün kendi içindeki özellikleri olarak sevgi, saygı, güven ve anlayış kavramları addedilmiştir. Ho görü anlayışının toplumlarda gelişebilmesi için insanlar arasında görülen sevgi ve saygının yanında güven ve anlayış gibi duygu ve düşüncelere de ihtiyaç duyulduğunu belirtilmektedir (Gözübüyük, 2002: 38). Ho görü, *sevgi, saygı, güven, anlayış, kabul* gibi özellikleri gerektiren, beraberinde *demokrasi, barış, uyum, özgürlük* gibi olumlu durumların ortaya çıkmasını sağlayan, bu olumlu durumlar için sahip olunması gereken bir değer olarak tanımlanmaktadır (Gültekin, 2007: 68). Yukarıda da bahsedildiği gibi ho görünün içerdiği bazı öğeler vardır, bunlardan biri de demokrasidir; siyasette olmazsa olmaz kavramlardan bir tanesidir, bu yüzden demokrasisiz ho görü olmayacağına ihtimal vermediğimizden, burada bahsetmeyi uygun gördük.

Demokrasi eski Yunanca “demos” halk ve “kratos” yönetim kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur ve halk yönetimi veya halk iktidarı anlamlarına gelmektedir. (Kıvanç, 2005: 51). Demokratik kültürün inşaat edilmesinde toplumsal ho görü gerekli unsurlardan biridir. Ho görü, demokrasinin aynı bütünün içinde birbirinden farklı hatta birbirlerine karşıt olan bireyler ya da öbekleri bir araya getirmesi için zorunludur. Ho görü demokratik toplumlarda onun karakteristik bir erdemi olarak değerlendirilmektedir. Francis Fukuyama bunu şu sözleri ile açıklar; “Ho görü gibi değerler artık yalnızca belli bir amaca yönelik araç olarak görülmemelidir; demokratik toplumlarda ho görü karakteristik bir erdem haline gelmektedir. Demokrasiye ilişkin böyle bir gurur geliştirmede ve demokratik değerler yurttaşlarca özümsemiş hâlinde, demokratik vatandaşlarca sivil bir kültür oluşturulmuştur. Yani Francis Fukuyama’ya göre, ho görü demokrasinin hayati bileşenlerinden biridir (Gözübüyük, 2002: 34).

Demokrasi ve ho görü ilişkisi ciddi bir paradoks olarak gözüküyor. Burada böyle bir paradoks var. Demokratik rejimin, demokratik sistemin, demokratik kuralların inşaat edilmesi mutlaka ve mutlaka bir demokrasi kültürüne ve

bu demokrasi kültürü de, psikolojik mekanizmalar olarak ho görü anlayı na dayanmak zorunda. Yani ho görü anlayı ı, insanın yapısında özümlemine olacak. Hatta psikolojinin sınırlarını acaak, sosyolojik boyutlar kazanacak. Topluma mal olacak ve adeta bir toplumsal kural olarak “ho görü”, o insanın psikolojik mekanizmalarının da içinde bir yer sahibi olacak ki, demokrasi kültürü gelişsin, demokratik rejim sarsıntısız ilesin (Kongar, 1995: 47). Demokratik rejim, vatandaşlardan ho görü bekler; ama ho görünün gerçekleşmesi için rejimden gelecek çağın vatandaşlardan bir yankı uyandırması da beklenir (Baechler, 1995: 174). Politikacıların karıştıkları bir sorun, bir demokrasi de, demokrasi karıştırdı ünceler ve anlatımların ho görü ile karışılması görü üdür. Bu ilk bakışta garip ve doğaya aykırı gelebilir; ama bu olumlu ve etken bir ho görüdür, u anlamdaki yalnız deneyimlere dayanmaz. Dengeli bir demokraside antidemokratik dü ünceler her zaman azınlıktadır ve demokrasinin yayılmasını asla zarara sokamazlar. İkeler gerektirince bu tür dü üncelere ho görü ile bakılır (Baechler, 1995: 172).

Ho görüye toplumdan başlanmalıdır. Ama mademki temsil mekanizması vasıtasıyla siyaset, bir anlamda toplumun kendini ifadesidir; “siyasette ho görü” dediğimizde ister istemez toplumdan başlanma gibi hissediyoruz kendimizi. Siyasette ho görünün demokrasilerde savunabileceği, tartışabileceği kabul edilir (Kongar, 1995: 81). Demokrasinin en başta gelen özelliği farklılıkların uzlaşarak anlaşılmasıdır. Ho görülü olmak uzlaşmanın diğer bir yüzüdür. Farklı dü ünceleri, inançları ve davranışları olanları karıştılabilmek ho görü ile mümkün olmaktadır. Aksi takdirde toplumda bir uzlaşma ve birliktelik söz edilemez. Ho görü ve uzlaşma toplumsal bütünleşme ve barış sağlar. Uzlaşmanın ve ho görünün olmadığı durumda, çatışma ve zıtlık durumu gündeme gelir. Buradan da ho görü ve uzlaşmanın birbiriyle özdeşleşen ve hatta birbirlerinden ayrı düşünülmemeyen iki öge olduğunu görülmektedir (Gözübüyük, 2002: 34).

Kısacası siyasette ho görünün temelinde demokrasi, bununla birlikte uzlaşmacı tavırlar, başkalarının görüşlerine saygı, gibi unsurlar yer almaktadır. Amaç demokrasiyi yaygın kültürü olarak benimsemek, ho görüşle, anlayışla uzlaşma sağlamaktır.

2.2.4. Ailede Ho görü

Türk Dil Kurumu'na göre Aile; Evlilik ve kan baına dayanan, karı, koca, çocuklar, karde ler arasındaki ili kilerin olu turdu u toplum içindeki en küçük birliktir.

Ho görü, içinde bulunulan durumda kar ımızdaki ki iye ya da olaya sabırla, saygıyla ve anlayı la yakla abilmektir. Ho görülü davranarak daha uzla macı, anlayı lı nesiller yeti mesine katkıda bulunulabilir. Ho görü, ön yargı ve nefretin zıttıdır ve insanları birbirine yakla tıran olumlu duygulardandır. Yeni ortamlarda olu umları, olayları anlayabilmek için ho görünün küçük ya ta çocuklara verilmesinin olumlu etkileri olacaktır, bunda da aile faktörü öne çıkmaktadır.

Ça ımızın önemli de erlerinden biri olan ho görünün gereklili i ailede, okulda, sokakta, i yerinde, kısacası sosyal hayatın her kesitinde hissedilmektedir. Bir arada ya adı ımız ki ilerle uyumlu ve sa lıklı ileti im kurabilmenin zeminini olu turan ho görü, güven ve saygının egemen oldu u iyimser bir hayat sürdürebilmenin en temel unsurudur. Birlikte ya amanın getirdi i sorunların üstesinden gelebilmek için ho görüye ihtiyaç vardır. (Yılmaz, 2004: 1)

Peki, ho görüyü nasıl ö retiriz? Di er bütün de er ve tutumlar gibi ho görü de, ço u zaman zor yöntemlerle ö retilir. Çok erken ya lardan itibaren çocuklar, anne babalarını yakından izler ve onları taklit ederler. Çocuklar kendi de erlerini büyük oranda, sevdikleri ve ilgilendikleri tutum ve de erleri yansıtarak geli tirirler (Kouchok, 2008: 406).

Aile yönetimi, genellikle toplumun benimsendi i yönetim biçimine benzerlik gösterir. Ailelerin ço unlu unca benimsenen yönetim biçimi toplumu yönetenleri etkiler; ama toplumu yönetenlerin uyguladıkları yönetim biçimi de aileleri etkiler. Siyasal erkin yönetim biçiminin, aile yönetim biçimini etkilemesi yüzünden, çocuklar toplumda uygulanan yönetim biçimini benimseyerek

büyürler. Toplumun yönetim biçimini benimseyen aileler ve çocukları, çözemeyecekleri sorunlarla, a amayacakları engellerle karşılaşabilirler. Bu etkiler altında çocuklar, hoş görü ya da hoş görüsüzlüğü ya ayarak öğrenirler. Pek çok ana baba, çocuklarına hangi insana, topluma ya da olaya hoş görülüyü ya da hoş görüsüz olacaklarını öğretirler; öğrettiklerini de onlarda yerleştirirler. Bu aileler, çocuklarını eğitme hakkının içinde, toplumsal algılarını, önyargılarını, dogmalarını, hoş görülerini ya da hoş görüsüzlüklerini çocuklarında yerleştirmenin de olduğunu sanırlar. İlk çocukluk evresinde pek çok yerleştirilmi, özellikle de konuşulanmayla öğrenilmi davranışları köreltmek hemen hemen olanaksızdır. Eğer okul demokratik yönetim biçimiyle yönetiliyor ise, öğrencinin ilk çocukluk evresinde kazandığı hoş görüsünü destekler ve daha da yerleştirebilir. Eğer okul otokratik bir yönetimle yönetiliyor ise, öğrencinin çocukluk evresinde kazandığı hoş görüsünü destekler ve daha da yerleştirebilir (Başaran, 1995: 53).

Hoş görülüyü olmak, hoş görüyü kazanmak kimi nitelikleri bilmeye bağlıdır. Bu niteliklerin yani hoş görünün kazanılmaya bağlı olduğu yer aile ortamıdır. Yaşanarak kazanılıp devam ettirilen ortam ise okullar ve toplumdur. Sonuç olarak anne baba davranışları çocuklara modeldir, bu yüzden çocukların hoş görünün kazanılmasında bu davranışlar önemlidir.

2.2.5. Eğitimde Hoş Görü

Türk Dil Kurumu'na göre Hoş Görü; Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiyedir.

Eğitim günlük yaşamımızda çok sık kullandığımız sözcüklerden biridir. Hemen hemen hepimiz eğitimin ne olduğunu, nasıl olması gerektiği konusunda düşünümü ve fikir üretmişizdir. Ancak çoğumuz eğitim kavramının ne kadar geniş bir anlam içerdiğinin farkında değildir. Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar süre gelen bir süreçtir. Bu süreçte bireylere çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırılır (Erden, 2004: 13).

E itimli bir toplumun gelece e güvenle bakaca ı kaçınılmazdır. Her konuda e itim, bilginin, yetene in ve deneyimlerin geli imini sa layacaktır. İlkö retimde verilen temel e itim, bilgi ile birlikte ö rencilerin davranı larını etkilemektedir. Toplumdaki di er örgütlerin yanında en az onlar kadar hatta en ön sırada yer alan kurulu ların basında okullar gelmektedir. Ho görü e itiminde okul ve sınıf havasının çok önemli bir etken oldu u bilinen bir gerçektir. Örgütün tutumunda rol oynayan faktörlerin ba ında, ö retmen ve yöneticiler gelmektedir. Okullarda çift yönlü bir anlayı a ve saygıya dayanan bir ileti im kurulur ise do al olarak örgütün havasında iyile meler söz konusu olabilecektir. nsan haklarına saygı, ba kalarını anlama, saygı gösterme ve ki iler arası çatı maların önlenmesi için okul bulunmaz bir yerdir. Okul yasamı toplumun küçük bir kesitini olu turmaktadır. Okul kapalı bir toplum haline getirilmemeli her zaman dı dünyaya açık olmalıdır. (Tatar, 2009: 74).

Her toplumda, ba kalarını tanıma ve ho görüyü ö retme meselesi, daha geni bir problemin bir parçasıdır. Bu, çocuklarımızın karakterini, onlara hayatları için ahlak ve de erleri ö retmek ekillendirmektir. Fransız ekonomist ve politikacı Jacques Dolers'in "Learning: the Treasure Within (1996)" isimli UNESCO raporunda tanımladı ı gibi, e itimin dört ana temeli unlardır: (1) bilmek için ö renme, (2) olmak için ö renme, (3) uygulama için ö renme, (4) birlikte ya amak için ö renme. Günümüz dünyasında, ileti im teknolojisindeki hızlı geli me ve küreselle menin etkileri sayesinde birlikte ya amak gittikçe daha önemli bir hayat tarzı olmu tur. Bu tür geli meler, dünyamızı her birinin di erlerini tanıdı ı ve bütün i ve i birli ini grup olarak birlikte gerçekle tirdi i global bir köye dönü türdü. Biz böylece, bugünün ve yarının dünyasında ba arının, anlayabilme, de erlendirebilme ve di erleriyle birlikte çalı abilmeye ba lı oldu unu söyleyebiliriz (Kouchok, 2008, 1).

Ho görü yanlı anla ıldı ı gibi birilerine bir eyler bah etme anlamında kullanılmamalıdır. nsanların belli hakları birilerine ho görüyle verilmesini istemeleri bir yücelik de il bir zorunluluktur. Ö renci bunları kavradı ında etrafındaki insanların herhangi bir konudaki haklarını talep etmelerini ho görüyle kar ıladı ı gibi eksik kalan birçok ayrıntıyı da kendisi

tanımlayacaktır. Ho görüyü talep etme gibi bir durumun olmaması gerektiği, ho görünün insan iletişiminde temel olduğu kabulüyle herkesin hareket etmesi gerektiğini anlayan öğrenci etrafında bu tür örnekler görmek isteyecektir. Bunun her zaman olumlu bir cevapla sonuçlanması ümitsiz hayalcilik olur. Öğrenci ideali bulma yolundaki isteğini o ideali oluştururken edeceği dönüşümü isteğinde bir çabaya yönlendirmelidir. Bu yönlendirme işi, okulda öğretmenlerin arkadaşlarının ya da ev ahalisinin gayretleriyle ve tabii ki toplum bireylerinin katkısıyla olacaktır. Sokakta hata yapan çocukların sık sık azarlanıp ittiğini duyabiliriz; ama pek nadir olarak onlara yaptıkları herhangi kötü bir davranışı dolayısıyla herhangi bir insandan doğan davranış yollarının anlatıldığını hissedebiliriz. Bu tabloyu sokaktan alıp eve, okula taşırsak yine benzer sonuçlarla karşılaşabiliriz. Ümitsiz hoş görüşü denen her olumsuz eylemi soğukkanlılıkla karşılamak deşildir; ama en azından bu durumun olmasının nedenlerini sağlıklı bir şekilde düşünmektir. Bu düşünce yapısına sahip olmak bile başlı başına bir erdemdir. Öğrenci bunu kavradığında benzer tepkiler vermeye başlayabilir; bu da öğrencinin hoş görüşü kavramına yüklediği anlamların en sağlamı olur herhalde. Kısacası hoş görüşü her olumlu tavır, davranış ve tutuma karşı iyi yürekli, hoş karşılamalar olarak deşil; hayata karşı belli bir bakış açısından oluşturulmuş tutumların iyi ya da kötü, güzel ya da çirkin her şeye eleştirel bakmak ve böylece insanların lehine iyi ve güzel sonuçlar çıkarmak olarak görmeliyiz. Yanlış gördüğümüz ya da içi güzel anlamlarla yüklü ama anlamı bilinmeyen kelimeleri kutsamaktan vazgeçip kelimeleri anlamlı ve açık kılmak; bireylerin hayatında gerçek anlamıyla kullanılacak tavırların oluşturulmasına imkân vermek daha akıllıca olacaktır. Öğrenci “ho görüş”ün tanımını yapmasın, ama hoş görüşü yapıyor olsun (Koç, 2007: 42).

Hangi konuda olursa olsun, toplumsal ilişkilerde hoş görüş yoksa insanın ne mutluluğundan ne de toplumun huzurundan söz edilebilir. Bunun içindir ki; eğitimde bütün çabalar, her şeyden önce, hoş görüşü vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemelidir (Gündüz, 1995: 13). Eğitime yön verecek hoş görüş kavramının boyutları deşilik açılarından irdelenmekte ve tartışılmaktadır. Örneğin: geçerliliği tartışılmaması olan bir tanımda üç boyut vurgulanmaktadır:

1. Ba ka grupları, inançları ve pratikleri, herhangi bir kategorik de erlendirmeye tabi tutmayan esnek ve anlayı lı bakı .
2. Hak ve ayrılıkların çe itlili ine olanak tanıma.
3. nançların, pratiklerin ve kültürlerin çok çe itli olabilece ini kabullenme hiçbir inancı ya da kültürü yadırgamama.

Bu üç boyut, ho görü e itimi literatürüne Jane Ferrar'ın 1976'da yayınlandı ı "Ho görünün Boyutları" (Dimentions of Tolerance) makalesiyle girmi tir (Da lı, 1995: 40).

Ho görü bir e itim sorunudur. Çocuklara, gençlere ve bütün kamu sektörü görevlilerine ho görünün nasıl olması gerekti i anlatılarak, insanlar arasında kar ılıklı bir anlayı havasının yaratılması için olumlu bir ortam olu turulmalıdır. Böyle bir e itim her eyden önce insan haklarını, özgürlükleri, adalet ilkelerini, demokratik idealleri, barı ın dayandı ı temellerin ve uluslararası geçerli olması gereken de erlerin anlatılıp ö retilmesine dayanır. Bu e itim ba kalarından korkmayı olu turan mekanizmanın çözülüp da ıtılmasını ve insanlarda de erlendirme ve ele tiri ölçülerinin yaratılmasını gerektirir. En önemli konu gençlere ba kaları ile aralarındaki farklara saygı göstermelerini, de i ik görü ve inançlara kar ın bir arada ya amayı, çe itlili in, ço ulculu un, de i ik kültür ve geleneklerin bir toplumu zenginle tirdi ini ö retmek olacaktır (Topuz, 1995: 27). Tüm bunların hayata geçirilmesi için Prof. Kevin Boyle'ın vurguladı ı gibi, ho görü e itimi gerekmektedir. Gerek uluslararası camiada gerekse bölgesel kurulu lar aracılı ı ile atılan adımların yetersiz ve etkisiz kalı ı da üphe yok ki ho görü e itiminin yetersizli indendir. Birle mi Milletler'in, ulusları ho görülü olmaya her ça ırı ı da temeldeki bu bo luktan dolayı sonuçsuz kalmaktadır. u halde, sözle melerin, hayata geçirilmesi, ho görü e itiminin veya daha do ru deyimini ile ho görüye dayalı e itimin tüm kuralları ve kurumları ile temellendirilmesine ba lıdır. Türkiye olarak bizim bir ansımız ve kaydetti imiz ama, 20 yılı a kın bir suredir yürürlükte olan 1739 sayılı Milli E itim Temel Kanunu'nun, esasta demokrasi ve ho görü e itimini ö ngörmesidir. Bu yasanın temel amacı bilindi i gibi "iyi insan, iyi vatanda , ekonomik acıdan kendi kendine yeterli, insan haklarına saygılı"

insanlar yeti tirmek ve bu insanların olu turdu u demokratik toplumu kazanmaktır (Da lı, 1995: 43).

Özetlemek gerekirse, e itim bireylerin davranı larında kendi ya antısı yoluyla, de i me meydana getirme sürecidir. Bir toplumun geli mi ya da geri kalmasıyla e itim arasında güçlü bir ili ki bulunmaktadır. Daha iyi bir gelecek için ho görüyle e itmek, ho görü için e itim vermek, e itime ho görüyü in a ederek e itime, topluma katkıda bulunmaktadır.

2.3. TÜRK YE'DE SOSYAL B LG LER VE SOSYAL B LG LER Ö RET M NDE HO GÖRÜ

2.4. SOSYAL B LG LER N TANIMI VE ÖNEM

Sosyal Bilgiler tanımı 20. yüzyıl boyunca birbirinden farklı birçok ekillerde ifade edilmi tir. Bu ders okullarda geçmi ten günümüze verilmekle birlikte, Sosyal Bilgiler ö retiminin amaç, içerik ve yönteminin ne oldu u ya da olması gerekti i hususunda uzun süre bir uzla maya varılamamı tır. İlk kez 1970 yılında James L. Barth ve Samual Shermis, üzerinde geni mutabakat sa lanan bir tanım bulmayı basarmı ise de, sosyal bilgiler e itimcileri So uk Sava 'ın sona eri ine kadar alana farklı yeni tanımlar getirmeyi sürdürmü tür (Öztürk ve di erleri, 2006: 24).

Sosyal Bilgiler ilkö retim okullarında iyi ve sorumlu fertler yeti tirmek amacıyla, sosyal bilimler alanlarından seçilmi bilgilere dayalı olarak, ö rencilere toplumsal ya amla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve de erlerin kazandırıldı ı bir çalı ma alanıdır (Erden, 1996). Hem bir Sosyal Bilim dalı, hem de Sosyal Bilimlerin uygulama alanı olarak e itimin geli mesi, Sosyal Bilimler ya da Sosyal Bilgiler ö retim alanını ortaya çıkarmı tır. Gerçekte Sosyal Bilgiler, e itim alanının yarattı ı bir kavramdır (Paykoç, 1991: 2).

“Sosyal Bilgiler, ki inin toplumsal varolu unu gerçekle tirebilmesine yardımcı olması amacıyla; hukuk sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, co rafya, ekonomi, antropoloji, psikoloji ve felsefe gibi vatanda lık bilgisi ile sosyal bilimler

konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da konu ile birleştirilmesini kapsayan, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmişi, bugün ve gelecekte incelendiği, toplu öğrenim anlayışından hareketle meydana getirilmiş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005: 46).

Öğretim amacıyla, Sosyal Bilgiler Sosyal Bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konular, bilgiler bütünü olarak ifade edilebilir (Köstüklü, 1998: 11). Sönmez ise Sosyal Bilgileri, “Toplumsal gerçeklik payı ile kanıtlamaya dayalı bakurma süreci ve bunun neticesinde elde edilen dirik bilgilerdir.” olarak ifade etmiştir. Sönmez, toplumsal gerçekliği; toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik, insanın yaşamında kullandığı mecburi olan, insanları daha mutlu, rahat, kolay yaşamasını ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan her türlü toplumsal kriterler olarak belirtmiştir (Sönmez, 1998: 3).

Kişilerin yaşamalarını konu alan Sosyal Bilgiler, kendimizi ve bakalarını daha iyi anlayabilmemizi sağlamaktadır. Sosyal bilgilerin ne anlama geldiğini ifade etmek, tarih ya da coğrafya gibi bir disiplini ifade etmekten daha güçtür, Bunun nedeni Sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Aynı zamanda Sosyal Bilgilerin diğerlerinden ayrılan bir özelliği de, vatandaşlık becerilerini kazandırmak ve bütüncül, disiplinlerarası bir alan oluşturmaktır (Doğanay, 2002: 16).

Bütün bu tanımlamalardan yola çıkarak, Sosyal Bilgilerin kaynağının Sosyal Bilimlerden aldığı sonucuna varılmaktadır. Tarih, Coğrafya, Hukuk, Sosyoloji, Antropoloji, Eğitim, Ekonomi, Felsefe gibi disiplinler Sosyal Bilgiler’in kapsamını oluşturmaktadır. İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler tüm bu derslerin birleştirildiği bir alandır (Sönmez, 1997: 9). Bu nedenle Sosyal Bilgiler eğitimcileri ve ilgili müfettişler Sosyal Bilimleri tanımalı ve bu bilimleri yakından takip etmelidirler.

2.5. SOSYAL BELGİLERİN ÖĞRETİMDEKİ YER VE ÖNEM

Sosyal ve biyolojik bir varlık olan insan, örgütlenmiş grup içinde dünyaya gelir ve her toplumun kendine has davranış biçimleri, değerleri ve ahlak standartlarına göre yetilir. Yetilme işi toplumların değerleri de yeni nesillere sağlıklı bir şekilde aktarır.

Her toplum, var olan kültürel değerlerini sürdürürebilmek için, bunları genç nesillere aktarmak ve o toplumu meydana getiren değerleri kendi hedefleri doğrultusunda yetiştirmek istemektedir (Sönmez, 1999: 20). Bu noktada eğitim, toplumdaki kültürel değişimin önemli bir parçası durumundadır. Bu kültürel değişim, aile, sokak, işyeri vb. her türlü ortamda olabilir. Eğitimin bu türü informal eğitim olarak isimlendirilirken okulda, belli amaçlarla önceden hazırlanmış programlara göre gerçekleştirilen eğitime ise formal eğitim denir (Fidan ve Erden, 2001: 3).

Toplumsal ilişkilerin ve kurumların basitçe yapıldığı toplumlarda kişiler toplumsal davranışları daha ziyade kendiliğinden öğrenirken, toplumsal ilişkilerin ve kurumların çeşitlendiği ve karmaşıklaştığı toplumlarda insan ilişkilerinin, toplumsal kurum ve grupların seviyelerinin öğrenilmesi de güçleşir ve karmaşıktır. Bu sayılanları çocuğun yalnızca ailesinden ve çevresinden öğrenmesini beklemek doğru bir davranıştır (Erden, tarihsiz: 4). Toplumun karmaşıklaştıkça yeni gelen nesli geliştirecek özel bir çevre meydana getirme mecbur durumuna gelmektedir (Dewey, 1996). Dolayısıyla gelişimi ve örgütlenmeye de gelişmek isteyen toplumlarda formal eğitimin önemi büyüktür.

Bedensel ve fiziksel gelişimi gösteren vatandaş, toplumsal olarak da yaşadığı topluma adapte olmak için çaba göstermektedir. İnsan, toplumu oluşturduğu bir varlıktır; belirli bir toplumda yaşamak, o toplumun alışkanlıkları, inançları, değerleri, yani yaşam şeklini öğrenmeyi kaçınılmaz olarak beraberinde getirmektedir. Bu süreçte eğitim devreye girer ve eğitim aracılığıyla insanın toplumsallaşmasına katkı sağlamaktadır. Sosyolog Guy Rocher'e (1998) göre toplumsallaşma, insanın, kabiliyetlerinin çerçevesinde kişiliğinin doğal yapısı ile yaşadığı toplumun sosyo-kültürel değerlerini, hayatı sırasında içselleştirmesi ve

insanî ki ilinin farkında oldu u, ayrıca anlamlı toplumsal görevlerle, ya amak mecburiyetinde oldu u toplumsal çevreye uyumunu sa layan bir süreçtir (Akt: Do an, 2004: 75). Toplumsalla ma, yeni yeti en ku a ın toplumun de erlerini kazanma sürecine denmektedir. Toplumsalla manın amacı, toplum üyeleri arasındaki birli i koruyarak, toplumun devamını sa lamaya yardımcı olmaktır (Öztürk ve Dilek, 2004: 17).

nsanın ya amının ilk anlarından ba layarak ve uzun yıllar devam eden toplumsalla ma gayretinde, ilkö retim yılları özel bir önem ta ımaktadır. Çocu un inançlarının ve tutumlarının geli ti i yıllar okulun ilk yıllarıdır. Ba kalarına de er vermeleri ve di er insanların dü üncelerine açık olmaları, ilk dönemlerde geli tirmeleri gereken davranı modelleridir. E itim kurumları, bu davranı ve de erleri çocu a kazandırıp çocu un toplumsalla masına yardımcı olurken, aynı zamanda toplum de erlerinin de nesilden nesle aktarılmasını sa lar. Türkiye’de ö rencilere bu bilgi ve becerilerin önemli bölümü ilkö retim birinci sınıfta Hayat Bilgisi, ikinci sınıfta Sosyal Bilgiler dersi aracılı ıyla kazandırılmaya çalı ılır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplum içinde etkin bireyler olmalarını sa lamada çok önemli bir role sahiptir (Barth ve Demirta , 1997: 21).

Bireylerin demokrasiye hazır duruma gelmesinde okullar önemli yer tutmaktadır. Bireyler yaptıkları ve ya adıkları eyleri daha iyi ö renirler. Demokratik de erlerle yeti ecek bilinçli fertler, toplum kararlarına etkili bir ekilde katılıp, hak ve sorumluluklarını gerçeğe tirerek demokrasinin gelişmesine katkı sa larlar. Okul, gerçek ya amda ö rencinin kar ıla bilece i her türlü durumu ö rencilerine vermelidir. Bu anlamda toplumu etkileyen siyasi sistemlerin de ö rencinin bilmesi gerekmektedir. Okul, ö rencileri gerçek ya ama hazırlayan bir kurum olarak demokratik ilkelerin uygulamalar yolu ile kavratılması rolünü de üstlenmi tir. Toplumda demokratik düzenin olu masında sınıftaki demokratik uygulamaların önemi büyüktür. Etkinliklerinin amacına ula ması, demokratik katılımı gerekli kılmaktadır (Arabacı, 2005, 316).

Sosyal Bilgiler, toplumsal de erlerin ö rencilere kazandırılmasında, ö rencilerin toplum ve problemleri hakkında bilgi sahibi olmalarında, sorumluluk

sahibi fertler olarak yeti melerinde, ulusal özellikleri kazanmalarında etkili olacak en önemli alandır. Sosyal Bilgiler adına yapılan tanımlamaların en dikkat çeken noktası, temel amaç olarak “etkin fertler yeti tirme”dir. Etkili vatanda olmak, bir ülkede e itim sisteminin genel amacı olmakla birlikte, okul programları içinde bu görev daha çok Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılmaktadır. Vatanda lık, devlet ve fert arasındaki ili kilerden meydana gelmektedir. Bu ili kiler do al olarak hak ve sorumlulukların birlikte gerçekte tirilmesi için gereklidir (Öztürk ve Otluo lu, 2002: 17). Sosyal Bilgiler dersi, demokratik de erleri benimsemi fertler olarak ö rencilerin, içinde ya adı ı topluma adapte olmalarını ve ö rencilere bu bilgi birikimini ya ama geçirebilecek donanımları kazandırmayı amaç edinmektedir (Barth ve Demirta , 1997). Sosyal Bilgiler bir taraftan, ö rencileri insancıl, mantıklı ve katılımcı fertler olarak yeti tirmeyi hedeflerken, di er taraftan da karar verme ve bilgiye ula malarını da amaç edinmektedir (Karnes Collins, 1997,1).

Demokratik bir toplumda ya ayan her ya ta ki insan, kendilerini, toplumlarını, ailelerini, ülkelerini ve dünyayı etkileyebilecek kararlar alabilmelidir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler e itiminin ana gayesi, ö rencilere mantıklı ve iyi kararlar alabilmeleri ve sorumluluk sahibi fertler olarak davranabilmeleri hususlarında yardımcı olmaktadır (Barth ve Demirta , 1997). National Council fort he Social Studies (NCSS, 1992), Sosyal Bilgilerin, gerçek ya amın de i en artlarına adapte olmada, ö rencilerin bilgiyi edinip uygulama becerilerini geli tirmesini hedefledi ini belirtip, Sosyal Bilgilerin vizyonuna ula mak için ö rencilerin bilgi, liderlik ve fert olma hususlarında yeterli derecede bilgilendirilmesi gerekti ine vurgu yapmaktadır. Yapılandırmacı Sosyal Bilgilerin amacını ise, sebep-sonuç ili kilerini kurmak, bilginin geçerlili ini tespit etmek ve yeni bilgiyi meydana getirmek olarak açıklamaktadır.

Sosyal Bilimlerde kesin genelleme sonuçlarına eri mek güçtür; bundan dolayı Sosyal Bilgilerin bilgi temelini meydana getiren bilgiler de de i iklik göstermektedir. Bu sebeple Sosyal Bilgiler ö retiminde gözden kaçırılmayacak en önemli nokta, bu bilgilere mutlak de erler olarak de il, de i iklik gösteren de erler olarak bakılması gerekti idir. Amaç, üretilen bilgilerin bir bütün halinde ö renilmesi de il, hareketli bilgi üretilmesi olmalıdır (Öztürk ve Dilek, 2004: 36).

Abdurahman Kılıç, Resul Atilla ve Öznur Baykan (2002), Bu sebeple, ki iye sosyal bilimlerin ana mantığını ve bilgiye ulaşma yöntemlerinin kazandırılmasının daha uygun olacağını tarif etmektedir.

Etkin fertlerin oluşması hedefleniyorsa, bunu meydana getirmek için okullarda da etkin öğrenciler yetiştirilmelidir. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması için, çağın gereklerine uygun, yeni anlayışlar kapsamında hazırlanmış, öğrenme faaliyetlerine öğrencilerin aktif katılımına izin veren programlara gereksinim duyulmaktadır. Dünya eğitim sistemlerinde oluşan değişimlerden en fazla etkilenen alanlardan biri sosyal bilgiler olmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları yıllerde ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal alanlarda olumlu davranışları geliştirmeyi amaç edinmektedir. Değişen dünya düzeni, bu alanlardaki egemen paradigmaları değiştirmeye başlamıştır. Bu değişim, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında ciddi bir değişikliği mecburi duruma getirmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 29). Barışlı bir vatandaşlık programı, hızla değişen toplum yapısı için gereken bilgi, beceri ve tutumları kazandırarak milli ve evrensel ortamda birbirlerine bağlı, etkin fertler yetiştirme amacına hizmet vermelidir (Barth ve Demirtaş, 1997: 21).

2.6. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN AMACI

İlköğretim kademelerinde sosyal davranış bilgilerini veren bir ders ya da öğretim programı olarak tarif edilmekte olan (Barth, 1997: 16) Sosyal Bilgiler dersinin en önemli hedefi, iyi fertlerin yetiştirilmesidir (Köstüklü, 1999). Sosyal Bilgiler dersinin gayesi, birbirine bağlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun fertleri olarak, kamu faydasına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme kabiliyeti geliştirmek için gençlere yardımcı olmaktır (Doğanay, 2002: 16).

2.6.1. Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden

Bu dersin gayesi 02/04/1998 tarih ve 62 karar sayılı MEB Tebliği Dergisinde aşağıdaki gibi tespit edilmiştir (MEB, 1998: 537-538).

- Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmi ini ve yerini, insanlı a yaptığı ı hizmetleri kavrayarak, büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin gelece ine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekle tirmek için her fedakârlı ı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
- Ailesine, milletine vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine ba lı, çalı kan, ara tırıcı, özverili, erdemli, giri imci iyi insan, iyi vatanda olarak yeti irler.
- Topluluk halinde ya amanın bir zaruret oldu unu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar, Türk milletine, Türk Bayra ına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti oldu unu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
- Tarihte milletimize ve insanlı a hizmet etmi olan Türk büyüklerini tanır ve tarih olaylara yön veren ki ilerinin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görü lülük, yüksek kavrayı , cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akı nını nasıl etkilediklerini kavrarlar. Türk milletinin zekâ ve Kabiliyetlerim, çalı kanlı nını, tüm ve sanatseverli ini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceli ini benimseyerek bu üstün özellikleri davranı haline getirirler.
- Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve di er Türk büyüklerinin sadece milli de il, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek, milletimize de dü en insanlık görevleri bulundu unu görür, insanlı a sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.
- Millet ve yurt i lerini her eyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla ba la hizmet etmeyi alı kanlık ve ilke haline getirirler.
- Bugünkü uygarlı ın uzun bir geçmi in eseri oldu unu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca milli kültürümüzü ça da uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma yolunda her fedakârlı ı göze alabilme bilincini kazanırlar.

- Bugünü daha iyi de erlendirebilmeleri için geçmi a lardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak, dü ünme, ara tırma ve akıl yürütme yetene ini geli tirirler. Türk inkılabının anlamının ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutlulu una yaptı ı ve ülkenin gelece ine yapaca ı etkiyi kavrar, Türk inkılabının de erlerine ba lı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yeti irler. evresindeki eski, yeni ve sanat kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli de erlerimizi tanır, onları korumak gerekti ini ö renirler.
- Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritelerine uyma duygusunu ve alı kanlı ını kazanırlar.
- Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek duruma gelir, aile bütünlü üne ba lılık kazanır, ailenin refah ve mutlulu u için sorumluluk ve görev duygularını geli tirirler.

2.6.2. Toplumda nsanların Birbiriyle Olan li kileri Yönünden

- nsanların kar ılıklı hak ve sorumluluklar ta ıdıklarını ve birbirlerinin görü ve inanı larını, saygı ve ho görü ile kar ılamaları gerekti ini benimserler.
- nsanlarınbirbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, ba kalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir duruma gelirler.
- Trafik kurallarına uymayı alı kanlık haline getirirler.
- Beraber alı ma, sorumluluk alma, yardımla ma ve karar verme kurallarını uygulamayı ö renirler.
- Aile, okul ve toplum hayatının dayandı ı temel ilkeleri ve topluluk halinde ya amanın zorunlulu unu kavrarlar.
- Bütün alı malarını demokratik ya ayı ın kurallarına göre düzenlemeyi ö renirler.

2.6.3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yönünden

- Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- Yurdumuzun, Dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
- İnsanların birbirleriyle ve çevreleriyle karımlıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşamamışekillerini ve geçinme yollarını inceler, yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatanda olarak yetiirler. Türklerin yaşamadığı diğer ülke ve bölgelerin çevre özelliklerini öğrenirler. Türklerin geniş bir alanda yaşamayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
- Yaşanabilir bir çevrenin insanın temel hakkı olduğunu kavrarlar.
- Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan faydalanabilir durumaya gelirler.
- Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

2.6.4. Ekonomik Yaşamamış Fikrini Ve Yeteneklerini Geliştirme Yönünden

- Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanıy ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
- Nüfus artışının eğitim ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.
- Kendi emyasını, okulunu, okul emya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.
- Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
- İnsan topluluklarının yaşamamışekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
- Tutumlu olma ve planlı çalışmamış alışkanlığını elde ederler.
- Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili ana bilgileri öğrenirler.

2.7. TÜRK YE'DE SOSYAL B LG LER Ö RET M NDE HO GÖRÜ

2.7.1. De erler E itimi Açısından Ho görünün Yeri ve Önemi

Günümüzde ya anan kültürel, sosyal, siyasi de i im ve geli meler neticesinde ki iler in etkili ve verimli ileti im kurup, ya anan problemlere etik kurallara uygun bir biçimde çözüm bulabilmeleri için de er e itimi son derece önemlidir (Kale, 2007: 316). Ki iyi ve toplumu tanıma ve tarif etmede kullanılan, davranı ları yönlendiren, ki i ve toplum açısından varlık ve süreklilik sa layan ölçütler de er olarak ifade edilmektedir (Ye il ve Aydın, 2007: 80). De er, istenilen, ilgi ve gereksinim duyulan bir ey olan aynı zamanda olması gerekeni ifade etmektedir (Bolay, 2007: 60). Aynı zamanda de erler, inançlar toplamı olarak da tanımlanmaktadır. Bütünüyle nesnel de illerdir ve etkinlik kazandıklarında duygularla bütünlük meydana getirmektedir. Yani de erler duygulardan arındırılmı dü ünçe özelli i ta ımazlar. De erler ki inin amacını gerçekle tirmesindeki davranı biçiminde etkili olmaktadır (Çetin, 2004). “De erler ki iler in toplum içerisinde ya amını teminat altına almayı sa layan, onların hayatlarını kolayla tıran toplumsal davranı biçimidir” (Özkan, 2009: 1128). De erler, bilgi, duygu ve davranı boyutları ile bir bütünlük olu turmaktadır. Toplumlar ve ki iler farklı de erlere sahip olmalarına ra men de erler yapı, mantık ve i lev bakımından aynı özellikleri ta ımaktadır (Ye il ve Aydın, 2007: 80). De erler ayrıca sosyal dayanı ma olu turmak amacıyla toplumda uyulması gereken ortak davranı kalıplarını tespit etmektedir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009: 107).

De erlerin ö retimi rastlantısal faktörlere dayanır. Bu sebeple ö retim i i sistemli ve özenli bir ekilde okullarda gerçekle tirilmelidir. Okullar, toplumsal bir varlık olan insanın, o toplumun bir parçası olması yani toplumsalla ması için gerekli olan sürece katkıda bulunan kurumlardır. Dünyanın de i en düzeninde ait oldu u toplumun de erlerini sahiplenen, koruyan ayrıca evrensel de erlere de sahip olan ki iler in yeti tirilmesi mecburi duruma gelmi tir. Ki ilik geli iminin ekil kazandı ı ilk ö retim kademesinde, kendinden farklı kültür ve özelli e sahip fertlere, toplumlara ho görü ile yakla ması sa lıklı bir fert ve sa lıklı, huzurlu bir toplum için vazgeçilmez olmaktadır. Birbirlerine ho görü ile yakla an fertlerin

toplumlar, devletler ve dinler arası hoş görü özelliğine de sahip olabileceği düşününcesinden yola çıkılarak, ilköğretim kademesinde hoş görü de erini kazandırmanın ne kadar önemli olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu sebeple eğitimde bu çerçevede gelişen düzenlemelerin yapılması, öğretim programlarının bu anlayış içinde hazırlanması ve okullarda da öğretim titizlikle gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Kolaç, 2010: 196).

Okulların bilimsel hedeflerinin dışında vatansever, dürüst, adil ve saygılı olmak gibi birçok duygusal hedeflerde kazandırılmalıdır. James A. Beane (1990) duygusal eğitimin sosyal ilişkiler ve bireysel çıkarların bütünlük kazanmasıyla ilgili bilgi, beceri ve değerleri kapsadığını ifade etmektedir. Ona göre benlik algısı, beklentiler, inançlar, etik, ahlak, değerler, takdir duyguları, sosyal değerler ve tutumlar duygusal eğitim kapsamındadır (Akt. Bacanlı, 2005). Okulların görevlerinden biri, öğretim programında açıkça ifade edilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri tespit edilen kurallara uymada disiplinlendirmek, onların ahlakî gelişimine yardımcı olmak ve karakterini pozitif yönde etkilemektir. Değerler, toplumu meydana getiren kişilere, önemli olan ve tercih edilmesi gerekenleri ve nasıl yaşanması gerektiğini açıklar. Eğitim kurumlarının genel hedefleri değerlendirildiğinde birçokunun vatansever, temiz olma, düzenli, adil, saygılına dikkat etme, girişimci olma, yaratıcı gibi birçok değerinde barındırıldığı görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği hususunda rehberlik eder. James Stanley Leming (2000)'e göre okullar faaliyette bulunduğu sürece duygusal eğitim devam edecektir. Bunun nedeni okullar bilginin bilgisizlikten, sosyal düzenin düzensizlikten daha değerli olduğunu öğretirler. Georg Kerschensteiner (1954) ise insanların oluşturdugu tüm grupların değer geliştirilmesi gerektiğini açıklamaktadır.

Kişinin toplum içerisindeki konumunun tespit edilmesinde, değerleriyle etkili iletişime geçmesinde ve sosyal konumunun tespit edilmesi için uygun ortamın hazırlanmasında sahip olduğu değerler söz konusudur (Yazıcı, 2006: 5). Değer eğitimi çıkarımda bulunmak, adalet, iyi ve doğrunun anlaşılması, ahlaki gelenek, fedakârlık göstermek, etkili olmak, alçak gönüllü olmak, kendi

duygu ve davranışlarını kontrol altına almak, özverili olmak gibi değer ve uygulamalar bulunmaktadır (Akba, 2008: 22).

Eski uygulamalarda ilköğretim programlarında genel hedefler kapsamında ifade edilmiş olan değerler, yeni düzenlenen ilköğretim programlarının bazılarında programın değerleri içinde anlatılmıştır, bazılarında ise eski eğitim programlarında olduğu gibi programın genel hedefleri kapsamında anlatılmıştır. Yeni düzenlenen ilköğretim programlarında yapılandırmacılığın temel yaklaşım olarak ele alınmasıyla, öğrencinin öğrenme süreci öncesinde edindiği bireysel bilgi, görüş, inanç ve değerlerin öğrenmeyi etkilediği kabul edilmiştir (MEB, 2005). Özetle, değerler ve değer eğitimi; ahlak, irade, karakter ve vatandaşlık eğitimi gibi dersler öğretim programlarında bulunabileceği gibi okulun düzeni, kuralları, fiziksel ve psikolojik çevresi, okuldaki yönetici ve öğretmenlerin mesajları ile örtük program (Yüksel, 2005) içinde de ele alınabilir. Günümüzde değer eğitimi hem öğretim programları hem de örtük program kapsamına giren uygulamalar ile yapılmaktadır.

İnsanların ahlaki özünde meydana gelen değerlerin bazıları evrenselidir. Bunun anlamı bu değerler bir toplum için değil bütün toplumlar için önemlidir. Adalet, eşitlik, özgürlük, çalışkanlık dürüstlük, insana saygı, vb. bütün insanlar için aynı değere ve öneme sahiptir. Bu sebeple evrensel değerlerin insanlar tarafından korunması ve hayata geçirilmesi açısından sorumlulukları bulunmaktadır (Doğan, 2001: 231). Birtakım değerler bir topluma veya bir ulusla ilişkili değerlerdir. Bu değerler toplumdaki insanları bir arada tutan en önemli etkenlerdir. Ortak değerlerin toplumsal hayata katkı yaratacak nitelikte olmaları toplumun gelişmesi için önemlidir (Erden, tarihsiz: 1). Mesela, devlet, millet, vatan, dil, gelenek ve görenekler, ordu ve milli marş, bayrak ve milli bayramların meydana getirdiği ulusal semboller ulusal değerlerdir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 72). Bunun nedeni bir milletin dili, ulusal marşı, bayramları, anıtları, bayrağı gibi ulusal nesnelere, gelenekleri ve görenekleri, kahramanları gibi ulusal değerleri onları diğer milletlerden ayıran kültürel farklılıklarıdır (Evin ve Kafadar, 2004: 296; Deveci ve Dal, 2006). Oysaki öğretmen adayları üzerinde yapılan bir araştırmada bayrak, millet, dil, ulusal marş, gelenek-görenek, vatan,

atalarımız, tarih ve milli bayramların ulusal değerler olarak açıklandı ve benimsendiği ortaya konmuştur.

Ulusal değerler bir toplumu gelecek nesillere ulaştırma ve korunması gereken önemli hareketlerdir. Bunlar toplumsal yapı içinde ulusal birlik duygusunun gelişmesine ve etkili biçimde devam ettirilmesine katkı sağlarlar. Sezgin Kızılcıkel'in de (1994) vurguladığı gibi paylaşılan değer toplumların oluşup gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Kram Çınar (2010), değerlerin ahlâkî ve kültürel değerlerinin gücü ile ulusal birlik duygusunun gelişmesini, psiko-sosyal gücün etkisini artırdığına vurgu yapmakta ve toplumun tarihten getirdiği maddi ve manevi değerlerin farkında olmasının psiko-sosyal gücü artırdığını belirtmektedir. Kişiler bu gücü aileden alır, ilk ve orta öğretimde geliştirir ve bu konudaki eğitimini açık ve örtük şekilde hayat boyu devam ettirir. Bir toplum içinde değerler gruplarıya veya kişilere göre değişebilir. Fakat bazı değerler bulunmaktadır ki bunlar toplumun birçoğu tarafından kabul edilmiştir. Bunlar milli ve kültürel değerlerdir. Toplum içindeki kişilerin davranış ve tutumlarını en çok bu değerler etkiler (Erden, 2004: 94). Toplumların fertleri tarafından benimsenen ve paylaşılan değerlerin çokluğu ve baskınlık gücünün fazla olması neticesinde güçlü toplum olma hedefleri gerçekleştirilebilir (Yeşil ve Aydın, 2007: 68). Değerlerin sahip olduğu vasıflara bağlı olarak sıralanmaktadır (MEB, 2005: 87):

- Kişilerin bilincinde olan ve davranışını yönlendirendir.
- Toplum ve kişiler tarafından benimsenir ve bütüncüdür.
- Değerler normu içermektedir.
- Bilinç, duygu ve heyecanları içeren yargılardır.
- Toplumun ve kişilerin menfaatine yönelik inanılan ölçütlerdir.

Kişilerin sahip olduğu değerler, doğuştan getirilen bir özellik olmadığından ancak hayatın içinde geliştirilir. Kişileri, bakış açısını, davranışlarını ortaya çıkaran ve kişilerin tanınmasında ana ölçütler olarak değerlere sahip olacak değerleri, kişilerin hayatın içinde farklı zamanlarda planlı ve plansız bir şekilde öğrenecektir (Yeşil ve Aydın, 2007: 71). Değerler aileden, yakın çevreden, yazılı

ve görsel materyallerden model alma, taklit ya da okuma yolu ile öğrenilmektedirler (Kale, 2008: 764–765). Bu sebeple ki ilerin belirli değerlerin farkında olması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi, ki ilinin bu değerlere göre meydana getirecek davranışlarında göstermesi eğitim ile gerçekleşir. Bu eğitim ise değer eğitimi olarak tanımlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007: 71). Günlük hayat içinde, örgün eğitim kurumlarında sistematik bir düzen ve program içinde değer eğitimi uygulanmaktadır (Kale, 2008: 764). Ki iyi ya da amaç hazırlama ve bireye vatandaşlık becerilerini ve değerleri kazandırma işlevi eğitim kurumlarında eğitim programları aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu işlev hem her dersin genel amaçları hem de hayat bilgisi, sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi öğretim programlarıyla gerçekleştirilmektedir (Akengin, Sa lam ve Dilek, 2002: 3). Değerler bakımından yeterli derecede olgunlaşmayan veya değer olguları gelişmeyen ki il, hem kendilerine hem de çevresindeki diğer bireylere karşı zarar verici faaliyetlerde bulunabilir (Doğanay, 2006: 257). Bu sebeple değer eğitimi, eğitim sistemi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Aile, toplum ve okulların başlıca amacı ana insanı değerleri benimsemi vatandaşlar yetiştirmektir. Dolayısıyla okulların genel amacı, akademik açıdan başarılı ve ana değerleri benimsemi ki iler yetiştirmektir (Ekici, 2003: 79). Bunun dışında değer eğitiminin, milli kimliğin korunmasında ve geliştirmesinde çok büyük rolü vardır (Tozlu ve Topsakal, 2007: 180).

Değer eğitimi ile ki ilerde sahip olması gereken değerler ve davranışlar geliştirek onların değerler bakımından büyümeleri sağlanmaktadır. Değerler eğitiminin en önemli özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kale, 2007: 319):

- Ki ileri evrensel (etik) ve kültürel değerlere ve bunların önemine ilişkin bilinçlendirmek,
- Demokratik tutumlarla, hoşgörüle çok kültürlülüğü ilişkilendirmek,
- Tüm değerleri insanın varlık koşulları ve fırsatlarını geliştirme ölçütüyle değerlendirmek,
- Etik değerlere ilişkin somut sorunlardan hareketle yaşamı bilgiye ve/veya bilgiyi yaşamaya dönüştürmek

Küreselle me ve teknolojik geli meler yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Ancak teknolojik geli me ve yapılanlar hayatın daha uzun olmasını sa lamaktadır. Gelecekte toplumsal ve ki isel olarak ya amın insanlar için anlamının ne olaca ı hakkında karar vermek mecburiyetinde kalınabilir nsanlar kendileri hakkında çok az bilgiye ve ipucuna sahiptir. Bu yolda insanlık nedir? sorumluluklarımız nelerle sınırlıdır?, hadiselerin ahlaki boyutu nedir? Bu sorular ömür boyu her insanın kar ısına çıkacaktır. Bu noktada kar ımıza de erler çıkmaktadır. Ancak zamanla de erlerde de i im gösterecektir (Mcpherson, 1995: 5). De erler tüm toplumlarda vardır. Ba kasının ya ama hakkına saygı, özgürlük, adalet, cesaret, kendine hâkim olma gibi de erler antik Yunandan beri görülür (Ryan ve Bohlin, 1999: 7). nsan hayatında, kendi de erlerinin etkisinde ve bu de erler çerçevesinde iyiyi, do ruyu, güzeli benimsemektedirler. De erler insanların maddi çevreleriyle ve birbirleriyle kurdukları ili kilerde nasıl davranacakları ile ilgili birtakım kuralların tespit edilmesinde kaynak olurlar (sen, 2002: 20). De erler, toplumların varlıklarını ve beraberliklerini devam ettirebilmeleri için önemlidir. Bu sebeple de erler birçok bilimsel alanın üzerinde çalı tı ı bir konu olmu tur. De erler önce aile ortamında ö renilir daha sonra okullarda bu de erler peki tirilir ve aynı zamanda yeni de erler de kazandırılır. Okullardaki program kültürel de erlerin yönlendirmesiyle meydana gelmektedir. Bir ülkenin e itim sistemi o ülkenin önem verdi i ve e itim sistemine de yansıma olan de erlerle ba lamaktadır Bu de erler e itimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü ortaya çıkarmaktadır. E itim sistemi bu amaçlara ula mak için faaliyet göstermektedir (Do an, 2004: 18). De er e itimi demokratik bir toplumun ba arısı için temeldir. Demokrasi insanların kendi kendini yönetmesiye, insanlara önce adil ve özgür bir toplum olu turulmalıdır. Birey demokrasiyi anlamalı ve ahlaki boyutuyla aynı fikirde olmalıdır. Demokratik yönetimde insanlar, ba kalarının haklarına saygı, kamu hayatına gönüllü katılım, kanunları kabul ve toplumun iyili i ile ilgilenmelidir (Lickona, 1992: 6).

Toplumsal geli meyi sa lama, toplumsal ili kileri düzenleme ve ki ilerinin davranı larının kurallara uygunlu unu sa lama gibi birçok i levi olan de erlerin ö retimi sık sık e itimciler tarafından dü ünülmü tür. De erler e itimi e itim programlarıyla ya da örtük programlarla gösterilmi tir. E itim

programlarında bulunan de er e itimi do rudan de er ö retimi olarak tanımlanmaktadır. Do rudan de er ö retiminin, derslerin içinde farklı ö retim metot ve tekniklerle planlı bir biçimde ö rencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Örtük program ile ö retilen de er e itimi, okul ortamındaki kurallar, metotların ve ö retmenlerin tutum ve davranışları vb. eylemler ile ö rencilere kazandırılmaya çaba harcanmaktadır. Örtük programda de er e itimi plansız, programsız bir şekilde yapılmaktadır. Planlı veya plansız bir biçimde yapılan de er ö retiminde ö retmenlerin önemli görevleri bulunmaktadır. Ö retmen yalnızca dersin içeriğini ö retmenin dışında ö rencinin bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden gelişimini de etkilemektedir (Akba , 2009: 404). Ö retmenlerin de er yargılarının ö renciler üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Yılmaz'ın (2009) Mark Halstead ve Monica Jean Taylor'dan (2000) aktardığına göre ö retmenler de erleri kendi görevlerinin bir bölümü olarak görmek istememelerine karşın, ö renciler ö retmenlerinin de er yargılarından mutlaka etkilenirler. Bu sebeple de er e itimi-ö retimi yalnızca teori değil, aynı zamanda uygulamayı da kapsamaktadır (Tozlu ve Topsakal, 2007: 181).

insanların doğası gereği de er sistemleri, sosyal tutum ve davranışlarını belirler (Plous, 2003: 480). Bu yüzden, de erlerin kazandırılması gelişimin erken dönemlerinde ailede başlanır ve kişiliğin oluştuğu ana kadar sürmektedir. Çocuklarda ana de erleri geliştirmek ilk önce anne ve babalara daha sonra de eritmişlere görev düşmektedir. Çocukta yanlış gelişimi bir de eri arzulanan başka bir de erle değiştirmek, yeni bir de eri yerleştirmekten çok daha güçtür (Bal, 2004).

Ö retmen adaylarının de erler ve de er e itimi hakkındaki görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgulara ilişkin ulaşılan sonuçlar ve öneriler aşağıda belirtilmiştir. Ö retmen adayları de er ö retiminde ö rencilere örnek olması de erleri tevik eden güzel sözler seçilerek ö rencilerle paylaşması, de er ö retiminde ders verici hikayeler anlatması, ö rencilerin kendi de erlerinin farkına varmalarını sağlamak için sorular sorması ve de er ö retiminde de er boyutu olan sinema, televizyon filmi ve tiyatro önerilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. De erlerin içselleştirilmesinde en çok tercih edilen etkinlikler ö rencilerin kendi de erlerini açıklamaları için

imkânlar tanınması, de er ö retiminde ö rencilerle birlikte de er boyutu olan sinema, televizyon filmi ve tiyatro seyredilmesi, ö rencilerin bazı de erleri benimseyebilecekleri sosyal projelerde görevlendirilmesi, toplumda ve okulda ö rencilerin bazı de erleri gözlemeleri istenmesi, örnek olaylar hazırlayarak ö rencilere analiz ettirilmesi dü üncesindedir. Ö retmen adayları, de er ö retiminde ö rencilere bazı de erleri merkeze alan roller üstlendirilmesi, basındaki birtakım olayların ele tirisel bir ekilde analiz ettirilmesi, ö rencilere örnek fertlerin ya amlarının, ilkelerinin ve alı kanlıklarının ara tırma konusu olarak verilmesini tercih etmektedirler. Genel olarak ö retmen adayları de er ö retiminde belirleyici unsurun aile oldu unu, okul ve ailede verilen de erlerin birbirinden zıt iki görü oldu unu ifade etmektedir. Ö retmen adayları okullarda de er zıtlıklarının oldu u, de er ö retiminin okulların asıl görevi olarak görülmesi gerekti ini ifade etmi lerdir. Sonuçta, ö retmen adaylarının birço u, de er ö retimi için en önemli eyin de erleri ya amak oldu unu, de er ö retiminin bilgi kadar önemli oldu unu, derslerin yapısının bilgi temelli oldu unu, ki iler de ere verdikleri anlamların farklı oldu unu ve problemler ya andı ını, medyanın de er ö retiminde okulun ve ö renmenin etkisini azalttı ını belirtmi lerdir. Ö retmen adayları, ö retmenlerin de er ö retiminde örnek ahıs olamadıklarını ve de er ö retimi hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını açıklamı lardır (Fidan, 2009: 16-17).

De er e itiminin ö rencilerin hayatında daha anlamlı ve kalıcı olması için okul ile birlikte aile ve çevre tarafından desteklenmesi gerekmektedir. De er e itimi ile ö renciler do ruyu-yanlı ı iyiyi-kötüyü ayırt edebilmektedirler. Bu ayrımın neticesinde olumlu aile, okul ve sınıf ortamı geli mektedir. yi ile kötüyü, yanlı ile do ruyu, anlamlandırın, almı oldu u kararların sorumlulu unu üstlenen ki iler kendileri ve çevreleri için olumlu bir gelecek sa layabilirler. De er e itiminde dikkat edilmesi gereken konular a a ıda sıralanmaktadır (Deveci, 2008: 199):

- Okul -aile i birli i yapılmalıdır.
- De er e itiminde anlamlı ve kalıcı ö renme için okul, sınıf ve aile ortamı olumlu bir yapıya sahip olmalıdır.

- De er ö retimi tek bir yakla ımla de il hem dolaylı hem de do rudan ö retim ve yakla ımları ile yapılmalıdır.
- De er e itiminde en büyük sorumluluk ö retmenin oldu u için ö retmen ö rencilere model olmalıdır.
- De er e itimi yalnızca planlanmı e itim programları ile sınırlı olmadı ından dolayı okulun örtük programından da yararlanılmalıdır.

nsanlar her gün farklı olaylarla kar ıla makta, dü ünmekte, fikir belirtmekte, karar almakta ve faaliyete geçmektedir. Gencin ya amını nasıl ya ayaca ı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranaca ını tespit etmesi ve aklına gelen soruların yanıtlarını do ru verebilmesi için kendi de erlerini açıklı a kavu turması gerekmektedir (Sidney B. Simon, Leland Howe & Howard Kirschenbaum, 1972). Sidney Simon ve arkada ları özellikle de ça ın çocuklarının ve gençlerinin geçmi e ça lara nazaran seçim yapma olanaklarının daha çok oldu u, alternatiflerin çok olmasının onların daha çok anla mazlı a karma aya ve de er çatı ması ya amasına sebep oldu unu açıklamı lardır. Karar alma sürecinde insanlar de erlerini, inançlarını ve tutumlarını kullandıklarından de erleri üzerine dü ünümü , de erlerini açıklı a kavu turmu bireylerin karar alma süreci kolayla tırılabilir. Bu sebeple gençlerin de erlerini açıklı a kavu turmaları için yardım edilmelidir. Bu yakla ımda ö rencilere kendi de erlerinin farkında olması için yardımda bulunmaktadır. Bu yakla ımın altında yatan olasılık, insanların kendi de erlerini açıkça anlayamayacaklarıdır (Welton & Mallan, 1999). De er açıklama yakla ımı ö renciler dı ında kendi de er sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yakla ım de erlerin içeri inden çok de erlerin olu ma süreciyle ilgilenmi tir (Simon, Leland & Kirschenbaum, 1972).

De erler, ki ilerin ya antılarını içermekte ve ki ilerin di er ki ilerle olan ili kilerini düzenlemede büyük etkiye sahiptir. Bu nedenden dolayı de er e itiminde, ki inin ya antı ve faaliyetlerinin sevgi, saygı, güven, özgürlük, dürüstlük, do ruluk gibi etik de erler kapsamında, her zaman de erlerin bilgisini de dikkate alarak eylemde bulunmanın önemi belirtilir (Kale, 2007: 319).

De erler, insanların davranı larını yönlendirmede ve tespit etmede, insanları ve hadiseleri de erlendirmede kullandıkları ölçütler; ideal ve arzu edilen davranı ve ya am ekillerini gösteren, belirli somut artları ve imgeleri a an üst düzey kavramlar veya do ru kararlara varılmasında ki ilere yardımcı olan genel ilkeler gibi çe itli biçimlerde ele alınmaktadır. Tutumların, ahlaki yargıların, ideolojilerin ve çe itli davranı ların önemli belirleyicileri olarak kabul edilmektedir (mamo lu ve Aygün, 1999). Bu demek oluyor ki de erler kültürlerin, inançların, insan davranı larının sebepleridir. Her milletin kendine ait kültürlerinin inançlarının neticesinde olu an ulusal de erleri bulunmaktadır.

E itim programlarının genel gayesi sorumlulu unu bilen, etkin vatanda ve insan yeti tirmektir. Bu ba lamda tespit edilen amaçlar, genelde duyu sal davranı özellikleri olan tutum, de erler ve ki ilik özelliklerinden meydana gelmektedir (Öztürk ve Otluo lu, 2002: 174). Eskiden, ülkelerin vatanda lık anlayı ı, söz konusu toplumsal düzeni benimseyen ve onu sorgulamadan kabul eden, sorumlu vatanda yeti tirmeyi amaçlıyordu. Günümüzde ise ya anan küresel geli meler, vatanda lı ın boyutlarını geni letmi tir. Günümüz vatanda lık anlayı ında ülkesine kar ı sorumluluklarını yerine getirmenin tanında tüm insanlı a kar ı kendisini sorumlu hisseden, evrensel bilince sahip vatanda ların yeti tirilmesi planlanmaktadır. Özetle, bir dünya vatanda ı yeti tirmektir. Dünya vatanda ı, insanlık gözüyle olaylara bakabilen ve gelecek nesillere devam ettirilebilir bir ya antı bırakmaya çalı an evrensel bir ki ilik olarak da belirtilebilmektedir (Kan, 2009: 25). Bunların dı ında küresel bir yapı kazanan dünyada, Türk ö rencilerin, Türkiye'nin içinde bulundu u co rafi konumu gere i yakın çevre ve Dünya'daki geli meleri izleyen, olayları analiz eden ve bu analizlerden sonuçlar çıkan fertler olmaları gerekmektedir (Açıkalin, 2010: 1233).

Ki i, gelecek dönemlerde bakı açısını, ki ili ini, davranı larının yönünü tespit edecek, onun tanınmasında temel ölçütler olarak i lev görecektir de erleri ya arken kazanmaktadır. Bu sebeple ki inin belirli de erlerin farkına olması, yeni de erler olu turması, benimsemesi ve ki ili ine mâl ederek davranı ları ile sergilemesi ba lı ba ına bir e itim problemidir. Bu tanıma de erler e itimi denilmektedir. Erken çocukluk döneminde aile de erinin kazandırılması çok

önemlidir. Fakat çocuğun anne-babasının yanında geçirdiği sürenin gittikçe azalması, bu anma hadiselerinin toplumda artması yoksulluk gibi belli başlı toplumsal sebepler ailenin değerler eğitiminde yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu yetersizlik neticesinde toplumsal problemler, gençler arası suç ve iddet hadiseleri, bağımlılık yapan maddelerin kullanımı artmış olup toplumda erozyon oluşmaktadır. Bu sebeple değer eğitimi, eğitimin önemli hedefleri arasında yer almalıdır. Değer eğitimi; kültürel, ahlâki, toplumsal, ruhsal ve kişisel disiplinlere ilişkin uygun duyarlılık geliştirmeyi ve bunları içselleştirmeyi kapsar. Toplumsal ve insani değerler insan yaşamının en önemli yanını meydana getirir. Sevgi, saygı, doğruluk, cesaret, yardımlaşma, dostluk, temizlik, nezaket vb. önem verilen toplumsal değerlerdir. Değer eğitiminin hedefi, değerler üretmek ve değerleri yaşam biçimi haline getiren kişiler yetiştirmektir. Değerler anlatmakla veya tarif edilmekle elde edilemezler. Doğrudan yaşamalı, içselleştirilmeli ve onlara ilişkin duygularla verilmelidir. Değerler yaşamılarak bir kimlik ilişkisi boyutu durumuna gelmektedir. Değer eğitiminin önemi artırsa, öğrenciye özgür iradesini kullanacak ortam hazırlamaktır. Dayatma, baskı ve artlandırma ile yapılan eğitim çocuğun kendinden çok beklemelerinin isteklerini gerçekleştirmeye sahip olur. Türkiye’de değer eğitimi farklı evrelerden geçmiştir. Değerler eğitimi ayrı bir disiplin olarak okutulmanın dışında, diğer disiplinlerin içerisinde öğrencilere okutulmaya çalışılmıştır. Değerler eğitiminin ayrı bir disiplin olarak verildiği zamanlarda, musahibat-ı ahlakiye ismi altında bir ders okutulmuştur. Günümüzde ise değerler eğitimi, diğer derslerin konuları içerisinde verilmektedir. Bu durum etkili bir değerler eğitimi verilebilmesi için her şeyden önce tesadüfî olmayan, planlı bir eğitim anlayışına duyulan gereksinimi doğrulamaktadır. Ders kitaplarında yer alan, aile birliğine önem verme, hoşgörü, saygı, sevgi, iyimserlik, adil olma, sorumluluk, bağımsızlık ve özgür düşünme, dürüstlük, barış, duyarlı olma, estetik duyguların geliştirilmesi, temizlik, misafirperverlik, vatanseverlik gibi pek çok değerlerin okullarda gerçekleştirilecek olan etkinlikler ve uygulamalarla yaşamaya geçirilmesi davranışa dönüşürülmesi önemlidir (www.arge10.com).

Bütün toplumlar eğitim aracılığıyla ülkesi ve dünya için söz konusu toplumsal değerleri sorgulayarak yeni değerler üretebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen birey yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bunların dışında kişinin

duygularını içeren duyu sal özellikler de e itimde son derece önemlidir. Ki ilerin e itiminde, ki ilere bir takım nesne ve olaylara kar ı olumlu veya olumsuz duyguların kazandırılması ve toplum tarafından istenilen de er ve davranı ların aktarılması duyu sal hedeflerle alakalıdır. Bu hedefleri gerçekle tirmek için yapılan e itim ise duyu sal e itimdir. Duyu sal e itim genelde ahlak e itimi, karakter e itimi, de er e itimi vb. anlamlarında kullanılmaktadır (Bacanlı, 2006: 13–14). Milli E itim Temel Kanun’unda yer alan genel amaçlarında ifade edilen özellikler ve de erlerin Sosyal Bilgiler dersinin özünü ifade etti i görülmektedir (Sözer, 1998: 22). Aynı zamanda toplumun sorumlu bir üyesi olan bireylerin toplumsalla maları ve toplum içinde demokratik de erlere ba lı bir hayat sürmeleri için Sosyal Bilgiler ö retim programı oldukça önemli bir yere sahiptir (Ba cı, 2007: 41).

Sosyal bilgiler ö retiminde ana hedef günümüzde ça da toplumlar düzeyine eri mek için fertlerin kar ıla tıkları problemleri çözebilmeleri ve ya adıkları kültürde çok yönlü e itim ile ideal fert seviyesine ula masını sa lamaktır. Bu ba lamda sosyal bilgiler programlarının ana çıktısı adalete saygı duyan, ahlaki etik ve de er sistemine dayalı olan kararlar alabilen, güzeli takdir eden ve dü ünen fertler yeti tirmektir. Sosyal Bilgiler dersinin iyi bir birey olmanın ayrılmaz parçaları olan etik ve demokratik de erlerin geli mesine önem veren, ö rencilere toplumda adil olma ve hukukun rolünü, iyi bir toplum yaratmada ki ilerin sorumlulu unu benimsetmi ki iler yeti tirmi olması beklenmektedir. Bununla birlikte hem toplumun hem de ülkenin geli mi için tarih okur-yazarlı ı olan ve toplumsal tarihine sahip çıkan, kültürel de erlere sahip vatandaşlar sosyal bilgiler programlarında ula ılması hedeflenen amaçlardır (Baydak, 2009).

Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmi bilgiler alanında ilkö retim ça ındaki çocuklara toplumsal hayatla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve de erleri kazandırarak iyi ve sorumlu birey yeti tirmeyi amaçlayan bir ö retim programı Sosyal Bilgiler dersidir (Erden, Tarihsiz: 8). Sosyal Bilgiler dersi gerek içeri inin tarihsel bir nitelik ta ıması, gerekse de i ik kültür ve hayat hikâyelerini anlatması ve çok disiplinli bir yapıda olması açısından de er ö retimi bakımından önemlidir (Kan, 2010: 140). Sosyal Bilgiler ö retim programı ayrıca

mili menfaatleri merkeze alan bir özellik taşımaktadır (Yazıcı, 2009: 432). Neticede 2004'de yenilenen ilköğretim programında Sosyal Bilgiler Öğretiminin vizyonu şu şekildedir: "Sosyal Bilgiler Öğretimi Programının vizyonu, 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılablarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramı, yaşadığı çevreye duyarlı, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, bilgiyi tecrübelerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel ortam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren) sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları metodları kazanmış, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal hayatta etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti fertlerini yetiştirmektir" (MEB, 2006: 25).

Sosyal Bilgiler dersi bir vatandaşlık eğitimi programı olduğundan, etkin bir birey yetiştirmek için duyuşsal eğitim yani değer eğitimi son derece önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında, değer "bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik ve sürekliliğini sağlamak ve devam ettirmek için üyelerinin birçoğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar" (MEB, 2005: 87) olarak ifade edilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan beceri ve değerlerden yaratıcılık, hoşgörü, eleştirel düşünme, karara katılım, empati, demokratik olma, iletişim ve öğrenme becerileri, ekip çalışmasına yatkınlık gibi beceriler ile özgüven, farklı düşüncelere saygı, sorumluluk, çevre duyarlılığı gibi değerler arasında güçlü ilişkiler bulunmaktadır (Doğan ve Sezer, 2009: 509).

Değer eğitimi ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, hazırladığı ilköğretim programında değer eğitimine dönük olarak;

- değer açıklamak,
- ahlaki muhakeme,
- değer analizi,
- değerleri telkin etmek, aktarmak,
- gözlem yoluyla öğretim yaklaşımlarını öneri olarak açıklamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi de er e itimi ile ö rencilere; toplumun varlık, birlik, i leyi ve devamını sa lamak için belli de erleri kazandırmayı amaçlamaktadır. MEB (2005: 87) tarafından belirlenen programın temel de erleri Çizelge 1'de görülmektedir.

Adil Olma	Dayanı ma	Aile Birli ine Önem Verme	Bilimsellik
Ba ımsızlık	Saygı	Yardımseverlik	Ho görü
Çalı kanlık	Barı	Misafirlik	Sevgi
Duyarlılık	Temizlik	Sa lıklı Olmaya Önem Verme	Sorumluluk
Estetik	Dürüslük	Vatanseverlik	

ekil 2.1. Sosyal Bilgiler Ö retim Programının Temel De erleri

Ö renciye demokratik toplumun gerektirdi i etkin ve özgür vatanda kimli i kazandırmak için ki ilerinin kendisine, di er ki ilere do aya de er veren, kendisini ya adı ı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak gören ve topluma katkıda bulunabilme bilince sahip ki iler olarak yeti tirilmesi gerekmektedir. Fertleri bu bilinçte yeti tirebilmek için okul ça ının ilk yıllarından ba layarak toplumsal ya amın i leyi i, toplumsal de erler, toplumsal problemleri ve çözümleri hakkında bilgi ve beceri kazandırılmalıdır (MEB, 2006: 41). Aynı zamanda demokrasinin ya atılması, daha iyiye götürülmesi için demokratik davranı ların kazandırılması yanında kurallara uymanın önemi, birlikte çalı tı ı, kar ı görü te olanlara tolerans gösterme, ya adı ı arkada larına kar ı anlayı lı davranma gibi vasıflarının kazandırılması gerekmektedir (Güven, Apaydın Timur ve I ık, 2005: 13). Sosyal Bilgiler dersinin görevlerinden biri de ö rencilere bu de erleri ö renmelerini a ılayarak, demokratik ya antıların onlara küçük ya lardan itibaren kazandırılmasını sa lamaktır (Sözer, 1998: 8).

Sosyal Bilgiler dersi toplumsal hayatla ili kili oldu undan, ö renci, içinde bulundu u toplumsal hayatı yakından tanıma imkânı bulmaktadır (Deveci ve Çengelci, 2006: 140). Bu ders ile ö rencilerde, bireylere de er gösterme, empati kurma, farklı hayat biçimleri ve kültüre sahip ki ilere saygı ve ho görü

gösterme gibi de erlerin geli imi de sa lanmaktadır. Aynı zamanda ö rencilerin, ekonomi, kültür ve devlet gibi insan sistemleri ile ilgili görü geli tirmelerine, sorun çözme, insanların nasıl ileti im kurduklarını anlamalarına, ele tirel dü ünebilme, yaratıcılık becerilerinin geli imine, gelecek bilincinin olu masına yardımcı olmaktadır (Yılmaz, 2006: 103). Özetle, Sosyal Bilgiler dersi; çalı kan, özverili, ara tırıcı, giri imci, erdemli, yurdunu ve ulusunu seven, görev ve sorumluluk sahibi, bilimsel dü ünebilen, ho görülü ve demokrat, tutumlu, yardımsever ve Atatürk ilke ve inkılâplarına ba lı, üretken yasalarla uyan, insana ve çevreye saygılı vatanda lar yeti tirilmesini sa lamaktadır (Otluo lu, 2004: 295). Aynı zamanda toplum mühendisli i görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin yıkılan kültür ve de erleri iyile tirme gibi bir görevi bulunmaktadır (Ba cı, 2007: 41).

Türkiye'nin gelece i yönünden ya amsal bir de er ta ıyan Sosyal Bilgiler dersinde açıklanan de erlere ula ılması son derece önemlidir. Bunun sebebi de bu de erleri benimsemi ki iler yeti tirildi i takdirde, Sosyal Bilgiler dersinin evrensel gayesi olan sorumlu insan, etkin fert yeti tirme amacına ula ılır. Bu sebeple büyük önem ta ıyan Sosyal Bilgiler dersinde de er e itiminde önemle durulması gerekmektedir. (Gömleksiz ve Cüro, 2007: 104).

2.7.2. İkö retim Sosyal Bilgiler Programlarında Ho görünün Yeri ve Önemi

Ho görü, toplumumuzun sahip oldu u kültür ve manevi de erlerinin ba ında gelmektedir. Yunus Emre, bireylerin gönlünde sevgi ve ho görüyü yer etmi tir. Mevlana ho görü mesajlarını ruhumuza ve kalbimize ta ımakta, dünyaya yaymaktadır. Bu evrensel ve ho görü anlayı ı insanlar arasında manevi bir tutkal özelli i görmü , uzun zaman Anadolu'dan dünyaya huzur ve barı ın yayılmasını sa lamı tır. Osmanlı'nın yıkılmasıyla adeta öksüz ve yetim kalan Ortado u ve Balkan devletlerinde yakla ık yüz yıldır, kan ve gözya ı hala bitmemi tir. Milletlerin ve vatanda ların huzur ve mutluluk içinde ya ayabilmesi için ho görü, diyalog ve barı anlayı ının önemi günümüzde daha da artmı tır. Bunun nedeni vatanda ların ho görü ve barı ile ilgili davranı larının pozitif yönde faaliyete dönü ememesi günümüzün önemli bir sorunu haline gelmi tir.

Bu durum öncelikli olarak sosyal ya antıyı etkiledi i gibi ülkeler arasındaki kampla ma ve diyalogsuzlu un sebeplerinden biri de olmaktadır. Uyu mazlıkların barı çı yollardan çözümlenmesi, barı ve uzla ı kültürünün meydana gelmesi için bireyler arası ho görü, diyalog ve barı ın getirilmesi temel bir gereksinim olmu tur. Bu gereksinimleri uygulamaya koymanın ba langıcı da e itim ve ö retimdir. Bireyleri çocukluktan bu yana ho görü, diyalog ve barı e itiminden geçirerek sorunlarını kalıcı, insani yöntemlerle çözmeye alı kanlı ı kazandırabilir. Bu alı kanlık okul önceden ba layarak e itim ö retim süreçlerinin bütününde ya ve seviye gruplarına göre düzenlemeler yapılarak bireylere kazandırabilir. Bu ba lamda Türk Milli E itimin yaptı ı program çalı malarında ho görü kavramı ön plana çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde de programda bu kavram ve bu kavrama uygun kazanım ve konulara yer verilememektedir. Ho görü kavramı, İkö retim Hayat Bilgisi Dersi Programı'nda ö rencide geli tirilmesi gereken bireysel özelliktir (<http://www.egitimbulteni.com>).

nsan toplumlarının kalıcı barı ortamında ya ayabilmesinin ön ko ulu ho görülü olmaktan geçmektedir. Bu yalnızca günümüzde böyle de il geçmi te de böyleydi, gelecekte de böyle kalacaktır. Ho görünün iki ana alanı bulunmaktadır. Birincisi toplumsal ho görüdür. Toplumsal ho görünün sosyolojik bir olgu olarak yerle mesi zaman almaktadır. Ho görünün ikinci boyutu siyasal alanla, yani devletin toplumsal ya amdaki yeriyle ilgilidir. Toplumlar da ho görü sorununun do masına yol açan, ho görünün çözmeye yöneldi i temel sorunlardan biri insanların farklı dinlere veya aynı dinin de i ik yorumlarına inanmalarından kaynaklanmaktadır (Locke, çev. Yürü en, 2009).

Ho görü, bir bireyin farklı inançları, de erler sistemi, dü ünceleri, ya am ekilleri olan insanlara kar ı, tahammül sınırları içinde olmasıdır. Ancak zorla tahammül de il, sevecen eklide olunması demektir. Ho görü, insanın kendi dü üncesine, inançlarına de erler sistemine olan güvenin neticesidir. Güveni olmayan insanlar saldırgan ve ho görüsüz olmaktadır (<http://www.egitimbulteni.com>).

"Sevgi" ve "ho görü", bireyciliğin ön plana çıktığı günümüzde en çok sözü edilen iki kavramdır. "Ho görülü toplum" olma gereği, "sevgisizlik ve sevgisizliğin yol açtığı toplumsal problemler medyada, konularımızda sıkça duyduumuz kavramlar arasındadır. Ho görünün gerekliliği toplumsal hayatın her kesitinde, iş ve aile hayatımızda, okulda, sokakta vs. karımıza çıkmaktadır. Özellikle ho görü kavramı birlikte olduumuz veya olmak mecburiyetinde kaldığımız bireylerle olumlu ilişkiler içinde olmamızı sağladı ve böylelikle hayatı kolaylaştırdı ve daha zevkli bir duruma getirdiği için gereklidir.

Kafka, mektubunda, anne-baba sevgisinin iyelik duygusu ile yorultu olduundan ve sevilen insanı, seven insanlara (anne-baba) ki ilişkisini, yok edecek kadar bağımlı kıldığından bahsetmektedir. Evlatta en doğruyu, en iyiyi aramanın, onun kusursuz bir insan olmasını istemenin Kafka'ya göre gelecekteki hayatında çocuğa yarar sağlayacak, onun kişilik gelişimini olumlu etkileyecek bir eğitim yöntemi olmaktan çok, bu davranış biçimi çocuğu yanlış yönlendirmekte ve ebeveynin "bana ait olan kusursuz olmalıdır" arzusunu yansıtmaktadır.

'...veya, örneğin çocukta, kendisinde sevdiği veya ailevi özellik olarak gerekli gördüğü özellikleri bulur, bu takdirde çocuktaki diğer her özellik onun için fark etmez, o çocukta sevgiliyi bulur, sevgiliye bağlanır, onun köleliğine kadar alçalır. Onu sevgiyle yiyip bitirir. Egoizminden kaynaklanan, ebeveyne ait iki eğitim aracı vardır: Her kademedede despotluk ve kölelik çok yumuşak bir biçimde kendini gösterebilir ("Bana inanmalısın, çünkü ben senin annenim!"), kölelik ise çok gururlu bir şekilde ("Sen benim olumsuzsun, bu yüzden benim kurtarıcım olacaksın"), hâlbuki her ikisinde çocuğu yere vuran, geldiği yere döndüren iki korkunç eğitim aracıdır, iki anti eğitim aracıdır.' (Sinanoğlu, 1998; 192)

Eğitimin amacı ve okulların işlevini yeniden tanımlamanın bir zorunluluk haline gelmesinin temelinde toplumsal yapıdaki "inanç, değer ve tekniklerin" değişimi vardır (Genç ve Eryaman, Tarihsiz: 90). Eğitim, topluma uyum

sa layan, ahlak ve zihin olarak özgür, içinde bulundu u toplumu hem etkileyen ve ilerleyen bireyler yeti tirmeyi sa lamalıdır.

nsano lu toplumsal bir varlık olmasına kar ın toplum içinde uyum problemlerini ya ar ve ço u zaman iddet kullanarak ya adı ı sorunları çözmeye çalı ır. Bu durum psikolojisi sa lam olmayan insanların yeti mesine sebep olmaktadır. Ö retimin plansız ekilde yapılanması dü ünülemez. yi bir ö retim verebilmek için öncelikle planlanan gayelerin yolunda uygun programlar geli tirilir. Bu programlarda ki ide görülmesi istenilen beceriler ve de erler bulunmaktadır. Ho görü, farklılıklara, saygı, din, ırk, inanç ayrımı yapmadan insanlara saygı gösterme, barı de erleri Türk Milli E itim'in amaçlarıdır. (Keskin ve Keskin 2009: 69).

Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Dersi Programı ö rencilere ho görü, barı ve duyarlılık, saygı, sorumluluk gibi de erleri kazandırmaya çalı maktaki ve bu de erleri ö renci seviyesine uygun olarak düzenlemektedir. 4. sınıfta duygu ve dü üncelere saygı ve ho görü anlayı ı, 5. sınıfta sorumluluk, 6. sınıfta hak ve özgürlüklere saygı, 7. sınıfta ise farklılıklara saygı ve adil olma ekinde de erlerler basamaklandırılır. Aynı zamanda program ö rencilere ki isel farklılıkları tanıtmakta ve kabul ettirmektedir. Duygu ve dü ünce arasındaki ili kiyi fark ettirmektedir. Ba kalarının duygu ve dü üncelerini saygıyla kar ılamasını ö retmektedir. Programda demokrasi bilinci, demokratik ya amın süreçleri ve gereçleri ve bunlarla ilgili temel kavramlar da örneklerle sunulmaktadır. Demokrasi bilincinin kazandırılmasındaki temel amaç yönetim biçimi olarak demokrasinin temel unsurlarını, ya am biçimi olarak da demokratik hak ve özgürlükleri özümsemektir. Ö renci demokratik ya amın gereklerini yerine getirme hususunu 4. sınıfta, yönetim biçimlerini, demokratik kurumların ortaya çıkı ını, i leyi ini ve demokratik süreçlere katılımın gereklerini de 6. sınıfta ö renmektedir. Bu ekilde ö renci farklı dü üncedeki insanlarla bir arada ya amayı, farklı görü lere sahip insanlara saygı duymayı, ileti im, barı ve ho görü içinde ya ayabilmeyi ve farklılıkları zenginlik kabul etmeyi kavramaktadır. Türk toplumunun temel de erlerini ve tarihsel kökenler vurgu yapılması amacıyla 7. sınıfta, Osmanlı toplumunda ho görünün ve birlikte

ya amanın önemi ile ilgili konuya ilişkin kazanımlar sosyal bilgiler programında bulunmaktadır. Öğrencinin dünyayı ve dünya üzerindeki Türkiye'yi algılaması da “Küresel bağlantılar alanı ile hedeflenmektedir. Bu hedefi gerçekleştirmeye çalışırken 4. sınıftan 7. sınıfa kadar dünyadaki ülkeleri ve bu ülkelerdeki vatandaşlarını fark etmeyi, onlarla kendisini karşılaştırmayı, ülkeler arası ekonomik, kültürel, siyasi ve spor etkinliklerini ve önemini kavramayı amaçlayan kazanımlarla öğrencilerin bu yönde beceriler geliştirilmesi sağlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile ele alınan ara disiplin alan kazanımlarında (MEB, 2005: 154): “Kendinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul eder, bunu hoşgörüsüyle karşılar.”

Atatürkçü düşünce sistemi içinde yer alan konular başlığı altında (MEB, 2005: 149): “Din, örf ve adetlere hoşgörülü olma”

Ara disiplin alanı etkinliklerinde (MEB, 2005: 364): “Öğrencilerin, saygı, hoşgörü gibi temel kültürel ve ahlakî değerlerin önemini fark etmelerini sağlamak.”

Dinleme etkinliklerinde “Barışa Giden Yol” metninde (MEB, 2005: 294): “Örf ve âdetler insanlar arasında düzeni sağlamak için önemlidir. Huzur içinde yaşamamız, bu değerlere karşı saygı göstermemize ve hoşgörüsüyle bakmamıza bağlıdır.” Başkalarının düşüncelerine, geleneklerine ve dinlerine saygı göstermeliyiz. Çünkü barış ve huzurun temelinde hoşgörü ve saygı vardır.”

Zorunlu temalar arasında “Değerlerimiz” temasının içerik önerilerinde (MEB 2005: 182): “Din, örf ve âdetlere karşı hoşgörülü olma.”

“Birey ve Toplum” zorunlu temasının içerik önerilerinde (MEB 2005:182): “Duygular (mutluluk, sevgi, üzüntü...) beşeniler, büyümek, aile, ev, okul, misafir, engelliler, yaşlılar, barış, dayanışma, hoşgörü, kurallar vb.”

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında hoş görüye yönelik olarak yapılan yazılara bakıldığında hoş görü kavramına yönelik vurguların daha çok yapılan hatayı hoş görme, bakalarının dü üncelerine, geleneklerine ve dinlerine saygı gösterme, diğer din, örf ve adetlere hoş görülmesi olma durumlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, barın ve huzurun temelinde hoş görü ve saygının bulunduğu bilgisinin de verildiği dikkati çekilmektedir. Zorunlu temalar arasında “Değerlerimiz” temasının yer aldığı, diğer zorunlu temalardan olan “Atatürkçülük” ve “Birey ve Toplum” temalarının içeriklerinde hoş görüye yönelik genel vurgulara yer verildiği görülmektedir. Bütün bu vurguların hoş görü kavramını vermede yetersiz olduğu dikkati çekmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programında, genel amaçlarda (MEB 2005: 4): 10. Madde: Hoş görülmesi, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya problemlerine duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleridir.

Konular yöntemlerinde (MEB 2005: 63): “Tartımanın, bir amaç değil, gerçeği bulmak için bir araç olduğunu akıldan çıkarmamalı, karıklı saygı ve hoş görü içerisinde olmasına özen göstermelidir.”

Nitekim İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programında hoş görüye yönelik bilgilere göz atıldığında hoş görü kavramına yönelik bilgilerinde değerlerde olduğu gibi genel ifadeler arasında kaldığı, hoş görünün bir değer olarak benimsetilmesinde yeterli olmadığı görülmektedir. Değerlerin, hoş görünün öğretiminde Anadolu sonsuz bir kaynağa sahiptir. Bu kaynaktan yeterli derecede yararlanılması, yeni çağın Mevlâna, Hacı Bekta Veli ve Yunus Emre'nin sonsuz insan sevgisi ve hoş görüsüyle tanıtılması gerekmektedir. Bu kaynaktan verilecek hoş görü eğitimi aynı zamanda kültürüne, değerlerine, milletine, bizi biz yapan değerlere bağlı bir çağın yeti mesinde de temel olacaktır.

Sosyal bilimlerde, genel geçer kurallardan kabul edilebilir ölçüsünden sapma göstermesi hoş görü veya hoş görü alanı denilmektedir (Erdoğan, 1983: 57). Davranı düzlemini oluşturan genel geçer kurallardan hoş görülen sapma

de eri çe itli k lt rlere göre de i iklik göstermektedir. Bir toplumun kabul etti i uyumsuzlu u ba ka bir toplum kabul etmeyebilir hatta cezalandırabilmektedir. Aynı toplum içerisinde bile bir grubun ho kar ıladı ı davranı uyumsuzlu u di er grupça ceza sistemi içerisinde yer alacak davranı olarak dönülebilir (<http://www.koprudergisi.com>).

Sosyal ya amın kompleks ili kileri, sosyal davranı ortamında gerçekle mektedir. Organize olmu yapı (grup, cemaat, müessese) içerisinde meydana gelen, sosyal anla manın neticesinde belirlenen davranı lar bütününe davranı düzlemi denilmektedir. Sosyal yapı içerisinde arzu edilen davranı lar zincirinden olu an sosyal etkile im alanı, davranı düzleminin herkes tarafından kabul edilen eylerin sınırlarını çizmektedir. Ki isel davranı lar bu davranı düzlemleri içerisinde anlam kazanmakta ve sosyal davranı haline dönmektedir. Dolayısıyla ki isel davranı n anlamlılı ı sosyal çevrenin kabul alanına uygunlu una ba lıdır. Sosyal davranı ortamını meydana getiren iki ayrı grup faktörünün varlı nı görebiliriz. Birisi toplumun genel kuralları, di eri davranı düzlemini meydana getiren alt sisteme (grup, cemaat, müessese, vb.) ait özel kurallardır (Erdo an, 2002: 58). Genel kurallar bir toplumun hepsini ilgilendiren bütün davranı düzlemlerinde geçerli olan kurallardır. Bu kuralların uygulandı ı toplum için evrensellik özelli i bulunmakta ve toplumun tüm üyelerinden beklenen davranı lardır. İgili kurallar “kanunlar” ve “gelenekler” olarak iki kısımdır. Genel yapı içerisinde mevcut olan grup, cemaat ve organizasyonların kendilerine has olan kuralları ise, özel kurallar olarak tanımlanır. Bu kural ve kaideler be er  olmanın bir özelli i olarak bilinmektedir. Bu, insanı hayvandan farklı yapan “insan” olma keyfinin bir gere idir (<http://www.koprudergisi.com>).

nsanlık saygınlı ının ve onurunun tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi İk  retim kademelerinde   retilmesinin ana hedefidir. Bu amaçla okullarda sosyal a ırlıklı derslerde ho görü ve ba kalarına kar ı saygılı davranmanın önemine vurgu yapılmakta ve ho görülü ki iler yeti tirilmesi sa lanmaktadır. Fakat okullarda iddet e ilimleri artı göstermektedir.   rencilerin ho görülü ve saygılı yeti mesinde sorunlar ya amaktadır. Bu durumun düzelebilmesi için yapılması gerekenler a a ıda verilmektedir (Kaymakcan, 2007: 116).

1) Ho görülü ve ba kalarına kar ı saygı e itimi bazı derslerde özellikle sosyal bilgiler dersinde verilecek konu ba lıklarından biri olarak dü ünülmemelidir. Konu, idare, ö retmen, ö renci ve veli arasındaki ili kilerde saygı ve ho görülü olmayı ö retecek e itimlerin verilmesi gerekmektedir. Konu bir bütün olarak anlatılmalıdır. Bu nedenle okullarda e itim gören ö rencinin bili sel açıdan geli mesi ve bir üst kademeye ö renci sa layan bir yapı olu turması sorgulanmalı, insani de erler yeti tirilmesi hususunda önem verilmelidir. Ö retmen yeti tirme programları ve hizmetçi ö retim programlarında ö rencilere ba ta ho görüyü, insani erdemleri ve davranı olarak benimsemenin en az akademik ba arı kadar önemli oldu u bilincinin meydana getirilmesi ve bu konuda donanıma sahip olması hususunda gayret sarf etmesi önemlidir. Okul ho görü, ba kalarına saygı ve ayrımcılık vb. hususlarda durum tespiti ile i e ba layabilir. Bu konuda bakanlık, üniversite ve insan hakları ile ilgilenen sivil toplum örgütleri okullara yardımcı olmak yönünden program geli tirmek ve insan hakları hususunda yardımcı olmaları gerekmektedir.

2) Ço unlukla ö retmenler ve ö renciler hangi tutum ve davranı ların ho görüsüzlük olabilece i hususunda yeterli bilgiye sahip olmamaktadır. Ho görüsüzlük, bireyin kendi grubunun, kendi inançlarının ya da kendi ya am biçiminin bir ba kasından üstün oldu u kanısından do maktadır. Bunların yapılmasının sebebi birey kendini de ersiz görür ve de erli hissetmek ister. Bu sebeple ho görü e itiminin hedefi insanların insanlık onurunun tanınması ve saygı gösterilmesi gerekti i üzerinde durulmalıdır. Ö renciler bazen etrafında gördüklerini veya farklı sebeplere ba lı olarak arkada larına kar ı alaycı davranmakta ve görmemezlikten gelmektedir. Ço u zaman ö renciler bu durumu ho görüsüz bir durum olarak kar ılayabilirler. Bu sebeple okul ortamında arkada lar arasındaki ili kilerde neyin ho görü olup neyin olmadı ı hususunda bir sorgulama yapılması ve bu hususlarda bilgilendirme yapılarak tartı lmalı ve farkındalık seviyesinin artırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunulmalıdır. Örne in, okullarda ö renciler arasında iddet giderek artmakta, güçlü olan veya belirli bir grup meydana getiren ö rencilerin ba kalarına alay etme ve fiziki olarak cezalandırmaya kadar ho görüsüzlük örnekleriyle kar ıla ılmaktadır. Ö renciler arasında artan okul zorbalı ının sebepleri ve

önlenmesi üzerinde dü ünecek ho görü e itiminin bir konusu olarak dü ünülebilir. Ara tırmalar okul zorbalı ın ö rencilerin sa lıklarını, sosyal, psikolojik ve akademik geli melerini negatif yönde etkiledi ini göstermektedir. Rehberlik dersleri veya okul içinde ö renci gruplarına yapılacak e itici seminerlerde bu konu ele alınabilir. Böylelikle ö renciler okul ortamında ho görüsüzlü ün insanların geli imine nasıl olumsuz etki yarattı ı ve ho görü e itiminin soyut bir konu olmadı ı bilinci kazanmalarına yardımcı olunur.

3) Ö rencilerin okul ve sınıf içi ileti imde ho görü veya ho görüsüzlük hususundaki davranı larının toplumdaki anlayı ın bir yansıması oldu u üzerinde durulmalıdır. Genellikle küçük çocuklar evde gördükleri davranı ları taklit ederler. Okulları toplumların bir aynası ve mikro düzeyde yansıması oldu unu dü ünürsek ho görü hususunda okuldaki ya antı, ya adı ı bölgedeki genel anlayı hakkında bir fikir elde etme imkanı verir. Bundan dolayı okul yoluyla ho görüsüzlük hususlarının yerel düzeyde foto rafının çekilmesi ile gerçekleşir. Foto rafın çekilmesiyle yerel düzeydeki tespitler ho görüsüzlük hususunda sorunlu alanlar oldu u neticesini verirse yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri ile i birli i yapılmalıdır. Böylece ho görü e itimi hususunda ho görü bilincinin olu masına yönelik programlar geli tirilmesine katkı sa lanmı olur. Ö rencilerin aile ile okul arasındaki ileti im kar ılıklıdır. Ö renciler okulda ho görü ve ba kalarına saygı hususunda ö rendiklerini ailesine ta ıyacaktır. Bu sayede aile içerisindeki ili kilere ve arkada grubundaki ho görü veya ho görüsüzlük uygulamaları ve dü ünceleri konusunda farkındalık seviyelerinin artması sa lanabilir.

4) Ho görü ö renciye kazandırılırken sadece tarihten ve günümüzden önemli bireyler veya habere konu olmu ho görü ve ho görüsüzlük örnekleriyle yetinilmemelidir. Sadece bu örneklere yer verildi i takdirde ö rencilerde “bu bizi pek fazla ilgilendirmiyor” gibi bir duygu uyanabilir. Türkiye’de kitapların bu e ilimde oldu u görülmektedir. Sosyal Bilgiler, Tarih, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde ho görü ve onunla ba lantılı kavramlarla ilgili örnekler tarihteki önemli insanlardan ve hadiselerden seçilmektedir. Oysa çocukların kendi veya yakın çevrelerinde geçen olaylar dü ünülür ve tartı ılırsa ho görü hususunda istenilen hedefe ula ılmı olmaktadır (Kaymakcan, 2007: 119)

E itime yön verecek ho görü kavramının boyutları de i ik açılardan irdelenmekte ve tartı ılmaktadır. Örne in: geçerlili i tartı masız olan bir tanımda u üç boyuta vurgu yapılmaktadır (Da lı, 1995: 40):

- nançların, pratiklerin ve kültürlerin çok çe itli olabilece ini kabullenme hiçbir inancı ya da kültürü yadırgamama. Hak ve ayrılıkların çe itlili ine olanak tanıma,
- Ba ka grupları, inançları ve pratikleri, herhangi bir kategorik de erlendirmeye tabi tutmayan esnek ve anlayı lı bakı ,

Bu üç boyut, ho görü e itimi yazınına Jane Ferrar'ın 1976'da yayınlandı ı "Ho görünün Boyutları" (The Dimentions of Tolerance) makalesiyle girmi tir. Öte yandan "Ho görüye Bilimsel Bakı " isimli bir makalesinde Barrington Moore Jr. unu anlatmaktadır: "Her türlü ho görü kavramının özünde yatan esas ö e, fikirlerin sınanması için sürekli geli en ve de i en bir sürecin gözlemlenmesidir. te gerçek ho görü budur." Ho görü üzerine ara tırmalar yapan psikolog Milton Rokeach Rokeach ise "Açık ve Kapalı Zihin" isimli eserinde, en çok "katılık" ve "önyargı üzerinde durmakta, bu iki tutumun, ho görüsüzlü ün ba lıca belirtileri ya da nitelikleri oldu unu öne sürmektedir. Samuel Stouffer ise ho görü e itimi için deneysel ölçütler önermekte ve neticede "ho görü e ittir izin vermek" demektedir. Samuel Stouffer'e göre ho görü, "izin verici olmak", "önyargılı olmamak", "katı olmamak" gibi üç özelli e mutlaka sahip olmalıdır. Yoksa bu üç etken, birbiriyle ne kadar ili kili olsalar dahi özde de illerdir. 1933'te yayınladı ı uzun bir makaleyle aynı konuya e ilen Samuel Huntigton da, ho görüyü ve bunu sa layacak e itimin üç boyutunu "toplumsal ho görü", "kültürel ho görü", "siyasal ho görü", olarak vermektedir. Bu üç boyutun gereklili i; 20. yüzyıl sonunda so uk sava ı gündeme getiren çatı maların yıkılmasının ho görüyü daha karma ık bir hale getirmi olmasını, son dönemde iyimserlikten çok karamsarlı ı gerektiren resmin ortaya çıkı ını, Avrupa'da bile etkili olmaya ba lamasını, ırkçılık ve toplumsal ho görüsüzlü ün etnik önyargıların akılcılık ve ho görü normlarını yıkmaya yöneli ini, etnik-merkezci in (etnosantrizm) en ciddi tehlikeler

arasında yer almasını ve uygarlık çatı malarının giderek daha olası olunu ba lıca gerekçelerdir (Da lı, 1995: 40-41).

Birçok ara tırmacının ho görüyü farklı açılardan ele alması okullarda da ho görünün önemini gündeme getirmi tir. Okullarda sosyal bilgiler ö retiminde ho görüye yer verilmesi ile ö renciler günlük hayatlarında gelecek ve imdiki zamanda ho görüyü ö renir ve yakın çevresine ba ta olmak üzere insanlara kar ı ho görülü davranmayı ö renir. te bu noktada ö retim programlarında ho görünün ö retilmesi hedefine ula ılmı olur.

Olayların ve dü üncelerin çe itli yanlarıyla ele alınarak kuralların daha esnek bir biçimde uygulanmasını anlatan kavram ho görüdür. Ho görüde temel ilke, kar ımızdakini istedi imiz gibi olması için baskı yapmak de il; ona istedi i gibi olma olana ı vermektir. Bireylerarası ili kilerde dengeyi koruyan ve bireyleri birbirlerine yakınlı tıran ho görü, duygusal bir tavır olarak ö rencinin olaylara kayıtsız kalması aldırı etmemesi, her hususta hemfikir olması veya kendi inançlarından ve öz benli inden taviz vermesi de il; farklılıkların bilincinde olması, de i ik dü ünce ve kimliklere anlayı la bakabilmesidir Ho görünün temelinde, do ruluk de erlerini görmeden toplumda farklı inanç ve dü üncelerin de var oldu unu kabul etme duygusu yatmaktadır. Fakat bu farklılıklar çekici veya ilginç göründü ü zaman ho görüye gereksinim duyulmamaktadır. Ho görü, insanların uygun görmedi i bir durumla kar ıla ması durumunda mevcut olur ve esas bu yüzden önemlidir. Böylece, tek taraflı bir yakla ım tarzı olmayan ho görüde herhangi bir haksızlı a yol açılmaması, bir bireyin sürekli ho görü bekleyen, ba kasının ise ho görü göstermek mecburiyetinde kalan bir bireye dü memesi önemlidir. Herhangi bir sebepten ya da bireysel kabiliyet ve özelliklerden kaynaklanan farklı dü ünce ve davranı lara ho görüyle bakmak, de i ik dü üncelere de er vermek ve o dü üncelere toleranslı olmak toplum insanların birbirleriyle yakınlı malarını sa lamaktadır. Ö rencinin benimsemedi i dü ünce ve davranı lar kar ısındaki tutumu ile adaletsizlik, zulüm, yanlı ve hakların çi nenmesi kar ısındaki tutumu aynı de ildir. Bundan dolayı haksızlık, kötülük ve adaletsizlik kar ısında ses çıkarmamak, bilerek yanlı lıklara göz yummak ho görü olarak de erlendirilmemektedir. Çünkü ho görüde esas olan, insanların zarar görmemesidir (<http://www.hikayeler.net>).

Eğitim yöneticileri dışında sosyal bilgiler öğretmenlerinin de hoşgörünün örgüte yayılmasını sağlayıcı görevleri bulunmaktadır. Onlar, eğitim programlarında yer alan hoşgörü hakkında her türlü bilgiyi vererek hoşgörünün örgüte yayılmasına katkıları olmaktadır.

Toplumun gelişmesi gereken hoşgörü anlayışı, ancak her zaman ve her toplumda genel geçerliliği olan bazı kurallara uyularak geliştirilmesi gerçeğiyle gerçekleştirilebilir. Bu kuralları şu şekilde ifade etmek mümkündür

- Düşünce ve uygulamalarda ortak paydalar aramaya çalışma.
- Üzerinde görüş birliği bulunmayan konularla ilgili sorunların çözümünde bütün önerileri ciddiyetle değerlendirme.
- Karşıdaki insanı dikkatli ve önyargısız bir şekilde dinleme, görüşleri paylaşılmasa bile kendini onun yerine koyarak duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışma.
- Toplumculuğun bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilme imkanı tanıma.
- Kendi görüş ve düşüncelerini önyargısız olarak ortaya koyma.
- Temel hak ve özgürlüklere karşılıklı olarak saygı göstermeyi prensip haline getirme.

Toplumculuğun her insan, yaratılış özelliği, kişilik yapısı, hayatı ve karlılığı hadiseleri değerlendirilmesini itibarıyla başka insanlardan farklıdır. Fakat sahip olunan ortak inanç ve değerler de yoktur. Bu toplum insanların ortak paydasını meydana getiren bu değerleri yetiştirmekte olan nesle kazandırmak öncelikle eğitimin görevidir. Bu hususta genel eğitimin en önemli yardımcısı sosyal bilgiler eğitimidir. Çünkü sosyal bilgiler eğitimiyle kişilere tanıtılacak olan sosyal bilgiler her şeyden önce bir barış ve hoşgörü anlayışının ağırlıklı bir derstir. Sevgi ve hoşgörü, eğitim-öretimin barışını artırmada önemli bir unsurdur. Hoşgörüden ötürü sevilen ve beğenilen bir öğretmenin telkinleri, öğrenciler tarafından daha kolay benimsenmektedir. Dolayısıyla öğrenciler okulda en çok hoşgörülü öğretmenlerden ders dinlemeyi

tercih etmektedirler (<http://www.hikayeler.net>). Ö retmenlere de, ho görü anlayı ndan yoksun ki ilerden olu an toplumu, ho görülü ki ilerden olu an toplum düzeyine getirmek, uygar bir toplum olma yolunda Türkiye'ye yarar sa lamak konusunda da büyük görev dü mektedir. Sosyal bilgiler ö retiminde rol alan ö retmen açısından ho görü, demokratik olmaktır. Ö retmenlerin dü ünçesinde demokratik olan ve demokratik olmayı ö renen insanlar ho görülü olmayı da ö renebilirler anlayı ı bulunmaktadır. Ho görüyü ö renmenin yollarından birisi de sosyal bilgiler e itimidir.

Sınıfın lideri olan ö retmenin demokratik olması esastır. Demokratik ö retmen, sınıfta bulunan bireylerin gereksinim ve arzularını en üst seviyede kar ılayan ve aynı zamanda, sınıfın gayelerine en üst seviyede ula ılmasını sa layacak düzenlemeleri gerçekle tirendir. Buna ek olarak demokratik ö retmen, sorumlulukları payla tırarak ö rencilerin kendilerine olan güvenlerini geli tirmeli ve ele tiri ve a a ılamalardan kaçınmalıdır (Erdo an, 2002). Ayrıca, esprili, ele tiriye açıklık, adaletli, güler yüzlülük, sevecen, ho görülü ve dengeli olma gibi özelliklere de demokratik ö retmenin özellikleri arasında gösterilebilir (Küçükahmet, 2002). Demokratik ö retmen denildi inde akla gelen önemli bir faktörde demokratik sınıf ortamıdır. Bu atmosferde ö retmen, ne yetki veren ne de serbest bırakan olmalıdır. Ö renci sınıf kurallarının tespit edilmesinde söz sahibi olmalı, ödül ve ceza peki tireçleriyle de il, i ini yapmanın gerçek faydalarını bilerek i ine güdülenmelidir (Ba ar, 1999). Demokratik ö retmen, sınıf ortamında ö rencilerin görü lerini almakta, onların arzularını ö renmekte ve mümkün oldu u ölçüde gerçekle tirmektedir. Aynı zamanda yapılacak i ler konusunda ö rencilerle uzla makta, onlara sorumluluk vererek kendilerine güven duymalarını sa lanmaktadır. Buna ek olarak, ö rencilere çalı ma düzenlerini seçme hakkı tanımaktadır. Ba arılı ve demokratik sınıf yönetimi için ö retmenler a a ıdaki maddelere dikkat etmelidirler (Gözütok, 2004);

- Sorumluluk üstlenmeli.
- Davranı larında tutarlı olmalı.
- Ö rencileri sevmeli, saymalı ve onların saygısını kazanmalı. Ö renmeye de er vermeli.
- Ö rencileri sorun çözmeye alternatif bulmaya yönelmeli.

- Ö rencileri farklı dü ünmeye te vik etmeli.
- E itimi, ö renci merkezli bir süreç olarak görmeli. Ö rencilere yanlı da olsa dü üncelerini söyleme cesareti vermeli.
- Ö rencilerin yaptı ı itirazları kabul etmeli.
- Öneri ve ele tirilere açık olmalı.
- Ö rencileri i birli i yapmaya yöneltmeli.

Demokratik bir ö retmenin sahip olması gereken demokratik de erler ve uygulaması gereken bazı demokratik davranı özellikleri a a ıdaki tabloda gösterilmi tir (Küçükahmet, 2002)

Tablo 1.1. Ö retmenlerde Bulunması Gereken Demokratik De er ve Davranı lar

De erler	Davranı lar
Adalet:	Adaletin gereklili ine inanır. Adil davranır. Çalışma arkadaşlarının adil davranmasını sağlar.
E itlik:	E itli e inanır. Çalışanlara e it davranır
Özgürlük:	Hak ve özgürlüklerin bilincindedir. Özgürlü ün sınırlarını bilir. Özgürlükleri kısıtlayıcı eylemi yoktur.
Vatana saygı:	Ya amın kutsallı ını bilir. Ya ama sevinciyle doludur. Bakalarının ya amını sınırlayıcı eylemleri yoktur.
Ho görü:	Ho görünün gereklili ine inanır. İletimde toleranslıdır. Uzlaşma yanadır. Cömerttir. Sabırlıdır
Duyarlılık:	Toplumsal de erlere duyarlıdır.

Kaynak: (Demircio lu, Multluer, Demircio lu, 2011, s.579)

Demokratik ö retmen anlayı ını benimseyen sosyal bilgiler ö retmenin de er ve davranı larından biri ho görüdür. Demokratik olma ho görülü olmayı da beraberinde getirmektedir. Ö retmen ho görülü oldu unda demokratik bir e itimi de gerçekle tirmektedir.

Çok kültürlü ve insan haklarına dayalı bir ö retim programında ki ilere kazandırılması gereken en temel de er üphesiz ki "ho görü"dür. Ancak

ho görünün sınırları çizilmeli ve bireye aitli i gerçeğe tirilmelidir. Farklı dinler ve farklı gruplar göz önünde bulundurulmalıdır. Ho görüsüzlü ün gittikçe arttı ı bu dönemde, problemlere çözüm aramak e itimcilerin görevi olmu tur (Jolly, 1996). nsan hakları aynı zamanda tarihe dayalı bir konu oldu u için e itimcilerin, tarih bilgisine önem vermeleri ve tarihi olaylar içinde insan haklarına yer vermeleri gerekmektedir (Davies, 1996).

Ho görülü davranmanın gerekleri e itim ve ö retimle uygulama alanına eklenmektedir. Bu ekilde insanlara çocukluktan itibaren barı , ho görü, ileti im e itimleri verilerek sorunlara kalıcı ve daha insancıl yollarla çözüm bulma alı kanlı ı ö retilebilir. Bu amaçla Türk Milli E itim sisteminde programlarda ho görü, sevgi, sorumluluk, farklılıklara saygı duyma, duyarlılık gibi de erler yer verilmi tir. Bu sayede ö rencilere bu de erlerin ve ki ilik özelliklerinin günlük hayata nasıl aktarılaca ının ve kavratılaca ının metotları tespit edilmelidir. Bu metotlar e itimlerin etkili ekilde yapılması, büyüklerin örnek ya antılarının gösterilmesi ve yazılı veya görüntülü e itim materyaller kullanılmasıdır. Ö renciye bu yöntemlerin kullanılmasıyla etkin bir ekilde bu de erler kazandırılabilir. Toplum hayatına aktarılması için ise kültür yapısına uygun bir de erler projesi hazırlanmalıdır (<http://www.egitimbulleteni.com>).

lkö retim döneminde çocuklar do ru ve yanlı ı seçmede güçlük çektikleri, ergenlik dönemindeki bazı gençler ise ki iliklerini göstermeye çalı tıkları için sınıfta birçok negatif davranı ta bulunabilmektedir. Bu durumda ö retmenin ö rencilerin bazı hatalı davranı ları kar ısında ho görü göstermesi gerekmektedir. Sınıfta ö retmen kendi beklentilerine uygun olmayan birçok ö renci davranı ı ile kar ıla abilmektedir. Ö retmen bu durumda ho görülü ve sabırlı olmalı, ö rencileri anlamaya çalı ılmaktadır. Ho görü demokratik ortamın meydana gelmesi için gerekmektedir. Ö retmenin farklı görü ler kar ısında ho görülü olması ve ö rencilere bu yönüyle örnek olması gerekmektedir. Ho görünün olmadı ı ortamda ö renciler kendilerini ifade etmekte zorluk çekmekte, hadiselere tek boyutuyla görmektedirler. Bazı durumlarda ise gereksiz gerginlikler ortaya çıkabilmektedir. Sınıfta farklı kabiliyetlerde ö renciler bulunmaktadır. Bu ö rencilerin bütün bilgileri bir kerede anlamaları beklenememektedir. Ö retmen sabırla aynı konuyu sık sık anlatabilmeli,

ö rencilerin sorularını cevaplamalı, küçük hadiseler kar ısında sinirlenmemeli, ani çıkı larda bulunmamalıdır. Sabırsız ö retmen, ö renciler kendi beklentileri ba lamında davranı ta bulunmayınca kolaylıkla sinirlenir. Bu durum sınıfta gergin ve negatif ortama sebep olabilir (<http://www.sdu.edu.tr>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde ara tırmanın amacı, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin analizi ve bulgular üzerinde durulmu tur. Veri toplama aracındaki sorular yani ara tırmamızın de i kenleri ve ara tırmamızın amacı, evren-örnekleme gibi bilgilerin tanımlanması ile ara tırmamızın kapsamı belirlenmi tir. Bu kapsam do rultusunda ara tırmadan elde edilen bulgular yorumlanmi tir. Kısaca bu bölümde, ara tırmanın yöntemi hakkında bilgi verilerek ara tırma süreci özetlenmeye çalı ılmı tır.

3.1. ARA TIRMANIN DESEN

Nicel ara tırma içerisinde yer alan ara tırma yönteminde sıklıkla kullanılan veri toplama aracı ankettir. Bu çalı mada örneklem içinde yer alan ö retmenlerin ho görü ölçe ine göre ho görü düzeyleri ölçülmeye çalı ılmı tır. Bu çalı mada iki uzman görü ü alınmi tir.

3.2 VER TOPLAMA ARACI

Ara tırmada veri toplama aracı olarak birincil verilere ula ılması amacıyla anket tekni inden yararlanılmı tır. Anket süreci; anket sorularının hazırlanması, anketin ula tırılacağı katılımcıların belirlenmesi, anketlerin ula tırılması, alınan sonuçların kullanılabilir veri setlerine dönü türülmesi ve yorumlanması a amalarından olu mu tur. Anket katılımcısına, isim açıklama zorunlulu u getirilmemi , böylece alınan cevapların do ruluk derecesinin arttırılması hedeflenmi tir

Ara tırma kapsamında hazırlanan ankette yer alan sorular ve önermeler ö retmenlere yöneltilmi tir. Bu sorular ve önermeler, yani çalı mamızdaki de i kenler u ba lıklar altında toplanmi tir:

Demografik Özellikler

Anketin bu bölümü, öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, mezun oldukları okul, yöneticilik geçmipleri olup olmadığı, mesleklerindeki kıdem düzeyleri ve uanda çalışmakta oldukları eğitim kurumundaki hizmet süreleri ekinde sıralanan demografik özelliklere ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Sosyal Bilgiler E itiminde Ho Görü Ölçeği

Anketin bu bölümünde öğretmenlerin sosyal bilgiler e itiminde hoş görü konusundaki önermelere katılım düzeylerini “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere be şikten birini seçerek belirtmelerine yönelik olarak hazırlanmış be şilli likert ölçeğinde 27 madde bulunmaktadır.

Burada katılımların verdikleri cevaplara ilişkin olarak puan ortalamaları ele alınmaktadır. Puan ortalaması 1.00-1.80 arasında “Kesinlikle Katılmıyorum”, 1.81-2.60 arası “Katılmıyorum”, 2.61-3.40 arası “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum”, 3.41-4.20 arası “Katılıyorum” ve 4.21-5.00 arasında puan ortalaması olanlarında “Kesinlikle Katılıyorum” ekinde cevap verdikleri ele alınarak puan ortalamaları hesaplanmaktadır. Ankette kullanılan bu ölçek, konu ile ilgili çe şitli kaynaklar taranarak oluşturulmuş ve ara tırmada toplanan veriler ile geçerliliği sınanmıştır.

3.3 EVREN VE ÖRNEKLEM

Ara tırmamızın evrenini, 2011-2012 eğitim-ö retim yılında Eskişehir ili Devlet Okullarında eğitim vermekte olan öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem ise bu öğretmenler arasından örnekleme yöntemi ile seçilen 103 öğretmenin oluşturduğu gruptur.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Ara tırmada toplanan verilerin çözümlenmesi ve değerlendirilmesinde en son sürüm olan 2011 versiyonu SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılmı tır. Demografik özelliklere ili kin sorulara ve sosyal bilgiler e itiminde ho görü ölçe indeki önermelere verilen cevaplara ait tanımlayıcı istatistiklerde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma ekinde sıralanan temel istatistikler kullanılmı tır.

Ölçekteki önermelere verilen cevaplar toplanarak her bir öğretmen için sosyal bilgiler e itiminde ho görü puanları hesaplanmı tır. Yine bu puanlara ili kin frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma ekinde sıralanan tanımlayıcı istatistikler hesaplanmı tır. Ayrıca bu puanların, çalı anların demografik özelliklerine göre gruplanmaları sonucunda gruplar arasında farklılı ma durumunun incelenmesinde ortalama testlerinden yararlanılmı tır. Demografik özelli in olu turdu u grup sayısı iki ise t testi, grup sayısı ikiden fazla ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmı tır.

Test Türleri:

Varyans Analizi veya ANOVA, gözlenen varyansı çe itli kısımlara ayırma yöntemiyle bazı de i kenlerin ba ka bir de i ken üzerindeki etkisini incelemeye yarayan bir grup modelleme türü ve bu modellerle ili kili i lemlere verilen genel isimdir. Bu tür modeller çözümlenen varyansın çe itli açıklayıcı de i kenlerin etki parçalarına bölmesini incelerler.

Mann Whitney U Testi, niceliksel ölçekli gözlemleri verilen iki örneklemin aynı da ılımdan gelip gelmedi ini incelemek için kullanılan bir parametrik olmayan istatistik testidir.

Post-hoc tukey Testi, : Gruplararası farkın oldu u durumda, farklılı ın hangi gruptan kaynaklı oldu unu tespit eden, ikili kar ıla tırmalar için, en do ru ve en güçlü testlerden biridir.

T testi: t testi, hipotez testlerinde en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. t testi ile iki grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aradaki farkın rastlantısal mı, yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğu una karar verilir. Küçük örnekleme teorisi olarak da bilinen t testi, küçük örneklerle de çalışmaya imkân verdiğinden, araştırmacılar için büyük kolaylık sağlamaktadır. "t" testi örnek boyutunun küçük olduğu ve ana kütleyle ilgili standart sapmaların bilinemediği durumlarda "t" testinden yararlanarak; incelenen bir değişken açısından bir gruba ait ortalama değerinin önceden belirlenen değerden farklı olup olmadığını, incelenen bir değişken açısından bağımsız iki grup arasında fark olup olmadığını, incelenen bir değişken açısından herhangi bir grubun farklı koşullar altındaki tepkilerinde farklılığının olup olmadığını incelemesine yönelik hipotezleri test etmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir analiz yöntemidir.

Bundan başka yararlandığımız diğer testler kısa açıklamalarıyla şunlardır:

Ortalamaların karşılaştırılmasına ilişkin ortalama testlerinin tamamında hipotezler şu şekilde kurulmaktadır (Kalaycı, 2008: 82):

H_0 : Ortalamalar incelenen değişkenin grupları arasında farklı değildir.

H_1 : Ortalamalar incelenen değişkenin grupları arasında farklıdır.

Testin karar aşamasında p değeri 0,05 anlamlılık değerinden küçük ise H_0 hipotezi reddedilir ve ortalamaların incelenen değişkenin grupları arasında farklı olduğu şeklinde yorum yapılır, aksi takdirde yani p değeri 0,05 anlamlılık değerinden büyük ise H_0 hipotezi reddedilemez ve ortalamaların incelenen değişkenin grupları arasında farklı olmadığı şeklinde yorum yapılır.

Araştırmamız, anketimize katılımı sağlayan ve 103 öğretmenlerden oluşan örneklem grubunun verdiği cevaplar ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca seçilen örneklem grubunun anakütleyi/evreni yeterince temsil ettiği ve örneklem üzerinden anakütleyle genelleme yapılabileceği varsayılmıştır.

3.5. GEÇERLİK ve GÜVENİRLİK

Ankette kullanılan ölçeğin, elde edilen veriler ile geçerliliği ve iç tutarlılığı analiz edilmiştir. Ölçeğin verilen cevaplar doğrultusunda güvenilir sonuçlar verip vermeyeceği bilinmelidir. Bunun için de güvenilirlik analizi yapılarak Cronbach's Alfa değeri hesaplanmıştır.

Güvenilirlik analizinin amacı verilerin rastlantısallığını ölçmektir. Ölçekteki ifadelerle verilen cevaplar rastgele dağılım gösteriyorsa anket sonuçlarının güvenilir olduğu kanaate karar verilir. Güvenilirlik analizi, seçilen örneğin güvenilirliğini, tesadüflüğünü ve tutarlılığını test etmekte kullanılır. Sonucun güvenilir olup olmadığına Cronbach's Alpha () değerine göre karar verilir (Kalaycı, 2008: 405).

değeri,	0,00	< 0,40	ise	Güvenilir değil
	0,40	< 0,60	ise	Düşük güvenilirlikte
	0,60	< 0,80	ise	Oldukça güvenilir
	0,80	1,00	ise	Yüksek güvenilirdir.

Tablo 2.1. Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ho görü Ölçeği	0,937	27

Tablo 3.1'de Cronbach's alpha değerinin 0,937 olması ankette kullanılan ölçeğin yüksek güvenilir kategorisinde olduğunu göstermektedir. Buna göre ölçekteki önermelere verilen cevapların tutarlı olduğunu ve bu verilerin kullanılabilir olduğunu belirlenmiştir.

3.6. ARA TIRMADA KARILAŞIM SORUNLARI

Hoşgörü konusunda sayısız tanımlama var: ancak tolerans kavramının İngilizce'den geçmişi bir kavram olması, hoşgörü ile aynı anlama geliyormuş gibi gösterilmesi tolerans ve hoşgörü üzerine yazılmış eserlerde sorun yaratmaktadır. Sözcükün hem tolerans hem hoşgörü olarak kullanılması kavram kargaşasına sebep olmuş ara tırmayı etkilemiştir.

Ara tırma esnasındaki sorunlardan birisi iki kavramın birbirini yerine kullanılması, diğeri ise hoşgörü kavramının eğitim alanında yeterince yer almamasıdır. Bu yüzden eğitimde hoşgörü çalışmamızın temelini oluşturmasına rağmen, yeni bir çalışma konusu olduğu için konuyla ilgili çok fazla kaynak bulmak mümkün olmamıştır. Genellikle siyasi, dini, kültürel hoşgörü alanlarında kaynak bulunmuş, bu kategoriler incelendiğinde hoşgörü kategorisi incelenirken bunlar aydınlatıcı olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde anketteki sorulara verilen cevapların frekans ve yüzde dağılımları tablo ve grafiklerle gösterilmiştir ve yorumlanmıştır. Bu cevapların analiz edilmesi ve yapılan hipotez testleri sonucunda elde edilen bulguların yorumlanması ile araştırmamızın sonuçlarına ulaşılmıştır.

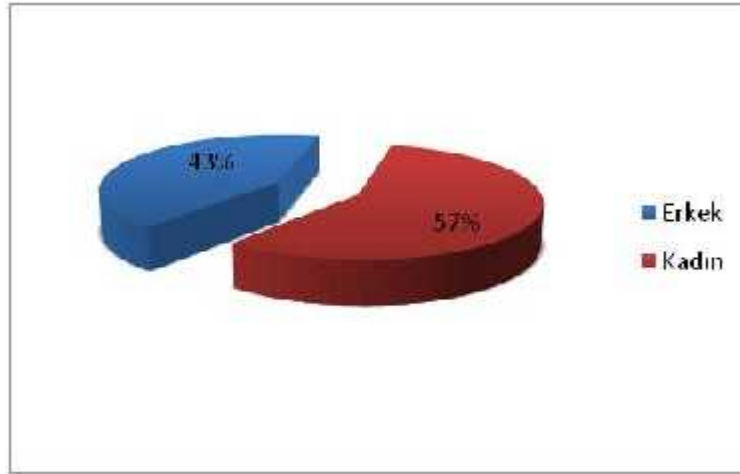
4.1. ÖRNEKLEM GRUBUNDAKİ KİŞİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde araştırmamıza katılan kişilerin cinsiyeti, yaşları, medeni durumu, yöneticilik geçmişi olup olmadığı ve meslekteki hizmet süresine ilişkin kişisel özellikleriyle ilgili durumları incelenmiştir ve karşılaştırmaları verilmiştir. Tablo 3.1’de örneklem grubundaki cinsiyetlerine göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 3.1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Erkek	43	41,7	42,6
Kadın	57	56,3	100,0
Toplam	103	98,1	

Ekil 3.1’de öğretmenlerin cinsiyetlerine ilişkin yüzde dağılım grafiği verilmektedir.

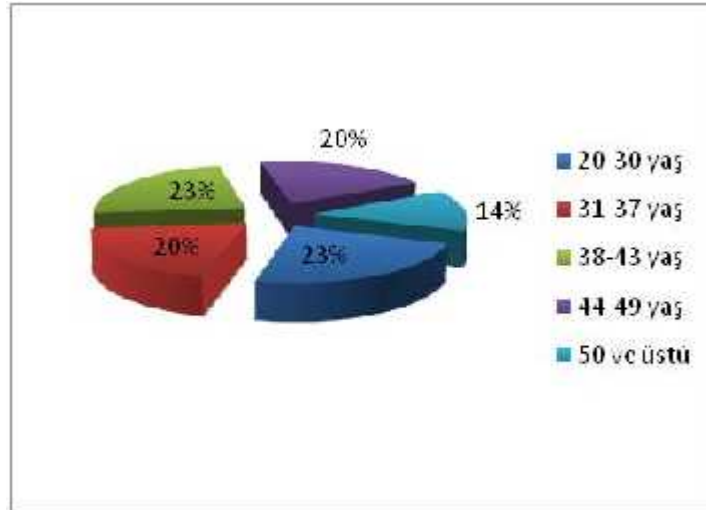
ekil 3. 1. Ö retmenlerin Cinsiyetlerine Göre Yüzde Da ılım Grafi i

Örnekleme grubunu oluşturan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde; %43'ü erkek, % 57'si kadındır. Tablo 3.2'te öğretmenlerin yaşlarına göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 3.2. Ö retmenlerin Ya ı Gruplarına Göre Da ılımı

Ya ı Grubu	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
20-30 ya	24	23,3	23,3
31-37 ya	20	19,4	42,7
38-43 ya	24	23,3	66,0
44-49 ya	21	20,4	86,4
50 ve üstü	14	13,6	100,0
Toplam	103	100,0	

ekil 3.2'de öğretmenlerin yaş gruplarına ilişkin yüzde dağılım grafiği verilmektedir.

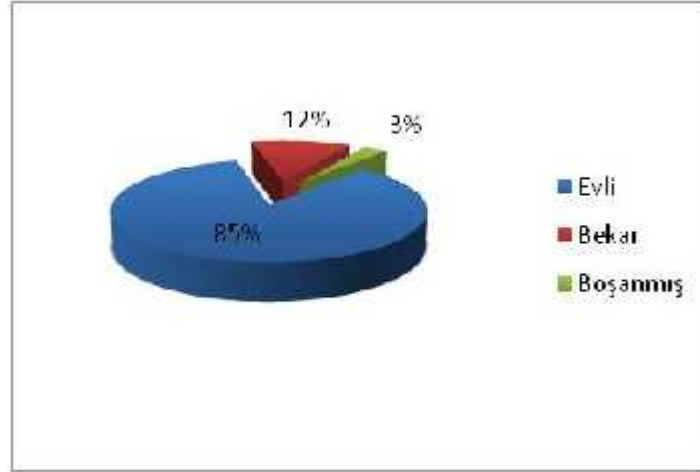
ekil 3.2. Ö retmenlerin Yaş Gruplarına Göre Yüzde Dağılım Grafiği

Örnekleme grubunu oluşturan öğretmenlerin yaş gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında; öğretmenlerin % 23'nün 20-30 yaş aralığında, %23'ü 38-43 yaş aralığında, %20'sinin 44-49 yaş aralığında, % 20'sinin 31-37 yaş aralığında ve % 14'nün 50 ve daha fazla bir yaşa sahip oldukları belirlenmiştir. Tablo 3.3'te araştırmamıza katılan öğretmenlerin medeni durumlarına ilişkin dağılım tablosu verilmiştir.

Tablo 3.3. Ö retmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evli	86	83,5	85,1
Bekar	12	11,7	97,0
Boşanmış	3	2,9	100,0
Toplam	103	98,1	

ekil 3.3'te öğretmenlerin medeni durumlarına göre yüzde dağılım grafiği gösterilmiştir.

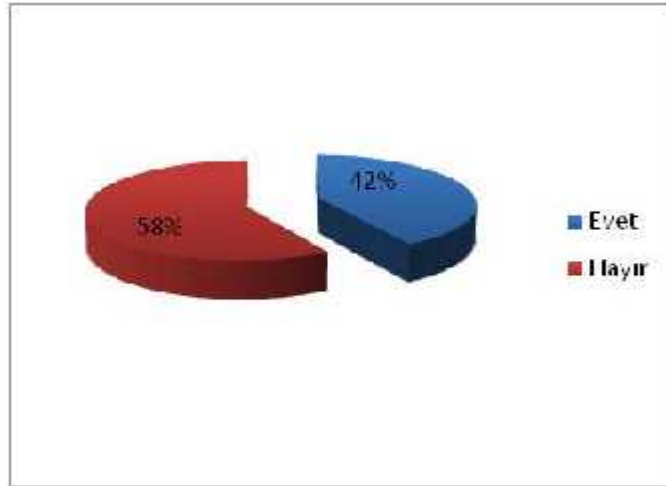
ekil 3.3. Ö retmenlerin Medeni Durumlarına Göre Yüzde Da ılım Grafi i

Örnekleme grubunda yer alan ö retmenlerin medeni durumlarına göre da ılımları incelendi inde; % 85'i evli, %12'si bekar ve % 3'ü bo anımı olduklarını belirtmişlerdir. Ara tırmamıza katılan ö retmenlere yöneticilik geçmi iniz var mı sorusu yönetilmi ve buna ili kin verdikleri cevaplar tablo 3.4'de gösterilmi tir.

Tablo 3.4. Ö retmenlerin Yöneticilik Durumlarına ili kin Da ılımı

Yöneticilik Durumu	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	42	40,8	41,6
Hayır	59	57,3	100,0
Toplam	103	98,1	

ekil 3.4'te ise ki ilerin yöneticilik durumlarına ili kin yüzde da ılım grafi i verilmi tir.

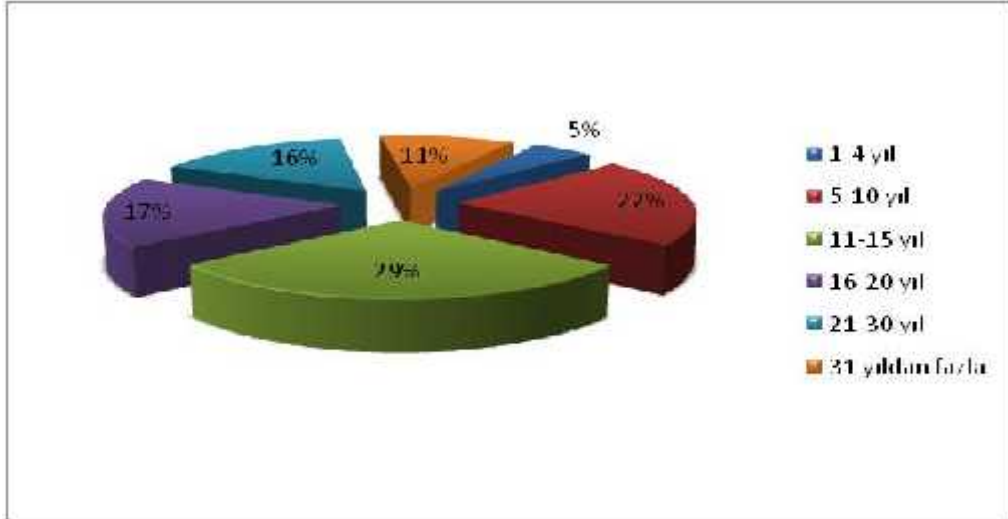
ekil 3.4. Ö retmenlerin Yöneticilik Durumlarına İlişkin Yüzde Dağılım Grafiği

Örnekleme grubunda yer alan öğretmenlerin yöneticilik yapma durumlarına ilişkin yüzde dağılım grafiği incelendiğinde; % 58'nin yöneticilik yapmadığı, % 42'sinin ise yöneticilik yaptıkları belirttikleri görülmektedir. Tablo 3.5'te örnekleme grubunda yer alan öğretmenlerin meslekteki hizmet sürelerine ilişkin dağılım tablosu verilmiştir.

Tablo 3.5. Ö retmenlerin Mesleki Sürelerine İlişkin Dağılımı

Mesleki Hizmet Süresi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1-4 yıl	5	4,9	4,9	4,9
5-10 yıl	23	22,3	22,3	27,2
11-15 yıl	30	29,1	29,1	56,3
16-20 yıl	18	17,5	17,5	73,8
21-30 yıl	16	15,5	15,5	89,3
31 yıldan fazla	11	10,7	10,7	100,0
Toplam	103	100,0	100,0	

ekil 3.5'te ise öğretmenlerin meslekteki hizmet sürelerine ilişkin yüzde dağılım grafiği verilmiştir.

ekil 3.5. Ö retmenlerin Mesleki Sürelerine İlişkin Yüzde Dağılım Grafiği

Örnekleme grubunda yer alan öğretmenlerin meslekteki hizmet sürelerine ilişkin dağılım incelendiğinde; öğretmenlerin % 29'unun 11-15 yıl, % 22'sinin ise 5-10 yıl arasında, % 17'si 16-20 yıl arasında, % 16'sı 21-30 yıl arasında, % 5'nin 1-4 yıl arasında, %11'nin ise 31 yıldan fazla bir süredir meslekte oldukları belirttikleri görülmektedir.

Ara tırmamızda örnekleme grubundaki öğretmenlerin sosyal bilgiler eğitiminde hoşgörü düzeylerinin incelenmesi ve hoşgörü algılarına ilişkin olan önermelere katılım düzeyleri incelenmiş ve buna ilişkin olarak tablo 3.6'da öğretmenlerin önermelere katılım düzeylerinin dağılımları ve ortalamaları verilmiştir.

Tablo 3.6. Önermelere İlişkin Dağılım

Önermeler	Ortalama	Std. Sapma	1		2		3		4		5	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2. Sosyal bilgiler öğretmenleri kişiler arası ilişkilerde adil davranmaya özen göstermelidir.	4,47	0,872	3	2,91	2	1,94	2	1,94	33	32,04	63	61,17
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri çevrelerine karşı hoşgörü ile yaklaşmalıdır.	4,46	0,883	3	2,91	2	1,94	3	2,91	32	31,07	63	61,17
4. Sosyal bilgiler dersindeki hoşgörü ortamı demokratik saygılı nesiller yetiştirilmesini sağlar.	4,45	0,789	1	0,97	3	2,91	4	3,88	36	34,95	59	57,28
1. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerden öğrencilerin düşünce ve duygularına saygı duymalıdır.	4,41	0,773	1	0,97	3	2,91	3	2,91	42	40,78	54	52,43
9. Sosyal bilgiler öğretmeni sınıfta hoşgörü ortamı oluşturabilmek için derste herkese eşit söz hakkı vermelidir.	4,36	0,873	3	2,91	2	1,94	3	2,91	42	40,78	53	51,46
10. Sosyal bilgiler öğretiminin hoşgörü	4,34	0,764	1	0,98	3	2,94	3	2,94	48	47,06	47	46,08

ortamında yapılması öğrencinin bilişsel, duygusal ve sosyal yönden olumlu gelişmesini sağlamaktadır.												
19. Sosyal bilgiler öğretmenlerinde hoşgörülerin sınıf içinde olumlu ortamı yaratır.	4,31	0,792	2	1,94	2	1,94	3	2,91	51	49,51	45	43,69
20. Sosyal bilgiler öğretmenlerinde hoşgörülerin öğrencilerin çevresine karşı duyarlı ve sorumlu davranmalarını sağlar.	4,29	0,736	0	0,00	4	3,88	5	4,85	51	49,51	43	41,75
5. Hoşgörüler düzeyleri yüksek olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalıştıkları kurumların da verimliliği ve kalitesi artmaktadır.	4,27	0,899	2	1,94	5	4,85	4	3,88	44	42,72	48	46,60
11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin de hoşgörülerin davranışları öğrencileri derslerde yönetimde önemli bir faktördür.	4,27	0,831	2	1,94	3	2,91	4	3,88	50	48,54	44	42,72
13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi bir model olabilmesi için hoşgörülerin olgusu üzerinde yeterli bilgi ve eğitim sahibi olması gerekmektedir.	4,27	0,865	3	2,91	2	1,94	4	3,88	49	47,57	45	43,69
8. Sosyal bilgiler dersinde hoşgörülerin ortamının gelişmesi öğrencilerde iddet,	4,23	0,866	2	1,94	3	2,91	8	7,77	46	44,66	44	42,72

hakaret gibi olumsuz davranı ların azalmasını sa lar.												
18. Sosyal bilgiler ö retiminde okul dı ı gerçekle tirilen etkinlikler (gezi, piknik, e itli organizasyon) kurum içi ho görü algısını yaratır.	4,20	0,746	0	0,00	4	3,88	8	7,77	54	52,43	37	35,92
17. Sosyal bilgiler ö retiminde okul içinde gerçekle tirilen etkinlikler kurum içi ho görü algısını yaratır.	4,19	0,715	0	0,00	4	3,88	6	5,83	59	57,28	34	33,01
7.Kar ılıklı ho görü algısının yaratılması için ho görü e itiminin sosyal bilgiler ö retimiyle peki tirilmesi gerekir.	4,18	0,837	2	1,94	2	1,94	10	9,71	50	48,54	39	37,86
12.Sosyal bilgiler ö retiminde katılımcı ho görüye dayanan bir ders müfredatı gerekmektedir.	4,18	0,837	2	1,94	4	3,88	4	3,88	56	54,37	37	35,92
16.Ö rencilerin e itli problemleri hakkında aileleriyle düzenli olarak görü en sosyal bilgisi ö retmenlerinin, ö rencilerine kar ı ho görü düzeyi daha yüksektir.	4,17	0,755	1	0,97	2	1,94	10	9,71	56	54,37	34	33,01
15. Sosyal bilgiler ö retiminde a ırı otoriter	4,13	0,871	1	0,97	6	5,83	9	8,74	50	48,54	37	35,92

davranı lar sınıftaki ho görü ortamını azaltmaktadır.												
14.Sosyal bilgiler ö retiminde ö retmenlerin, ho görü olgusunu içselle tirebilmesi için hizmet içi e itim alması gerekmektedir.	4,09	0,887	1	0,97	7	6,80	9	8,74	51	49,51	35	33,98
21. Sosyal bilgiler ö retmenleri sınıfta ö rencilerin dü üncelerini özgürce ifade edebilece i bir ortam yaratmalıdır.	3,86	1,394	11	10,68	13	12,62	2	1,94	30	29,13	47	45,63
22. Sosyal bilgisi ö retmenleri ö rencilere olumlu disiplin anlayı ı ile yakla malıdır.	3,86	1,312	9	8,91	12	11,88	4	3,96	35	34,65	41	40,59
6. Ho görü algısının yüksek olması için sosyal bilgiler derslerinin müfredatta artırılması gerekmektedir.	3,73	1,113	5	4,85	10	9,71	21	20,39	39	37,86	28	27,18
25. Sosyal bilgiler dersinde sınıfta ö rencileri güdülemek, ho ve sevilen bir ders haline getirmek için ödüllendirmeye gidilmelidir.	3,47	1,203	9	8,74	14	13,59	20	19,42	40	38,83	20	19,42
27. Aylık çalı ma programı yo un olan sosyal bilgisi ö retmenlerinin ho görü toleransları azdır.	3,28	1,183	5	4,85	30	29,13	15	14,56	37	35,92	16	15,53

23. Yöneticilik geçmi i olan sosyal bilgisi ö retmenlerinde ho görü düzeyleri azalır.	3,26	1,116	5	4,90	24	23,53	26	25,49	33	32,35	14	13,73
24. Sosyal bilgiler ö retmenlerinin özel hayatlarında ya adıkları problemler artıkça sınıf içi ho görü düzeyleri azalır.	3,25	1,228	7	6,93	27	26,73	19	18,81	30	29,70	18	17,82
26. Sosyal bilgisi ö retmenleri erkek ö rencilere kar ı daha ho görü ile yakla ırlar.	3,06	1,371	15	14,56	29	28,16	13	12,62	27	26,21	19	18,45

1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3:Fikrim Yok, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum ekinde kodlanmı tır. Tablo, ortalamaların azalan sıralamasında düzenlenmi tir. Ortalamanın yüksek olması, ilgili tutuma katılma derecesinin yüksekli ini i aret etmektedir. Tabloda üst sıralarda sorular örneklem grubunun daha çok katılım gösterdi i önermelerdir.

Çalı mamızda da vurgulandı ı gibi ö retmenlerin e itimde ho görü algısı önemlidir ve Sosyal Bilgiler e itimde ö retmenlerin ders ortamında ve ö retimlerinde ho görü algısıyla do rultulu bir yakla ım sürdürülmesi gerekmektedir.

Ara tırmanın amacına uygun olarak, Sosyal Bilgiler e itiminde ö retmenlerin algılarına göre, ho görü düzeyleri incelenmi tir. Çalı mamızda örneklemimiz Eski ehir li'nde ö retmenlik mesle ini yapmakta olan kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 103 ö retmenden olu maktadır. Ara tırmada veri toplama aracı olarak birincil verilere ula ılması amacıyla anket tekni inden yararlanılmı tir.

Çalı ma kapsamında hazırlanan ankette yer alan sorular örneklem grubundaki ki ilere cinsiyet, ya , medeni durumu, mezun oldu u okul, yöneticilik geçmi i olup olmadı ı, kıdem düzeyi ve meslekteki hizmet sürelerine ili kin sorular yöneltildi mi tir.

Veri toplama araçlarından biri olarak ö retmenlerin sosyal bilgiler e itiminde algılarına göre ho görü düzeylerini belirlemek üzere "ho görü algısı ölçe i" kullanılmı tir. Ki ilerin ho görü algısına ili kin ifadelerin yer aldı ı tutum ölçe ine verdikleri cevapları için be li likert ölçekte 27 önerme yer almaktadır.

Ankette kullanılan ho görü algısına ili kin tutum ölçe inin, elde edilen veriler ile geçerli i ve iç tutarlılı ı analiz edildi mi ve Güvernirlik analizi sonucunda Cronbach's alpha de erinin 0,937 bulunmu tur. Bu de er ankette kullanılan ho görü algısına ili kin tutum ölçe inin yüksek güvenilir kategorisinde oldu unu göstermektedir. Buna göre ölçekteki önermelere verilen cevapların tutarlı oldu u ve bu verilerin kullanılabilir oldu u belirlenmi tir.

Çalı mamızda toplanan verilerin de erlendirilmesi ve analizinde SPSS 18.0 istatistik paket programı kullanılmı tir. Anketteki tüm sorulara ve ölçekteki önermelere verilen cevaplara ait frekans ve yüzde da ılımları hesaplanmı , bu da ılımlar tablo ve grafiklerle gösterildi mi tir. Buna ili kin olarak u sonuçlara ula ıldı mı tir:

Ö retmenlerin cinsiyetlerine göre da ılımları incelendi inde; %43'ü erkek, % 57'si kadın oldu u; ya gruplarına göre da ılımlarına bakıldı ında; ö retmenlerin % 23'nün 20-30 ya aralı ında, %23'ü 38-43 ya aralı ı, %20'sinin 44-49 ya aralı ında, % n20'sinin 21-37 ya aralı ında ve % 14'nün 50 ve daha fazla bir ya a sahip oldukları; medeni durumlarına da ılımları incelendi inde; % 85'i evli, %12'si bekar ve % 3'ü bo anmı olduklarını belirtmi lerdir.

Yöneticilik yapıp yapmama durumları incelendi inde;% 58'nin yöneticilik yapmadı ı, % 42'sinin ise yöneticilik yaptıkları belirttikleri görülmektedir. Ö retmenlerin meslekteki hizmet sürelerine ili kin da ılım incelendi inde; % 29'nun 11-15 yıl, % 22'sinin ise 5-10 yıl arasında ,% 17'si 16-20 yıl arasında, % 16'sı 21-30 yıl arasında, % 5'nin 1-4 yıl arasında, %11'nin ise 31 yıldan fazla bir süredir meslekte oldukları belirttikleri görülmektedir.

Ara tırmamızda örneklem grubundaki ö retmenlerin Sosyal Bilgiler e itiminde ho görü düzeylerinin incelenmesi ve ho görü algılarına ili kin olan önermelere katılım düzeyleri incelenmi ve ö retmenlerin ho görü algısına ili kin önermelere katılıyorum yönünde cevaplar verdikleri görülmektedir. Ortalamalarına bakıldı ında $3,06 \pm 1,116$ ile $4,47 \pm 0,877$ arasında de i ti i belirlenmi tir.

Da ılıma baktı ımızda çalı mamıza katılan ki ilerin ho görü algısına ili kin ifadelere verdikleri cevaplar göre ki ilerin en çok katılım gösterdi i önermelerin: "Sosyal bilgiler ö retmenleri ki iler arası ili kilerde adil davranmaya özen göstermeli ve çevrelerine kar ı ho görü ile yakla maları gerekti i, sosyal bilgiler dersindeki ho görü ortamı demokratik saygılı nesiller yeti tirilmesini sa ladı ını, Sosyal Bilgiler ö retmenleri ö retimden ö rencilerin dü ünçe ve duygularına saygı duymalı ve Sosyal Bilgiler ö retmeni sınıfta ho görü ortamı olu turabilmek için derste herkese e it söz hakkı vermeli" ekindeki ifadelere büyük ço unlu unun kesinlikle katılıyorum yanıtını vermi oldukları belirlenmi tir.

Çalı mamıza katılan ki iler “Sosyal Bilgiler ö retmenleri erkek ö rencilere kar ı daha ho görü ile yakla ırlar.” en az katılım göstermi lerdir. Burada ö retmenlerin %29’u bu ifade için ne katılıyorum ne katılmıyorum ekinde, % 15’i katılmıyorum ekinde cevap vermi tir. Çalı mamızda genel olarak katılıyorum ekinde cevap verildi i ancak bu önerme için katılmıyorum cevabını verenlerin yüksek oldu u görülmektedir.

Çalı mamızda ö retmenlerin ho görü düzeyleri belirlemek amacıyla algılarına ili kin anket sorularında önermelere katılım düzeyleri incelenmi ve buna ili kin olarak demografik özelliklerine göre ho görü algılarında farklılık olup olmadı ı ara tırılmı tır. Ö retmenlerin cinsiyetlerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin önermelere katılım düzeylerinde farklılık olup olmadı ını belirlemek amacıyla ba ımsız t testi uygulanmı tır. Ancak t testi varsayımlarından biri olan veriler normal da ılımı sa lamadı ından dolayı Non parametrik testlerden biri olan Mann Whitney U testi uygulanmı tır. Analiz sonucuna göre; H_1 hipotezi için ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri cinsiyetlere göre ($p=0,047 < 0,05$ oldu undan) farklılık gösterdi i belirlenmi tir. Farklılı na ili kin olarak sıra ortalamaları inceledi imizde kadın ö retmenlerin erkek ö retmenlere göre daha olumlu yanıtlar verdikleri, ho görü düzeylerinin daha yüksek oldu u görülmektedir.

Ö retmenlerin ya gruplarına göre ho görü düzeylerine ili kin ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı incelendi inde ise; H_2 hipotezi için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ki ilerın ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin cevapları ya gruplarına göre ($p=0,332 > 0,05$ oldu undan) farklılık göstermedi i belirlenmi tir.

Çalı mamıza katılan ö retmenlerin medeni durumlarına göre ho görü düzeylerine ili kin ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı ara tırılmı tır. H_3 hipotezi için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ki ilerın ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin cevapları medeni durumlarına göre ($p=0,206 > 0,05$ oldu undan) farklılık göstermedi i belirlenmi tir.

Ö retmenlerin yöneticilik yapıp yapmamalarına göre ho görü algılarına ili kin önermeleri içeren tutum ölçe ine katılım dereceleri arasında farklılık olup olmadı ını belirlemek amacıyla Non parametrik testlerden Mann-Whitney U testi uygulanmı tır. Bu analiz sonucunda; H_4 hipotezi için ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri yöneticilik yapma durumlarına göre ($p=0,018<0,05$ oldu undan) farklılık gösterdi i belirlenmi tir. Faklılı na ili kin olarak sıra ortalamaları inceledi imizde yöneticilik yapmamı olan ö retmenlerin yöneticilik yapmı olan ö retmenlere göre daha olumlu yanıtlar verdikleri, ortalama puanlarının daha yüksek oldu unu bundan dolayı ho görü düzeylerinin daha yüksek oldu u sonucuna ula ılmı tır.

Çalı mamıza katılan ö retmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı incelenmi ve H_5 hipotezi için yapılan Mann Whitney U Testi sonucunda ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri meslekteki hizmet sürelerine($p=0,030 < 0,05$ oldu undan) farklılık göstermektedir. Faklılı na ili kin olarak yapılan Post-Hoc Tukey testi sonucuna göre meslekteki hizmet süresi 31 yıldan fazla olan ö retmenlerin hizmet süresi 16-20 yıl arasında olan ö retmenlere göre katılım düzeylerinde farklılık oldu u, daha olumlu yanıtlar verdikleri, yine meslekteki hizmet süresi 31 yıldan fazla olanlar ile meslekteki hizmet süresi 1-4 yıl arasında olanlar arasında farklılık oldu u sonucuna ula ılmı tır.

Buna ili kin olarak ö retmenlerin ho görü düzeyleri ve algıları incelendi inde; medeni ve ya larına göre ö retmenlerin ho görü algılarında farklılıklar olmadı ı ancak kadın ö retmenlerin erkek ö retmenlere göre daha ho görülü bir yakla ım izledi i sonucu elde edilmi tir. Yine yöneticilik yapmamı olan ö retmenlerin yöneticilik yapanlara göre daha ho görülü bir tutumu olmadı gerekti i çalı mamızda öne çıkan unsurlar olmu tur. Burada disiplin ve idare yönetiminin ho görü düzeyini etkiledi ini söylenebilmektedir. Bunun dı nda ö retmenlerin meslekteki hizmet süreleri onların ho görü algılarında farklılıklar yarattı ı çalı mamız sonucunda elde edilen sonuçlardan birisidir.

Tablo 3.6 incelendi inde örneklem grubundaki öğretmenlerin hoş görü algısına ilişkin önermelere katılıyorum yönünde cevaplar verdikleri görülmektedir. Ortalamalarına bakıldığında $3,06 \pm 1,116$ ile $4,47 \pm 0,877$ arasında değerleri belirlenmiştir. Dağılıma baktığımızda çalışmamıza katılan öğretmenlerin hoş görü algısına ilişkin ifadelerine verdikleri cevaplar göre öğretmenlerin en çok katılım gösterdiği önermeler şunlardır:

- 2. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrenciler arasında adil davranmaya özen göstermelidir.
- 3. Sosyal bilgiler öğretmenleri çevrelerine karşı hoş görü ile yaklaşmalıdır.
- 4. Sosyal bilgiler dersindeki hoş görü ortamı demokratik saygılı nesiller yetiştirilmesini sağlar.
- 1. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerden öğrencilerin düşünce ve duygularına saygı duymalıdır.
- 9. Sosyal bilgiler öğretmeni sınıfta hoş görü ortamı oluşturabilmek için derste herkese eşit söz hakkı vermelidir.

Bu bilgilerden Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin adalet, çevrelerine karşı hoş görü, demokrasi, duygu ve düşünceye saygı, eşit söz hakkı gibi değerlere önem verdiği sonucuna gidilebilir.

Tablo 3.6 'daki dağılımlar incelendi inde; öğretmenlerin % 61'i "Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrenciler arasında adil davranmaya özen göstermelidir." ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Yine öğretmenlerin %61'i "Sosyal bilgiler öğretmenleri çevrelerine karşı hoş görü ile yaklaşmalıdır" ifadesine, %57'si "Sosyal bilgiler dersindeki hoş görü ortamı demokratik saygılı nesiller yetiştirilmesini sağlar.", % 52'si "Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerden öğrencilerin düşünce ve duygularına saygı duymalıdır." ve öğretmenlerin % 51'i "Sosyal bilgiler öğretmeni sınıfta hoş görü ortamı oluşturabilmek için derste herkese eşit söz hakkı vermelidir." ifadelerine kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Çalı mamıza katılan ki iler “Sosyal bilgisi ö retmenleri erkek ö rencilere kar ı daha ho görü ile yakla ırlar.” en az katılım göstermi lerdir. Burada ö retmenlerin %29’u bu ifade için ne katılıyorum ne katılmıyorum ekinde, % 15’i katılmıyorum ekinde cevap vermi tir. Çalı mamızda genel olarak katılıyorum ekinde cevap verildi i ancak bu önerme için katılmıyorum cevabını verenlerin yüksek oldu u görülmektedir.

Ö retmenlerin algılarına göre ho görü düzeylerine belirlemek için çalı mamızda yer alan ho görü algısı ölçe ini içeren önermelerin puan ortalamaları alınmı tır. Ö retmenlerin cinsiyetlerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin önermelere katılım düzeylerinde farklılık olup olmadı ını belirlemek amacıyla ba ımsız T testi uygulanmı tır. Ancak t testi varsayımlarından biri olan veriler normal da ılımı sa lamadı ından dolayı Non parametrik testlerden biri olan Mann Whitney U testi uygulanmı tır. Tablo 3.7’de bu analize ili kin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 3.7. Ö retmenlerin Cinsiyeti le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki İli ki

Cinsiyet	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamları	Mann-Whitney U Test istatisti i De eri	p
Erkek	43	44,27	1903,5	957,500	,047
Kadın	58	55,99	3247,5		
Toplam	101				

Tablo 3.7 incelendi inde; H_1 : “Ö retmenlerin cinsiyetlerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.” Hipotezi için yapılan Mann Whitney U Testi sonucunda ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri cinsiyetlere göre ($p=0,047 < 0,05$ oldu undan) farklılık gösterdi i belirlenmi tir. Faklılı ına ili kin olarak sıra ortalamaları inceledi imizde kadın ö retmenlerin erkek ö retmenlere göre daha olumlu yanıtlar verdikleri, ortalama puanlarının daha

yüksek oldu unu bundan dolayı ho görü düzeylerinin daha yüksek oldu u görülmektedir.

Çalı mamızda örneklem grubundaki ki ilerin ya gruplarına göre ho görü düzeylerine ili kin ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı incelenmi buna ili kin sonuçlar tablo 3.8’de verilmi tir.

Tablo 3.8. Ö retmenlerin Ya Grupları le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki

Ya Grupları	N	Ortalama	Std. Sapma	Ortalamanın Std. Hatası	F	p
20-30 ya	24	4,083	,3747	,0765	1,163	,332
31-37 ya	20	4,135	,4862	,1088		
38-43 ya	24	4,127	,6440	,132		
44-49 ya	21	3,983	,6544	,143		
50 ve üstü	14	3,763	,7234	,193		
Toplam	103	4,039	,5788	,057		

Tablo 3.8 incelendi inde; H_2 : “Ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine katılım düzeyleri ya gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.” Hipotezi için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ki ilerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin cevapları ya gruplarına göre ($p=0,332 > 0,05$ oldu undan) farklılık göstermedi i belirlenmi tir.

Çalı mamıza katılan ö retmenlerin medeni durumlarına göre ho görü düzeylerine ili kin ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı incelenmi buna ili kin sonuçlar tablo 3.9 ‘da verilmi tir.

Tablo 3.9. Ö retmenlerin Medeni Durumları ile Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki İlişki

Medeni Durum	N	X	S	Ortalamanın Std. Hatası	F	p
Evli	86	3,996	0,605	0,065	1,608	,206
Bekar	12	4,241	0,333	0,096		
Boşanmış	3	4,420	0,593	0,342		
Toplam	101	4,037	0,584	0,058		

Tablo 3.9 incelendiğinde; H_3 :“Ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçüüne katılım düzeyleri medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.” Hipotezi için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ki ilerin ho görü algısı tutum ölçüüne ilişkin cevapları medeni durumlarına göre ($p=0,206 > 0,05$ olduğundan) farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Ö retmenlerin yöneticilik yapıp yapmamalarına göre ho görü algılarına ilişkin önermeleri içeren tutum ölçüüne katılım dereceleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız T testi uygulanmış ancak veriler normal dağılımdan dolayı ö retmenlerin ho görü algılarında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Non parametrik testlerden Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bu teste ilişkin sonuçlar tablo 3.10’da yer almaktadır.

Tablo 3.10. Ö retmenlerin Yöneticilik Yapıp Olma Durumları ile Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki İlişki

Yöneticilik Yapıp Olma Durumu	N	Sıra Ortalamaları	Sıra Toplamları	Mann-Whitney U Test istatistiği Değeri	p
Evet	42	42,81	1798,00	895,000	,018
Hayır	59	56,83	3353,00		

Toplam	101			
--------	-----	--	--	--

Tablo 3.10 incelendi inde; H_4 : “Ö retmenlerin yöneticilik yapma durumlarına göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.” Hipotezi için yapılan Mann Whitney U Testi sonucunda ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri yöneticilik yapma durumlarına göre ($p=0,018<0,05$ oldu undan) farklılık gösterdi i belirlenmi tir. Farklılı na ili kin olarak sıra ortalamaları inceledi imizde yöneticilik yapmamı olan ö retmenlerin yöneticilik yapmı olan ö retmenlere göre daha olumlu yanıtlar verdikleri, ortalama puanlarının daha yüksek oldu unu bundan dolayı ho görü düzeylerinin daha yüksek oldu u görülmektedir. Son olarak çalı mamıza katılan ö retmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine katılma dereceleri arasında farklılık olup olmadı ı incelenmi buna ili kin sonuçlar tablo 3.11 ‘de verilmi tir.

Tablo 3.11. Ö retmenlerin Meslekteki Hizmet Süreleri le Ho görü Algısı Tutumları Arasındaki li ki

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	F	P
1-4 yıl	5	4,274	0,226	0,101	2,598	,030
5-10 yıl	23	4,092	0,387	0,081		
11-15 yıl	30	3,994	0,624	0,114		
16-20 yıl	18	4,317	0,378	0,089		
21-30 yıl	16	3,970	0,576	0,144		
31 yıldan fazla	11	3,595	0,891	0,269		
Toplam	103	4,039	0,579	0,057		

Tablo 3.11 incelendi inde; H_5 : “Ö retmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.” Hipotezi için yapılan Mann Whitney U Testi sonucunda ö retmenlerin ho görü algısı tutum ölçe ine ili kin katılım

düzeyleri meslekteki hizmet sürelerine ($p=0,030 < 0,05$ oldu undan) farklılık gösterdi i belirlenmi tir. Farklılı na ili kin olarak yapılan Post- Hoc Tukey testi sonucuna göre meslekteki hizmet süresi 31 yıldan fazla olan ö retmenlerin hizmet süresi 16-20 yıl arasında olan ö retmenlere göre katılım düzeylerinde farklılık oldu u, daha olumlu yanıtlar verdikleri, yine meslekteki hizmet süresi 31 yıldan fazla olanlar ile meslekteki hizmet süresi 1-4 yıl arasında olanlar arasında farklılık oldu u belirlenmi tir.

4.2. TARTI MA

Ö retmen adaylarının ho görü algılarının farklı de i kenler açısından incelenmesi çalı mamızdan elde edilen bulgular ı ında a a ıda tartı ma süreci gerçekle tirilmi tir. Ancak yapılan literatür çalı malarında gerek örneklem grubu, gerekse kullanılan ölçüm araçları bazında benzer ara tırma sonuçlarına çok fazla rastlanamamı tır.

Bu çalı ma ö retmenlerin sahip oldu u ho görü de eri alanında yapılmı ilk çalı malardan biri olup sonuçları itibariyle, Türkiye’de yapılan önceki ara tırmalara benzer özellikler ta ımaktadır. Ara tırma sonucunda ö retmen adaylarının ho görü algılarının farklı de i kenler açısından incelenmesi esas alınmı tır. Ayrıca ülkemizde bu alanda yapılan çalı maların sonuçlarının daha genel geçer hale gelmesi için ülkemizin di er bölgelerinde de benzer ara tırmaların yapılarak sonuçlarının bilim dünyası ile payla ılmasına ihtiyaç duyulmaktadır

BE NC BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNER LER

Bu çalıı madan çıkan en genel sonuç; ö retmenlerin e itimde ho görü anlayı ının ilke olarak ciddi düzeyde önemsendi ini göstermektedir. Bu durum sosyal bilgiler e itiminde ö retmenlerin ders ortamında ve ö retimlerinde ho görü algısıyla do rultulu bir yakla ım sürdürmesi gerekti inin kabul edildi ini ortaya koymaktadır.

Bu tezin di er çıkarımlarını, her zaman ihtiyat payı koyarak öyle belirtebiliriz: Her eyden önce, görü tü ümüz ö retmenlerin neredeyse hepsi ho görü de erinin öneminin farkındadır. Bir duygu olarak ho görünün sadece ö rencilere yönelik tutum ve davranı larda gösterilmesi de il, hayatın her alanında benimsemek gerekti i izlenimi elde edilmi tir. Ö retmenlerde ho görüye ili kin temel anlayı ve kavrayı nın, teorik bir okuma veya bilgiden daha çok, halk nezdindeki algılardan kaynaklanmaktadır. Sözgelimi, “öteki”nin de er yargılarına ve dü üncelerine saygı göstermekten çok, bir kimsenin yaptı ı hatayı görmezden gelmek gibi bir algının hâkim oldu u anla ılmı tir. Bu durum, ö retmenlerin ho görüyü kendisinin âdeta lütfetdi i bir hareket olarak anladı nı, buna kar ılıklı bir kurum olarak henüz benimseyemedi ini ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarına da geçen Fatih Sultan Mehmet’in stanbul’u fethi sonrası Ortodoks Hristiyanlar ve bunlardan ba ka di er unsurlara dinlerinin istedi i hayat tarzını ya ama hürriyetinin, genel olarak ho görü olarak anlamlandırılması, bugünkü anlayı larımızı da etkiledi i dü ülebilir. Dolayısıyla Türkiye’de kültürün böyle bir ho görüyü zaten yüzyıllardır barındırdı nı biliyoruz. Türkiye’de, bir bakıma kültür kodu haline gelmi ho görünün, “ho görmek” biçiminde büyüklerin küçüklerine gösterebilece i tahammülün de adı olmu tur. Ancak imdilerde çe itli etkenlerle küresel ölçekte öne çıkan ho görünün, sadece yukarıda belirtilen anlayı ı içermedi i, hatta bundan daha fazlasını anlattı ı ortadadır. Bugün ho görünün

kategorik birçok çeşitli ile karşılaşabilirsek de, bizim odaklandığımız e-İTİM'de hoş görünüm, öğrencilere e-İTİM davranma, adil olma, farklı düşüncelerine saygılı olma gibi somut tutum ve davranışları teşvik etmektedir. Bu noktada, bu tez için görüşümüz öğretmenlerin önemli bir kısmı, anketimizde bununla ilgili sorulara kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir. O halde, öğretmenlerin de kültürel hoş görüden başkalarına e-İTİM'deki hoş görünümün önemini farkında oldukları söylenebilir.

Son olarak, özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yapması gereken birkaç somut uygulama önerilebilir. İlk olarak, hoş görünüm sadece duyusal olmadıkça aynı zamanda derin okuma gerektiren çok yönlü bilişsel bir ifade etmesi vurgusu yapılmalıdır. Bunun için temel okuma listesinin öğretmenlere iletilmesi yararlı olabilir. Bundan sonra hoş görüye dair asgari düzeyde kazanım sahibi olacakları düşünülen öğretmenlerin e-İTİM ortamında bunu uygulaması zor olmayacaktır. Hoş görüye dair farkındalığı artırmak için sözcükleri öğretmenler odasında çeşitli görsellerin (afiş, fotoğraf, grafik) asılması da etkili olacaktır. Bununla birlikte dünyadaki farklı hoş görü uygulamalarının videolarının yine öğretmenler arasında paylaşımı neler yapılabileceğine ilişkin ufku genişletebilecektir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığıyla işbirliği gidilerek hoş görüyü çeşitli boyutlarıyla anlatan etkinlik örnekleri hazırlanması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıklan, M. (2010). Sosyal Bilgiler E itiminde Yeni Yaklaşımlar: Çokkültürlü ve Küresel E itim, *İköretim Online*, 9(3), 1226-1237, <http://ilkogretim-online.org.tr> (28.07.2011).
- Akba , O. (2008). De er E itimi Akımlarına Genel Bir Bakı , *De erler E itimi Dergisi*, 6 (16), 9 -27.
- Akengin, H. vd. (2002). İköretim 4. ve 5. Sınıf Ö rencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ile İgili Görü leri, *Marmara Üniversitesi Atatürk E itim Fakültesi E itim Bilimleri Dergisi*, Sayı 16, 1-12.
- Arabacı, B. (2005). Ö renme Ö retme Sürecine Ö rencilerin Katılımı ve Sınıfta Demokrasi, *Ça da E itim Dergisi*, Sayı 316, 20-27.
- Aslan, Ö. (Tarihsiz). Ho görü ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açından Analitik Bir Yaklaşım.
- Atalay, Y. (2008). Felsefi Açından Tolerans ve Ho görü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Ate , T. (2007). *Ho görü ve Uzlaşma*. Nesa Basım, İstanbul.
- Bacanlı, H. (2005). *Duygusal Davranı E itimi*, Nobel Yayın Da itım, Ankara.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyusal Davranı E itimi*, Nobel Yayın Da itım, Ankara.
- Baechler, J. (1995). Politikada Ho görü ve Sınırları: Ho görü. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Bacı, . (2007). Emilé ve Çocu un Sosyal E itimi, *E itim Klasikleri ncelemeleri*, (Editör: Ata, B. Bacı), . Pegem Yayıncılık, Ankara.

- Bahadır, M. (2007). Türkiye’de Farklı Dini Gruplar Açısından Dinlerarası Diyalog. Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Bal, U. G. (2004). Çocuklar ve Değerler Eğitimi, *Çocuk Çocuk Dergisi*, 45, 18-20.
- Barsak, F. (Tarihsiz). Türkiye’de Hoşgörü Üzerine Özgürlükçü Bir Bakı Hoşgörü İkesine Kısa Bir Giriş. 1-9.
- Barth, James L. Demirtaş A. (1997). *İkinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi*, YÖK-Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara.
- Başar, H. (1999). *Sınıf Yönetimi*, MEB Yayınları Bilim Kültür Eserleri Dizisi, İstanbul.
- Başaran, . (1995). Hoşgörü ve Eğitim, *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No:2, Ankara.
- Başoğlu, . (1995). Tarihten Bir Örnek: Türk Toplumunu. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler Kitabı. Antalya.
- Battal, E. (2008). Türkiye’de Dinlerarası Diyalog Çalışmaları, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Baydak, P. (2009). İkinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanan Sorunların Değerlendirilmesi, *Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, Adana.
- Bayrakdar, M. (2009). *Dinlerarası Diyalog ve Beklenenler*. 1. Baskı, Beyaz Kule Yayınları, Ankara.

- Bolay, S. H. (2007). A kın De erler Buhranı, *De erler ve E itimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, stanbul.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlü ü*, Paradigma Yayınları. stanbul.
- Cin, H. (1995). Mevlana ve Ho görü. *Ho görü Yılında Mevlana*. Bilimsel ve Kültürel Ara tırmalar Vakfı, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Co an, E. (1990). *Makalât*, Hacı Bekta i Veli. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Çetin, . (2004). De i en De erler ve E itim, *Milli E itim Dergisi*, Ankara. Sayı: 161, 1-10.
- Co kun, D. (2011). İkö retim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde De erler E itimi, (Denizli li Örne i). Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Çubukçu, A. (1994). “*nsan Hakları, Ho görü ve Mevlana*” *Sempozyumu*. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Konya.
- Da ılı, R. Ç. (1995). E itimde Ho görü, *Ho görü ve E itim Toplantısı*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi E itim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No:2, Ankara
- Davies, I. (1996). “Education for European Citizenship and the Teaching and Learning of History” *Teaching for Citizenship in Europe*, (Editör: Osler, A. Rathenow F. Starkey H.) Trentham Books London: Trentham Books.
- Demircio lu, . H. Tokdemir, M. A. (2008). De erlerin Olu turulma Sürecinde Tarih E itimi: Amaç, lev ve çerik, *De erler E itimi Dergisi*, 6(15), 69-88.

- Demircio lu, . H. Mutluer, C. Demircio lu, E. (2011). Sosyal Bilgiler Ö retmen Adaylarının Demokratik Ö retmen Nitelikleri Hakkındaki Görü leri, *Kastamonu E itim Dergisi*, 19(2), 579.
- Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgilerde Bilgi, Beceri ve De erlerin Kazandırılması. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ö retimi*, içinde (Editör: Ya ar .) Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi, Eski ehir.
- Deveci, H. ve Çengelci, T. (2006). Sosyal Bilgiler Dersinde Duygusal Zekânın Geli tirilmesi, *II Sosyal Bilimler E itimi Kongresi Kitabı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi E itim Fakültesi, Milli E itim Basımevi, Van.
- Deveci, H. Dal, S. (2006). Ö retmen Adaylarının Ulusal De erlere li kin Görü leri, *III. Uluslararası Ö retmen Yeti tirme Sempozyumu'nda Sunulan ve Basılan Bildiri*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Dindi, E. (2006). Hacı Bekta i Veli'de Kur'an Anlayı ı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, zmir.
- Do an, . (2001). *Vatanda lık Demokrasi ve nsan Hakları*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Do an, . (2004). *Toplum ve E itim Sorunları Üzerinde Felsefi ve Sosyolojik Tahliller*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Do an, L. (1995). slam'da Dinlerarası Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler Kitabı. Antalya. (129-136).
- Do an, Y. Sezer, G. O. (2009). A Factor Analysis Study on the Skills and Values Covered in the Social Studies Course, *İkö retim Online*, 8(2), 499-509 <http://ilkogretimonline.org.tr> (28.07.2011).

- Do anay, A. (2002). *Sosyal Bilgiler Ö retimi Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ö retimi*, (Editörler: Öztürk, C. Dilek, D.) PegemA Yay, Ankara.
- Ek i, H. (2003). Temel nsani De erlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter E itimi Programları, *De erler E itimi Dergisi*, (1)1, 79-96.
- Erden, M. (2004). *Ö retmenlik Mesle ine Giri* , Alkım Yayınları, stanbul.
- Erden, M. (1996). *Sosyal Bilgiler Ö retimi*, Alkım Yayınları, stanbul.
- Erdo an, . (2002). *Yeni Bir Bin Yıla Do ru Türk E itim Sistemi*, Sistem Ya-yıncılık, stanbul.
- Evin, . Kafadar, O. (2004). İlkö retim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel De erler Yönünden çerik Çözümlemesi, *Türk E itim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-302.
- Eyübo lu, . (1995). Geçmi in De erlerini Anlamak. *Ho görü ve Hacı Bekta Veli Paneli*. TBMM Basımevi Müdürlü ü, Ankara.
- Fı lalı, E. (1995). slam ve Di er Dinler. Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Fidan, N. K. (2009). Ö retmen Adaylarının De er Ö retimine li kin Görü leri, *Kuramsal E itimbilim*, 2(20), 1-18.
- Fidan, N, Erden M. (2001). *E itime Giri* , Alkım Yayınları, stanbul.
- Fukuyama, F. (1993). *Tarihin Sonu ve Son nsan*. Simavi Yayınları, stanbul.
- Genç, Z, Eryaman, Y. (tarihsiz). De i en De erler ve Yeni E itim Paradigması, "Changing Values and New Education Paradigm", *Sosyal Bilimler Dergisi*. 89-102.

- Göebakan, Y. (2010). Türk Kültüründeki Ho görü Anlayışının Tarihsel ve Kültürel Kaynakları ve Bu Anlayışın Kültür Varlıklarına Yansımaları, .Ülahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul.
- Gömlüksiz, M. N (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları. (Elazığ İli Örneği), *Değerler ve Etikimi Uluslararası Sempozyumu*, Değerler Etikimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Gözübüyük, M. (2002). *Türkiye’de Demokrasi ve Ho görü Kültür ve Etikiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Etikimi Bilimleri Enstitüsü.
- Gözütok, D. (2004). *Öğretmenlik Etimi Geliştiriyorum*, Siyasal Kitap Evi, Ankara.
- Güleryüz, N. (1995). Tarihten Bir Örnek: Türk Toplumunu. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler Kitabı. Antalya, (203-206).
- Gültekin, F. (2007). Tarih Dersinde Öğretilen ve Közülüne Geçen Değer Öğretiminin Yeni Yaklaşımlarının Öğrencilerin “Ho görü” Değeri Anlayışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gündüz, M. (1995). *Ho görü ve Etikimi Toplantısı*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Etikimi Bilimleri Fakültesi ortak Yayın No: 2, Ankara.
- Günay Ü. (1990). Religion, Cultures and Tolerance Past and Present. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları. Ankara.
- Güner, A. (1995). Türk Kültüründe Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya. 77-80.

- Güven, B. vd. (2005). Hayat Bilgisi Dersi Amaçlarının Demokratik Davranı lar Kazandırma Açısından ncelenmesi, *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-13.
- Hançerlio lu, O. (2000). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*, Cilt 2, Remzi Kitabevi, stanbul, 2000.
- Hem inli, H. (2007). Din ve Ho görü: mkân ve Sınırlılıklar – slam Dini Örne i- Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Van.
- lisaka, Y. (1995). Dinler ve Ho görü, Ho görü, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- mamo lu, E. O. Aygün, K. Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara De erler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen, Zaman, Ku ak ve Cinsiyet Farklılıkları, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 1-22.
- nan, S. (2005). *Popüler Tarih Sözlü ü*. Adres Yayınları, Ankara.
- sen, G., Veysel B.(2002). *Ben ve Toplum*, Om Yayınevi, stanbul.
- Jolly, A. (1996). Tolerance: mplications for Educators, *Teaching for Citizenship in Europe*, Editör: Osler, A., Rathenow F., Starkey H., Trentham Books, London.
- Kafeso lu, . (2005). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Yayınları, stanbul.
- Kalaycı, . (2008). *SPSS Uygulamalı Çok De i kenli statistik Teknikleri*, Ankara, Asil Yayın Da ıtım.
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir De erler E itimi?, *De erler ve E itimi Uluslararası Sempozyumu*, De erler E itimi Merkezi Yayınları, stanbul.

- Kan, Ç. (2009). Sosyal Bilgiler E itiminde Küresel Vatandaşlık, *Pamukkale Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, 25-30.
- Karnes, M., Collins D. (1997). Using Cooperative Learning Strategies To Improve Literacy Skills in Social Studies, *Reading & Writing Quarterly*. Jan-Mar, 13(1). Database: Academic Search Premier.
- Kaymakcan, R. (2007). Ho görüşü ve E itimi, *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak*, Dem Yayınları, İstanbul. 114-119.
- Keleş, B. (1995). *Siyasette Ho görüşü*. Uluslararası Ho görüşü Kongresi. Antalya: B L-KAV.
- Keskin, S. C., Keskin Y. (2009).Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İkinci sınıfta) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış"ın Yeri, *Değerler E itimi Dergisi*, Değerler E itimi Merkezi 7(17), 69-92.
- Keskin, Y. (2002). Türkiye'de İ. Meclis'ten Günümüze Kadar Uygulanmış Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması, Marmara Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Koç, K. (2007). İlköğretim 7. Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları E itimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutumlar Üzerinde Öğretim Sürecinin Etkisi. Fırat Üniversitesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elazığ.
- Kolaç, E., Hacı Bektaş Veli, (2010). Mevlana Ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler Ve Ho görüşü E itimi, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*.

- (Komisyon) Türkçe Sözlük, (1988). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu. Ankara.
- (Komisyon) Birlikte Ya ama Kültürü ve Ho görü. (2010). Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Çorum.
- (Komisyon) Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap. (2008) “E it Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Ya amak”, Strazburg.
- Kongar, E. (1995). Siyasette Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Kouchok, H. (2008). Çocuklara Ho görüyü Ö retmek için Neler Yapmalı, Neler Yapmamalı: Mısır Örne inden Bazı Yansımalar. (Çev. Cemil Oruç). İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13(2), 403-412.
- Köknel, Ö. (1996). *Ho görünün Ruhsal-Toplumsal Temelleri. Ho görü ve E itim.* (Haz. Bekir Onur). Ankara: Türk E itim Derne i Yayınları.
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal Bilimler ve Tarih Ö retimi*, Konya.
- Köstüklü, N., (1999). *Sosyal Bilimler ve Tarih Ö retimi*, Günay Ofset Matbacılık, Konya.
- Kuyurtar, M. (2000). Ortaça slam Dü ünçesinde Ho görü. Yayınlanmamı Doktora Tezi. Ankara: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı.
- Küçükahmet, L. (2002). *Ö retmenli imi Geli tiriyorum, Ö retmenlik Mesle ine Giri* , Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Lickona, T. (1992). *Educating for Character: How School Can Teach Respect and Responsibility*, Bantam, New York.

- Locke, John, A Letter Concerning Toleration, çev. Yürü en, Melih, Liberte Yayınları, Ankara, 2005.
- MEB (2005). Talim ve Terbiye Kurulu Ba kanlı ı, *Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Programları*, Ankara.
- MEB, (1998). *Tebli ler Dergisi*, Sayı: 2487, stanbul.
- MEB, (2005). *İkö retim Sosyal Bilgiler Dersi Ö retim Program ve Kılavuzu (4. ve 5. Sınıflar)*, Ankara.
- MEB. (2006). *İkö retim Sosyal Bilgiler Dersi 6 Sınıf Ö retim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- Meriç, A. (1996). Türkler'de Ho görü ve Bunun Türk Sanatlarına Yayılması. *Dünya Ho görü-Manas-Abay Yılı VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri ve I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri*. Hoca Ahmed Yesevi Vakfı, stanbul.
- NCSS, (1992). *What is Social Studies?*, National Council for the Social Studies, Washington DC, www.socialstudies.org/standards/intruduction (15.08.2011).
- Onaran, M. (1995). Ho görü Yılında Yunus Emre. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Otluo lu, R. (2004). Sosyal Bilgiler zencesine (Programına) Bir Bakı . Toplumsalla ma, Kimlik ve Ki ilik, *I. Sosyal Bilimler E itimi Kongresi Kitabı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca E itim Fakültesi ve MEB Ö retmen Yeti tirme ve E itimi Genel Müdürlü ü, Ankara.
- Oxford Dictionary, English-English. (2000). Newyork.

- Öktem, N. (1995). Ho görü ve Hukuk. Ho görü. Hazırlayan: Hıfzı Topuz, Ankara.
- Önder, M. (1995). Ho görü Yılında Mevlana. Bilimsel ve Kültürel Ara tırmalar Vakfı, Ankara.
- Özcan, H. (2002). Türk Kültüründe Ho görü ve Örnek Bir Tip Olarak Alevi/Bekta i Ho görüsü, Fatih Üniversitesi, stanbul.
- Özdo an, B. (1995). Ailede Ho görü, *Ho görü ve E itim Toplantısı*, Unesco Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi E itim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No:2, Ankara
- Özkan, F. (2006). Atatürk'ün Laiklik Anlayı ının E itim Sistemimizdeki Yansımaları. Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Özkan, R. (2009). Türk E itim Sisteminde Himayeci De erler: İkö retim Ders Kitapları Örne i, *Uluslararası nsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1141.
- Öztürk, C. (2006). İlk ve Orta Ö retim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti nkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Ö retimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *İlk ve Orta Ö retim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti nkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Ö retimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Atatürk Ara tırma Merkezi, Ankara.
- Öztürk, C., Dilek, D. (2004). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ö retimi*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, C., Otluo lu R. (2002). Sosyal Bilgiler Ö retiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyusal Davranı Özelliklerini Kazanmaya Etkisi, *M.Ü. Atatürk E itim Fakültesi E itim Bilimleri Dergisi*. Sayı: 15, 173-182.

- Öztürk, C., Otluo lu R. (2004). *Sosyal Bilgiler Ö retiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Pehlivan, . (1995). *Ho görü ve E itim Toplantısı*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi E itim Bilimleri Fakültesi ortak Yayın No: 2, Ankara.
- Pembegüllü, A. (1998). *Ülkemizde Siyasi Geli meler ve Ho görü. nsan Hakları ve Ho görü Paneli*. Gebze: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları.
- Plous, S. (2003). *Understanding, Prejudice and Discrimination*. Wesleyan University, Amerika.
- Reardon, Betty A. (2001). *Ho görü: Barı a Açılan Kapı 1 (E itici E itimi için Kaynak Kitap)*. Çev. Tuba Arşak ve Nur Ziyal. Ankara: Türkiye nsan Hakları Kurumu. (Orijinal Basım 1997).
- Ryan, K., Bohlin, K. E. (1999). *Building Character in Schools*, Josey–Bass Publishers, San Francisco.
- Saray, M. (2002). *Türklerde Dini ve Kültürel Ho görü, Atatürk ve Laiklik*, Atatürk Ara tırma Merkezi, Ankara.
- Simon, S. B. vd., (1972). *Values Clarification A Handbook Of Practical Strategies For Teachers and Students*, Hart Publishing Company Inc. New York.
- Sinano lu, S. (1998). *Türk Hümanizmi*, Türk Tarih Kur Basımevi, Ankara.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Ö retiminde Ö retmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İkeleri ve Temel Özellikleri*, *Sosyal Bilgiler Ö retimi*, Editör: Can G., Anadolu Üniversitesi

Yayınları, 1064. Açıkö retim Fakültesi Yayınları No:581, Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri, Eski ehir.

- en, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İetti İ De erler Açısından İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Ara tırmalar Dergisi*, 1(5), 763–779. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/sen_ulker.pdf (24.08.2011).
- ener, A. (1995). Siyasette Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Tatar, A. (2009). Okul Öncesi E itiminde Ho görü E itimi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din E itimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tatlılıo lu, D. (1989). Din Görevlilerin Sosyo-Ekonomik Yapıları Sosyolojik Bir Yakla ım (Sivas İli Örne İ), Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Tezcan, M. (1995). Türk Kültüründe Ho görü. Uluslararası Ho görü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Topuz, H. (1995). Ho görü, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Topuz, H. (1995). Günümüzde Ho görü, Ho görü, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Türköne, M. (2007). Siyaset. Lotus Yayınevi. Ankara.
- Tozlu, N., Topsakal, C. (2007). Avrupa Birli ine Uyum Çerçevesinde De erler E itimi, *De erler ve E itimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul.
- Walzer, M. (1998). Ho görü Üzerine. Çev: Abdullah Yılmaz. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Welton, D. A., Mallan, J. T. (1999). *Children And Their World*, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Yaman, H. vd., (2009). İkö retim kinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan De erler, *De erler E itimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yaykan, Z. (2007). İslam Sufizminde Hz. sa'ya (A.s.)'ya Yakla ım: Hz. Mevlana, Yunusemre, Hacı Bekta -i Veli Örne i, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yazıcı, K. (2006). De erler E itimine Genel Bir Bakı . *Türklük Bilimi Ara tırmaları*, 19.
- Yazıcı, K. (2009). Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler Ö retim Programı ve Bu Programın Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ö retim Programı ile Kar ıla tırılması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 423-435.
- Ye il, R. Aydın, D. (2007). *Demokratik De erlerin E itiminde Yöntem ve Zamanlama*, TSA / Yıl: 11, 2.
- Yılmaz, H. (2004). "Hz Peygamber'in E itiminde Bir İke Olarak Ho görü" Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas. 8(1), 109-132.
- Yılmaz, M. (2006). Psikoloji. *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Editör: Demircio lu, ., Pegem Yayınları (Mikro Basım Yayım Da ıtım), Ankara.
- Yılmaz, O. (2007). Avrupa Birli i Sürecinde Diyanet İleri Ba kanlı ı ve Dinlerarası Diyalog. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve Ahlak E itiminde Örtük Program: Yeni İkö retim Programlarında Yer Alan Ahlaki De erleri Kazandırma için Bir Açılım, *Kura ve Uygulamada E itim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 329-338.

Yürü en, M. (1996) Liberal Bir De er Olarak Ahlâkî ve Siyasî Ho görü, Yapı Kredi Yayınları. stanbul.

Zagorin, P. (2003). How the Idea of Religious Toleration Came to the West. Princeton University Press Princeton and Oxford.

(Aytaç, A.) <http://www.egitimbulteni.com/y-detay.php?YazilD=126> (27.08.2011)

(Aytaç, A.) http://www.egitimbulteni.com/uploads/yazaryazi/hosgoru_baris.swf (20.05.2011).

(Gülhan, T.)
<http://www.koprudergisi/index.asp?bolum=Eskisayilar&Goster=Yazi&YaziNo=319> (15.08.2011).

(Köle, B.) http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi46/kole.htm (10.07.2012).

(Taktak, N.) <http://www.hikayeler.net/yazilar/101936/hosgoru/> (15.08.2011).

<http://atam.gov.tr/birey-toplum-millet-yasami/> (10.07.2012)

www.nef.balikesir.edu.tr/~osinan/index.php?option=com (10.07.2012)

http://www.arge10.com/deger_egitimi/DE_ERLER%20E_T_M.doc (15.08.2011).

[http://www.sdu.edu.tr/diger/sinifyonetimi/konular/konu3\(ogrtornekolmasi\).html](http://www.sdu.edu.tr/diger/sinifyonetimi/konular/konu3(ogrtornekolmasi).html)(16.08.2011).

<http://www.ttkb.meb.gov.tr> (25.07.2011).

(<http://www.webhatti.com/islam-ve-din-kulturu/557946-insan-ve-hosgoru.html#ixzz20RtLPvL4>) (13.07.2012).

EKLER**EK-1****ANKET FORMU****Değerli Katılımcı;**

Bu araştırma Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen Yüksek Lisans Tezi programında "Sosyal Bilgiler E itimi'nde Ho görü" başlıklı bitirme tezi çerçevesinde yapılmaktadır. Araştırma, sosyal bilgiler e itiminde öğretmenlerin algılarına göre ho görü düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Yanıtlarınızın samimi ve açık olması çalışmanın güvenilirliği açısından önemlidir. Elde edilen veriler yalnızca akademik maksatla kullanılacak, başka hiçbir maksatla bu veriler kullanılmayacaktır. Çalışmaya gösterdiğiniz ilgi ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Araştırmacı: Seda ÖNGER
Danışman: Doç. Dr. Süleyman NAN
Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilgiler E itimi Ana Bilim Dalı

I. Bölüm Demografik Sorular:**S1. Cinsiyet:**

Erkek () Kadın ()

S2. Yaşınız:

20-25 ()

26-31 ()

32-37 ()

38-43 ()

44-49 ()

+50 ()

S3. Medeni Durum:

Evli ()

Bekar ()

Dul/Bo anmı ()

S4. Mezun Oldu u Okul:

.....

S5. Yöneticilik geçmi iniz var mı?

.....

S6. Kıdem Düzeyiniz:

.....

S7. Meslekteki hizmet süreniz: (Lütfen yıl olarak yazınız)

.....

2. Bölüm Ho görü Algısı Ölçe i:

Sonraki sayfalarda bazı cümleler verilmi tir. Lütfen, her bir cümleyi dikkatlice okuyarak size en uygun olan derecelendirmenin altına (X) i aretini koyunuz. Bu cümlelerde do ru ya da yanlı yoktur, sadece kendi görü ünüzü i aretlemeniz gerekmektedir. Onun için bazı ifadeler benzer dahi olsa gene de cevaplandırmanızı rica ederim.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Katılıyorum Ne	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
K1.Sosyal bilgiler ö retmenleri ö retimde ö rencilerin dü ünçe ve duygularına saygı duymalıdır.					

K2.Sosyal bilgiler öğretmenleri ki ilerarası ililerinde adil davranmaya özen göstermelidir.					
K3.Sosyal bilgiler öğretmenleri çevrelerine karşı hoşgörüsüyle yaklaşmalıdır					
K4.Sosyal bilgiler dersindeki hoşgörüsü ortamı demokratik saygılı nesiller yetiştirilmesini sağlar.					
K5.Hoşgörüsü düzeyleri yüksek olan sosyal bilgisi öğretmenlerinin çalıştıkları kurumların da verimliliği ve kalitesi artmaktadır.					
K6.Hoşgörüsü algısının yüksek olması için sosyal bilgiler derslerinin müfredatta artırılması gerekmektedir.					
K7.Karılıklı hoşgörüsü algısının yaratılması için hoşgörüsü eğitiminin sosyal bilgiler öğretimiyle pekiştirilmesi gerekir.					
K8.Sosyal bilgiler dersinde hoşgörüsü ortamının gelişmesi öğrencilerde iddet, hakaret gibi olumsuz davranışların azalmasını sağlar.					
K9.Sosyal bilgiler öğretmeni sınıfta hoşgörüsü ortamı oluşturabilmek için derste herkese eşit söz hakkı vermelidir.					
K10.Sosyal bilgiler öğretiminin hoşgörüsü ortamında yapılması öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden olumlu gelişmesini sağlamaktadır.					
K11.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin de hoşgörüsü davranışları öğrencileri derse güdülemede önemli bir faktördür.					
K12.Sosyal bilgiler öğretiminde katılımcı hoşgörüsüye dayanan bir ders müfredatı gerekmektedir.					
K13.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi bir model olabilmesi için hoşgörüsü olgusu üzerinde yeterli bilgi ve eğitim sahibi olması gerekmektedir.					
K14.Sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin, hoşgörüsü olgusunu içselleştirebilmesi için hizmet içi eğitim alması gerekmektedir.					
K15. Sosyal bilgiler öğretiminde ağırlık otoriter davranışlar sınıftaki hoşgörüsü ortamını azaltmaktadır.					
K16.Öğrencilerinin çeşitli problemleri hakkında aileleriyle düzenli olarak görüşen sosyal bilgisi öğretmenlerinin, öğrencilerine karşı hoşgörüsü düzeyi daha yüksektir.					

K17. Sosyal bilgiler ö retiminde okul içinde gerçekleştirilen etkinlikler kurum içi hoşgörüyü artırır.					
K18. Sosyal bilgiler ö retiminde okul dışı gerçekleştirilen etkinlikler (gezi, piknik, çeyreklik organizasyon) kurum içi hoşgörüyü artırır.					
K19. Sosyal bilgiler ö retiminde hoşgörü sınıf ortamını geliştirir					
K20. Sosyal bilgiler ö retiminde hoşgörü öğrencilerin çevresine karşı duyarlı ve sorumlu davranmalarını sağlar.					

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
L21. Sosyal bilgiler öğretmenleri sınıfta öğrencilerin düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam yaratmalıdır.					
L22. Sosyal bilgisi öğretmenleri öğrencilere olumlu disiplin anlayışı ile yaklaşmalıdır.					
L23. Yöneticilik geçmişi olan sosyal bilgisi öğretmenlerinde hoşgörü düzeyleri daha yüksektir.					
L24. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel hayatlarında yaşadıkları problemler arttıkça sınıf içi hoşgörü düzeyleri azalır.					
L25. Sosyal bilgiler dersinde sınıfta öğrencileri güdülemek, hoş ve sevilen bir ders haline getirmek için ödüllendirmeye gidilmelidir.					
L26. Sosyal bilgisi öğretmenleri erkek öğrencilerine karşı daha, hoşgörü ile yaklaşır.					
L27. Aylık çalınma programı olmayan olan sosyal bilgisi öğretmenlerinin hoşgörü toleransları azdır.					

EK-2

ÖZGEÇM

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Seda ÖNGER

Doğum Yeri ve Tarihi: Eskişehir, 26.07.1987

Yabancı Dil: İngilizce

Medeni Durumu: Bekâr

E-posta : sedaonger@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2009- : Yüksek Lisans, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İkinci Sınıf Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı, Denizli.

2005-2009: Lisans, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği, Denizli.

2010-2014: Anadolu Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı (ÖLP) 3. Sınıf Öğrencisi, Eskişehir.

2001-2004: Eskişehir Cumhuriyet Lisesi.

DENEYİM

2009-2010: Denizli Radikal Dershanesi.

2010-2011: Eskişehir Yes Dil Dershanesi.

Eskişehir Seviye Dergisi Dershaneleri.

Eskişehir Matematik Laboratuvarı. (MATLAB)

2011-2012: Eskişehir Artı Yargım KPSS Dershaneleri.

2012-2013: My Butik Dershanesi

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.26.00.20.605.01 (994)/
Konu : Anket Uygulama İzni

22.06.2011-010621

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 09.06.2011 tarihli yazıları.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Bölümün,de halen Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Seda ÖNGER'in " Sosyal Bilgiler Eğitimi'nde Hoşgörü" adlı tezi için İlimiz Odunpararı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı İlköğretim okulların'da anket uygulama izni talebi incelenmiştir.

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen ve onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen anket çalışma uygulamasının yapılması istenen İlimiz Merkez İlçe okullarında uygulanması ilgi (b) yönerge doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larımıza arz ederim.

İbrahim CEYLAN
Millî Eğitim Müdürü

O L U R
21./06/2011
Ekrem BALIN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Büyükdere Mah. Atatürk Bulvarı No:247
Eskişehir
Tel: 0(222) 239 72 00 Faks: 0(222) 239 39 22
Web : <http://eskisehir.meb.gov.tr>
e-Posta : strateji26@meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Seda ÖNGER
Kurumu / Üniversitesi	Pamukkale Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Eskişehir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlköğretim
Araştırmanın konusu	Sosyal Bilgiler Eğitimi'nde Hoşgörü
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Var
Veri toplama araçları	Anket
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
1. 20 Haziran 2011 tarihinde Milli Eğitim Müdürlüğü AR-GE Birimi'ne ulaşan araştırma izin talep belgeleri MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKUL VE KURUMLARDA YAPILACAK ARAŞTIRMA VE ARAŞTIRMA DESTEĞİNE YÖNELİK İZİN VE UYGULAMA YÖNERGESİ gereğince uygundur.	
Komisyon kararı	KABUL Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalf üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi;.....
.....
.....

KOMİSYON

20/06/2011
Komisyon Başkanı
Hasan YOLDAŞ
Milli Eğitim Müdür Yrd.

Üye
Gülhan ERSOY
Uzm. Öğretmen (Yüksek Lisans)

Üye
Ferhan GİRGİNER
Öğretmen (Yüksek Lisans)